

Bosna i Hercegovina

Босна и Херцеговина

Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босна и Херцеговине

Predmet broj: S1 1 K 013929 13 Kri

Datum: objavljivanja 20. mart 2015. godine
pismenog otpravka 16. juli 2015. godine

Pred pretresnimvijećem u sastavu:

sudija Staniša Gluhajić, predsjednik vijeća
sudija Šaban Maksumić
sudija Vesna Jesenković

u predmetu

TUŽILAŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE

protiv

JOSIPA TOLIĆA

PRESUDA

Tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine:

Milorad Barašin

Branilac optuženog Josipa Tolića:

Rifat Konjić, advokat iz Tuzle

I. KRIVIČNI POSTUPAK	9
A. OPTUŽNICA I GLAVNI PRETRES	9
D. PROCESNE ODLUKE	13
1. Svjedoci pod mjerama zaštite	14
2. Odluka o isključenju javnosti sa dijela pretresa	15
3. Ponovno otpočinjanje glavnog pretresa (član 251. stav 2. ZKP BiH)	15
4. Odstupanje od neposrednog izvođenja dokaza	15
II. STANDARDI DOKAZIVANJA I OCJENA DOKAZA	16
III. NALAZI VIJEĆA – OSUĐUJUĆI DIO IZREKE	19
A. OPŠTI ELEMENTI KRIVIČNOG DJELA.....	19
i. <i>Djelo počinioca mora biti počinjeno suprotno pravilima međunarodnog prava, na način da je počinjenje djela usmjereno protiv civilnog stanovništva, dakle osoba koje ne učestvuju u oružanom sukobu ili su položile oružje ili su onesposobljene za borbu i koje su zaštićene odredbama Ženevske konvencije o zaštiti civilnih osoba za vrijeme rata od 12. augusta 1949. godine;</i>	20
ii. <i>Kršenje mora biti počinjeno u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije;</i>	20
iii. <i>Djelo počinioca mora biti povezano sa ratom, oružanim sukobom ili okupacijom;</i>	20
iv. <i>Počinilac mora narediti ili počiniti djelo</i>	20
1. <i>Djelo počinioca mora biti počinjeno suprotno pravilima međunarodnog prava</i>	21
2. <i>Kršenje mora biti počinjeno u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije</i>	24
3. <i>Djelo počinioca mora biti povezano sa ratom, oružanim sukobom ili okupacijom</i>	26
4. <i>Počinilac mora narediti ili počiniti djelo</i>	28
B. POJEDINAČNE INKRIMINACIJE U OSNOVI ZLOČINA	28
1. <i>Tačka 1 izreke presude</i>	33
2. <i>Tačka 2 izreke presude</i>	45
3. <i>Tačka 3 izreke presude</i>	55
4. <i>Tačka 4 izreke presude</i>	65
5. <i>Tačka 5 izreke presude</i>	71
IV. KRIVIČNA ODGOVORNOST	80
V. NALAZI VIJEĆA – OSLOBAĐAJUĆI DIO IZREKE	82
1. <i>Tačka 1 izreke presude</i>	82
2. <i>Tačka 2 izreke presude</i>	84
3. <i>Tačka 3 izreke presude</i>	88
4. <i>Tačka 4 izreke presude</i>	99
5. <i>Tačka 5 izreke presude</i>	103
6. <i>Tačka 6 izreke presude</i>	106
7. <i>Tačka 7 izreke presude</i>	111
VI. PRIMJENA MATERIJALNOG PRAVA.....	114

VII. ODLUKA O KRIVIČNOPRAVNOJ SANKCIJI	118
VIII. ODLUKA O TROŠKOVIMA I IMOVINSKOPRAVNIM ZAHTJEVIMA.....	119
IX. ANEKS 1 – ULOŽENI MATERIJALNI DOKAZI TUŽILAŠTVA I ODBRANE.....	121
A. MATERIJALNI DOKAZI TUŽILAŠTVA BIH.....	121
B. MATERIJALNI DOKAZI ODBRANE.....	123

Broj: S1 1 K 013929 13 Kri

Sarajevo, 20. Marta 2015. godine

U IME BOSNE I HERCEGOVINE!

Sud Bosne i Hercegovine, Odjel I za ratne zločine Krivičnog odjeljenja, u vijeću sastavljenom od sudije Staniše Gluhajića kao predsjednika vijeća, te sudije Šabana Maksumića i sudije Vesne Jesenković kao članova vijeća, uz sudjelovanje pravnog savjetnika – asistenta Muhameda Čučka u svojstvu zapisničara, u krivičnom predmetu protiv optuženog Josipa Tolića, zbog krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačke c), e) i f), u vezi sa odredbama člana 180. stav 1. i člana 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH), odlučujući o optužnici Tužilaštva Bosne i Hercegovine, broj T20 0 KTRZ 0007748 13 od 26. septembra 2013. godine, potvrđene 01. oktobra 2013. godine, nakon održanog usmenog i javnog glavnog pretresa, tokom kojeg je dijelom bila isključena javnost, u prisustvu tužioca Tužilaštva BiH Milorada Barašina, optuženog Josipa Tolića i njegovog branioca Rifata Konjića, advokata iz Tuzle, donio je i dana 20. Marta 2015. godine, javno objavio sljedeću:

P R E S U D U

OPTUŽENI:

Josip Tolić, sin Jure i Mande, rođene Grgić, rođen 30. novembra 1967. godine u Odžaku, nastanjen u ..., JMBG ..., državljanin ..., ..., po zanimanju bravar, nezaposlen, oženjen, otac dvoje djece, od kojih je jedno malodobno, srednjeg imovnog stanja, vojni rok služio u JNA 1987/88 u Mostaru i Čapljini, poslije oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini dobio čin majora, neosuđivan, ne vodi se drugi krivični postupak,

I

KRIV JE

što je

u vremenskom periodu od mjeseca maja do novembra 1992. godine, na području opštine Odžak i Bosanski Brod, za vrijeme oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini između

Hrvatskog vijeća odbrane (HVO) i Vojske Republike Srpske (VRS), kao pripadnik HVO, pri 102. Odžačkoj brigadi, u svojstvu stražara u zatočeničkim objektima koji su se nalazili u prostorijama osnovne škole u Odžaku, u skladištu građevinskog materijala u Bosanskom Brodu, kao i u prostorijama srednjoškolskog centra „Fric Pavlik“ u Bosanskom Brodu, u kojima su bili nezakonito zatvoreni civili srpske nacionalnosti, skupa sa drugim pripadnicima HVO, postupao suprotno pravilima međunarodnog humanitarnog prava, kršeći odredbe člana 3. Ženevske konvencije o zaštiti građanskih lica za vrijeme rata od 12. augusta 1949. godine, tako što je:

1. u periodu od mjeseca maja do polovine jula 1992. godine, u zatočeničkom objektu u prostorijama osnovne škole u Odžaku, gdje su bili nezakonito zatvoreni civili srpske nacionalnosti, zajedno sa drugim pripadnicima HVO, nečovječno postupao prema zatvorenima srpske nacionalnosti, koje je iz fiskulturne sale izvodio u hodnik škole, nakon što bi ih prethodno prozivali po godištima ili po prezimenima, a potom ih udarao rukama, nogama, policijskim palicama i drugim dijelovima školskog namještaja po svim dijelovima tijela;
2. tačno neutvrđenog dana u mjesecu junu 1992. godine, u fiskulturnoj sali osnovne škole u Odžaku, gdje su bili nezakonito zatvoreni civili srpske nacionalnosti, zajedno sa drugim pripadnicima HVO, na očigled ostalih zarobljenika tukli zarobljenika Tomanović Radeta rukama, nogama, kundacima pušaka, po svim dijelovima tijela, koji je od zadobivenih povreda, vezan za stub odbojkaške mreže, do jutra preminuo;
3. tokom mjeseca augusta 1992. godine u zatočeničkom objektu u prostorijama Srednjoškolskog centra “Fric Pavlik” u Bosanskom Brodu, zajedno sa drugim pripadnicima HVO, učestvovao u fizičkom zlostavljanju – udaranju zatvorenika Pajić Mirka, profesora iz Dervente, nakon što je saznao da je isti prilikom posjete predstavnika Međunarodnog crvenog krsta na cjeduljici papira napisao da se u zgradi nalaze zarobljeni civili srpske nacionalnosti, tako da je Pajić Mirko od zadobivenih povreda preminuo;
4. tokom mjeseca jula 1992. godine, iz zatočeničkog objekta koji je bio u skladištu građevinskog materijala u Bosanskom Brodu, iz prostorije gdje su bile nezakonito zatvorene žene srpske nacionalnosti, zajedno sa drugim

pripadnicima HVO, učestvovao u odvođenju nekih od njih u stan, kojom prilikom je Tadić Brankicu prisilio na seksualni odnos;

5. u periodu od mjeseca jula do novembra 1992. godine, iz zatočeničkih objekata u Bosanskom Brodu, zajedno sa drugim pripadnicima HVO, učestvovao u izvođenju zatvorenika na prinudni rad – kopanje rovova na borbenim linijama, gdje su pojedini zatvorenici ginuli i ranjavani;

čime je počinio krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ) koji je preuzet na osnovu Zakona o primjeni Krivičnog zakona Republike Bosne i Hercegovine i Krivičnog zakona SFRJ¹, a u vezi sa članom 22. istog zakona,

pa ga Sud, primjenom naprijed navedenih odredbi i primjenom članova 33., 38. i 41. KZ SFRJ, za navedeno krivično djelo,

O S U Đ U J E

NA KAZNU ZATVORA U TRAJANJU OD 10 (deset) GODINA

II

Na osnovu člana 284. tačka c) ZKP BiH optuženi se

OSLOBAĐA OPTUŽBE

Da je

u vremenskom periodu između mjeseca maja i novembra 1992. godine, na području opštine Odžaku i Bosanski Brod, za vrijeme oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini, kao pripadnik HVO, pri 102. Odžačkoj brigadi, postupajući suprotno članu 3. Ženevske

¹Skupština SFRJ je Krivični zakon SFRJ usvojila na sjednici Saveznog vijeća održanoj dana 28. septembra 1976. godine i objavila ga u Službenom listu SFRJ broj 44 od 08. oktobra 1976. godine. Nakon proglašenja nezavisnosti BiH, KZ SFRJ je na osnovu Uredbe sazakonskog snaga od 11. aprila 1992. godine preuzet kao zakon Republike Bosne i Hercegovine (uz manje izmjene), a stupio je na snagu danom objavljivanja.

konvencije o zaštiti građanskih lica za vrijeme rata od 12. augusta 1949. godine, sam ili skupa sa drugim pripadnicima HVO, u svojstvu stražara u zatočeničkim objektima učestvovao u nečovječnom postupanju prema civilima srpske nacionalnosti koji su bili nezakonito zatvoreni u prostorijama Osnovne škole u Odžaku, prostorijama Osnove škole u Novom gradu, opština Odžak i tvornici "Strolit" takođe u Odžaku i u zatočeničkim objektima u prostorijama građevinskog materijala u Bosanskom Brodu kao prostorijama Srednjoškolskog centra „Fric Pavlik“, takođe opština Bosanski Brod tako što je:

1. tačno neutvrđenog datuma mjeseca maja 1992. godine, iz zatočeničkog objekta koji je bio u prostorijama osnovne škole u Odžaku, zajedno sa drugim pripadnicima HVO, iz grupe zatvorenika izdvojio Maričić Petra zv. "Struja" iz Donje Dubice, opština Odžak, istog odveli u nepoznatom pravcu, nakon čega se Marinić Petar više nikada nije pojavio;
2. tačno neutvrđenog dana mjeseca maja 1992. godine, u prostorijama osnovne škole u Odžaku, zajedno sa drugim pripadnicima HVO, u noćnim satima učestvovao u izvođenju iz fiskulturne sale, zatvorenika Dervenić Svetozara zv. "Ćeto", da bi ga nakon toga isprebijanog, sa vidljivim povredama takođe u noćnim satima doveli u prostorije zatočeničkog objekta "Strolit", opština Odžak, gdje je oštećeni od zadobivenih povreda preminuo;
3. dana 4.jula 1992. godine, ili približno tog datuma, zajedno sa Halilović Feridom i još nekoliko pripadnika HVO, izveo iz sale Osnovne škole u Odžaku, zatvorenika Dervenić Radeta zv. "Sila" u hodnik škole, a potom ga tukli metalnim šipkama i drugim predmetima po glavi i ostalim dijelovima tijela, a zatim ga isprebijanog i krvavog vratili u salu, gdje je od zadobivenih povreda preminuo;
4. dana 11. jula 1992.godine ili približno tog datuma u zatočeničkom objektu u prostorijama osnovne škole u Novom gradu, opština Odžak, zajedno sa Halilović Feridom i drugim stražarima HVO, učestvovao u fizičkom zlostavljanju zavorenika Cvjetković Sime zv. "Drinić", koji je od zadobivenih povreda preminuo;
5. u periodu juni/juli u prostorijama osnovne škole u Odžaku, skupa sa drugim pripadnicima HVO, prisiljavao neke od zatvorenika na seksualni odnos ili drugi

oblik teškog seksualnog nasilja sa ... zatvorenicom Stanković Stojom, koja je bila zatočena u nekoj od učionica škole, a one zatvorenike koji bi to odbili, pretukli;

6. u periodu između mjeseca maja i oktobra 1992.godine, zajedno sa drugim pripadnicima HVO, učestvovao u mučenju i nečovječnom postupanju prema civilima srpske nacionalnosti koji su bili nezakonito zatvoreni na nekoliko lokacija u Odžaku, Bosanskom Brodu, tako što su ih u nekoliko navrata prozivali po prezimenima ili godištima, a potom izvodili i tukli rukama, nogama, policijskim palicima, dijelovima školskog namještaja i ostalim predmetima, među kojima Pajić Gojka, Rakić Ljubu, Čajić Spasoja, Dević Branka, Miletić Milana, Popadić Savu, Rakić Đuru, Popović Mihaila, Arambašić Mirka, Milošević Čedu, Čajić Slavka, Ilinčić Milana, Kršić Božidara, Mitrović Sretu, Ilinčić Ljubu, Bogojević Savu, Radulović Petra, Borojević Miroslava, Dragojlović Sretu, Pavić Mihaila, Ninković Dragu, Pavić Miru i druge;
7. u gore navedenom vremenskom periodu, u svojstvu stražara učestvovao u pljačkanju zatvorenika u Odžaku, oduzimajući im novac, zlato i ostale dragocjenosti;

čime bi počinio krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, u vezi sa članom 22. navedenog zakona.

III

Na osnovu odredbe člana 50. stav 1. KZ SFRJ, vrijeme koje je optuženi Josip Tolić proveo u pritvoru po rješenjima ovog suda, broj S1 1 K 007874 13 Krn 2 od 04. jula 2013. godine i S1 1 K 013929 13 Krn od 03. oktobra 2013. godinei to počevši od 03. jula 2013. godine pa nadalje, ima se uračunati u izrečenu kaznu zatvora.

IV

Na osnovu članova 188. stav 4. i 189. stav 1. ZKP BiH optuženi se oslobađa dužnosti nadoknade troškova krivičnog postupka.

V

Na osnovu člana 198. stav 2. i 3. ZKP BiH oštećeni se sa imovinskopравnim zahtjevom upućuju na parnicu.

O B R A Z L O Ž E N J E

I. KRIVIČNI POSTUPAK

A. OPTUŽNICA I GLAVNI PRETRES

1. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine je optužnicom, broj T20 0 KTRZ 0007748 13 od 26. septembra 2013. godine, potvrđenom 01. oktobra 2013. godine, optužilo Josipa Tolića za počinjenje krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačka c), e) i f) KZ BiH.

2. Glavni pretres počeo je 28. novembra 2013. godine čitanjem optužnice i izlaganjem uvodnih riječi Tužilaštva i odbrane.

3. Tužilac Tužilaštva BiH, Milorad Barašin, u uvodnom izlaganju istakao je da će Tužilaštvo BiH u toku glavnog pretresa dokazati sva bitna obilježja krivičnog djela koje se optuženom Josipu Toliću stavlja na teret, na način što će se saslušati predloženi svjedoci, prezentovati predloženi materijalni dokazi i pročitati predloženi iskazi svjedoka. Tužilaštvo će izvođenjem predloženih dokaza dokazati postojanje oružanog sukoba u inkriminisanom periodu kao i svojstvo optuženog Tolića, odnosno činjenicu da je isti pripadao formacijama HVO, te da je isti imao nemilosrdan odnos prema civilima srpske nacionalnosti koji su bili nezakonito zatvoreni na nekoliko lokacija i koji su živjeli u stalnom strahu, neznajući da li će preživjeti još jedan dan, dok su iz sata u sat prema njima vršeni novi zločini, u čijem izvršenju je svjesno i dobrovoljno učestvovao i optuženi Josip Tolić. Dalje, osvrćući se na pojedine tačke optužnice, tužilac je naveo da optuženi kao vojni policajac, ne samo da nije spriječio, nego je aktivno učestvovao u izvršenju djela koja mu se stavljaju na teret, što će potvrditi predloženi svjedoci optužbe, među kojima su i oštećeni i neposredni očevici inkriminiranih događaja, kao i drugi predloženi dokazi Tužilaštva BiH.

4. Branilac optuženog Josipa Tolića, advokat Rifat Konjić, u uvodnom izlaganju je izjavio da će odbrana u dokaznom postupku dokazivati da optuženi nije počinio radnje koje su navedene u izreci optužnice, te da će u tu svrhu unakrsno ispitati svjedoke optužbe, očitovati se o materijalnim dokazima optužbe, te na kraju predložiti vlastite dokaze.

5. Optuženi Josip Tolić je izjavio da je razumio optužnicu i da poštuje rad Tužilaštva, ali da za 80% radnji opisanih u predmetnoj optužnici postoje imena ljudi koji su naredili ili počinili radnje koje se njemu stavljaju na teret. U tom smislu optuženi je naveo da je voljan saradivati sa Tužilaštvom i pružiti sve potrebne informacije ko su osobe koje su počinile djelo koje mu se stavljaju na teret.

B. DOKAZNI POSTUPAK

6. Na prijedlog Tužilaštva saslušano je 29 svjedoka i to: zaštićeni svjedok AB1, zaštićeni svjedok AB2, Jovo Dragić, Mirko Ninković, Jovo Miletić, Drago Ninković, sin Bože, Drago Ninković, sin Ostoje, Nikola Teofilović, Božidar Kršić, Ranko Mršić, Nusreta Mujkić, Miroslav Borojević, Slavko Čajić, Boro Lešić, Zlatko Borojević, Marko Grašarević, Stevo Grašarević, Jovo Ilinčić, Vlado Dervenić, Vojin Milojević, Gojko Pajić, Savo Bogojević, Slobodan Gavrić, Dragan Pajić, Mirko Arambašić, Jovo Ninković, Boro Stojanović i Miro Pavić, te oštećeni Emilija Pajić i Dragan Pajić.

7. Na prijedlog Tužilaštva na glavnom pretresu su pročitani iskazi Brankice Tadić i Petra Radulovića.

8. U svojstvu svjedoka odbrane, saslušani su Ljubo Đaković, Miloš Stanić, Sveto Mitrović, Jovan Kalabić, Petar Ninković i optuženi Josip Tolić.

9. U sudski spis je uloženo 82 materijalna dokaza Tužilaštva, te 18 materijalnih dokaza odbrane optuženog Josipa Tolića, koji su navedeni u **Aneksu 1** presude koji je njen sastavni dio.

10. Dokazni postupak je završen 12. decembra 2014. godine, nakon čega je slijedilo iznošenje završnih riječi strana u postupku.

C. ZAVRŠNE RIJEČI

1. Tužilaštvo BiH

11. Tužilac je u svojoj završnoj riječi naveo da je tokom krivičnog postupka sudu predočio dovoljno dokaza kojima se potvrđuje teza optužbe da su radnjama optuženog ostvarena bitna obilježja krivičnog djela za koje je optužen, odnosno da je u konkretnom

slučaju postojalo kršenje pravila međunarodnog humanitarnog prava, da je u inkriminisanom periodu postojao oružani sukob, da je krivično djelo počinjeno protiv civila, te da postoji veza između radnji optuženog i oružanog sukoba. U tom smislu, obrazlažući svaki element posebno, tužilac je naveo da je zajednički član 3. Ženevskih konvencija dio međunarodnog običajnog prava, te da sva djela obuhvaćena konvencijom predstavljaju ozbiljna kršenja međunarodnog humanitarnog prava, što povlači individualnu krivičnu odgovornost počinioca. Dalje, u pogledu postojanja oružanog sukoba, tužilac je istakao da je oružani sukob kako je to definisano od strane Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), nesumnjivo postojao u Bosni i Hercegovini, od aprila 1992. godine do kraja novembra 1995. godine. U odnosu na područje opština Odžak i Bosanski Brod postojanje oružanog sukoba dokazano je kako materijalnim dokazima optužbe izvedenim na glavnom pretresu, tako i iskazima saslušanih svjedoka. Kako odbrana u toku postupka nije osporavala činjenicu postojanja oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini, niti se bavila karakterom sukoba, Tužilaštvo smatra dokazanim ispunjenost ovog uslova. Kada je riječ o statusu oštećenih lica, tužilac je ukazao da su isti, u vrijeme izvršenja krivičnog djela, bili civili, tj. osobe zaštićene po međunarodnom pravu, koje nisu bile naoružane, niti uniformisane, niti su od momenta predaje oružja na bilo koji način učestvovali u neprijateljstvima. Za Tužilaštvo je nesporno da je krivično djelo počinjeno prema civilnom stanovništvu budući da su svi saslušani svjedoci potvrdili da su predali svo naoružanje kada su sa porodicama krenuli da napuste svoje domove. Tužilac smatra utvrđenim postojanje veze između radnji optuženog i oružanog sukoba. U tom smislu tužilac je istakao da odbrana nije osporavala pripadnost optuženog snagama HVO, konkretno Vojnoj policiji HVO (VP HVO), sa rasporedom u Odžaku, ali je osporavala učešće optuženog u krivičnopravnim radnjama koje su mu stavljene na teret. Da je optuženi u inkriminisanom periodu bio pripadnik 102. Odžačke brigade HVO, te da je obavljao dužnost stražara u zatočeničkim centrima navedenim u optužnici, potvrđeno je ne samo od strane saslušanih svjedoka već i od samo optuženog, kao i materijalnim dokazima koji su uvedeni u spis. Tužilac se potom osvrnuo na pojedinačne inkriminacije koje se optuženom stavljaju na teret i u tom kontekstu ukazao na izjave svjedoka koji su svjedočili na okolnosti opisane u pojedinim tačkama dispozitiva optužnice, kao i na materijalne dokaze koji potvrđuju navode iz optužnice, smatrajući da navedeni dokazi jasno ukazuju na postojanje bitnih obilježja krivičnog djela za koje se optuženi Josip Tolić tereti, kao i da je optuženi počinilac navedenih radnji krivičnog djela. Tužilac se osvrnuo i na iskaze svjedoka odbrane ističući da su isti svjedočili da ih optuženi Josip Tolić nije zlostavljao, odnosno da im je na određen način pomagao, kao i na iskaz samog optuženog koji je

tvrdio da nije kriv ni za jednu radnju koja mu se stavlja na teret, da nije znao ništa o inkriminiranim događajima i da nije bio na određenim mjestima gdje se događaj desio. Također u pogledu kvaliteta materijalnih dokaza odbrane, tužilac je naveo da odbrana nijednim materijalnim dokazom nije opovrgnula dokaze optužbe. Tužilac cijeni da iz provedenih dokaza optužbe jasno i nedvosmisleno proizlazi da je optuženi Josip Tolić počinio krivičnopravne radnje opisane u dispozitivu optužnice, zbog čega smatra da sudsko vijeće može van razumne sumnje donijeti zaključak o krivičnoj odgovornosti optuženog za krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačka c), e) i f) KZ BiH. Na kraju, tužilac je istakao da na strani optuženog ne postoji niti jedna relevantna olakšavajuća okolnost koja bi mogla uticati da se optuženom izrekne blaža kazna od propisane. Naprotiv, tužilac cijeni da postoji čitav niz otežavajućih okolnosti, a to je činjenica da je optuženi u činjenju djela iskazao posebnu upornost i okrutnost, čije posljedice žrtve i članovi njihovih porodica osjećaju i danas, zatim da optuženi, u toku postupka, nije pokazao kajanje niti sažaljenje prema žrtvama. Obzirom na navedeno tužilac je predložio da Sud donese odluku kojom će optuženog Josipa Tolića oglasiti krivim po svim tačkama optužnice i izreći kaznu u skladu sa zakonom.

2. Odbrana optuženog Josipa Tolića

12. Branilac optuženog Josipa Tolića, advokat Rifat Konjić, u završnoj riječi odbrane na samom početku je ukazao da nije prihvatljiv navod iz optužnice da se inkriminisana radnja dešavala u periodu od maja do novembra 1992. godine, obzirom da su saslušani svjedoci navodili da su optuženog Tolića viđali u fiskulturnoj sali osnovne škole u Odžaku od druge polovine maja 1992. godine, kao i da se iz materijalnog dokaza optužbe (dnevnik dežurstava) vidi da se optuženi Josip Tolić u fiskulturnoj sali prvi put pojavio 28. maja 1992. godine. Dalje, svjedoci su govorili o padu odnosno oslobođenju Bosanskog Broda od strane Vojske Republike Srpske, navodeći da se to desilo krajem septembra ili početkom oktobra 1992.godine, što ukazuje da se poslije toga iz opštepoznatih razloga tamo ništa nije dešavalo što se tiče Josipa Tolića. Branilac je dalje istakao da optuženi nikada nije bio u objektu „Strolita“, odnosno da njegov boravak u „Strolitu“ nikada nije evidentiran u dnevniku dežurstava, niti je to potvrdio neki od saslušanih svjedoka. Osvrćući se na sadržaj navedenog dnevnika branilac je ukazao i na činjenicu da su pojedini svjedoci vođeni doktoru kako bi im se pružila pomoć, iako su prilikom ispitivanja pred Sudom tvrdili suprotno, te da su ta lica odvođena ljekaru za vrijeme dežurstava optuženog Tolića. Branilac je u nastavku svog izlaganja ukazao na iskaze svjedoka koji su svjedočili na pojedine inkriminacije navedene u optužnici, analizirajući iskaz svakog

svjedoka pojedinačno, te je u tom pogledu ukazivao na razlike u njihovom svjedočenju na glavnom pretresu u odnosu na ranije date izjave, dovodeći u pitanje njihovu vjerodostojnost. Pri tome, branilac je navodio i materijalne dokaze kojim je osporavao navode iz optužnice, što se posebno odnosi na izvode iz matičnih knjiga umrlih za oštećene, iz kojih se vidi vrijeme smrti oštećenih, a koje je van okvira vremena izvršenja predmetnog djela. Nakon što je analizirao sadržaj iskaza saslušanih svjedoka optužbe, branilac je elaborirao i iskaze svjedoka odbrane, kao i iskaz optuženog Josipa Tolića. U tom smislu, branilac je istakao da nema razloga da Sud ne povjeruje svjedocima odbrane, dok je u pogledu iskaza optuženog naveo da odbrana ne tvrdi da je optuženi bio svetac, da je bio najbolji čovjek, ali tvrdi da optuženi nije učestvovao ni u jednoj radnji navedenoj u optužnici Tužilaštva. Odbrana ne spori da je optuženi udario nekog zatvorenika, što su potvrdili i svjedoci odbrane govoreći pod kojim okolnostima i kako se to dešavalo, međutim, te radnjene predstavljaju dovoljnu količinu protivpravnih radnji koja bi predstavljala izvršenje krivičnog djela ratnog zločina, zbog čega je branilac predložio da Sud optuženog u cjelosti oslobodi od optužbe. Branilac smatra da iz provedenih dokaza ne proizlazi da se van razumne sumnje može utvrditi da je optuženi počinio radnje koje su mu optužnicom stavljene na teret. Ukoliko bi Sud optuženog oglasio krivim za neku od radnji navedenih u optužnici, branilac je predložio da se primjene odredbe člana 142. KZ SFRJ, kao blažeg zakona. Branilac je također predložio da Sud cijeni kao olakšavajuće okolnosti pozitivno djelovanje optuženog, o čemu su govorili svjedoci, zatim činjenicu da se radi o neosuđivanom čovjeku, da ima u vidu njegovu životnu dobu inkriminisano vrijeme, činjenicu da se radi o vojnom policajcu koji nije odlučivao ni o zatvaranju ni o daljoj sudbini zatočenikakao i okolnosti pod kojima se sve dešavalo. Na kraju, u pogledu troškova postupka, branilac je predložio da Sud optuženog oslobodi plaćanja istih obzirom da optuženi nema nikakve imovine.

13. Optuženi Josip Tolić je izjavio da se slaže sa navodima branioca, dodaje da nikoga nije ubio, niti je učestvovao u ubistvu, niti je ikoga silovao, ističući da mu je žao ljudi koji u stradali. Također je naveo da se trudio koliko je mogao da pomogne tim ljudima, zbog čega mu je život nekoliko puta bio u opasnosti.

D. PROCESNE ODLUKE

1. Svjedoci pod mjerama zaštite

14. Na glavnom pretresu održanom dana 12. decembra 2013. godine, Sud je donio rješenje kojim su svjedoku sa pseudonimom AB1 određene mjere zaštite ličnih podataka, koji lični podaci će se čuvati u tajnosti u periodu od 20 godina od pravosnažnosti ove odluke. Naime, prilikom ispitivanja o razlozima zbog kojih želi da mu se odrede mjere zaštite, svjedok AB1 je izjavio da ima traume od događaja koji su predmet ovog postupka, kao i da se boji da njegovo javno svjedočenje može dovesti do ugrožavanja sigurnosti kako njegove porodice, tako i njega lično, a iz razloga što su njegove komšije stale u odbranu optuženog Josipa Tolića. Pored toga, pomenutom svjedoku su ranije, u drugom postupku pred ovim sudom određene iste mjere zaštite. Vijeće je, nakon što je ispitalo razloge zbog kojih svjedok traži mjere zaštite, primjenom odredbe člana 3. stav 1. i 2. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka² (ZoZSPUS) utvrdilo da se radi o svjedoku pod prijetnjom ugroženom svjedoku, te su mu mjere zaštite određene uz njegovu saglasnost i saglasnost stranaka i branioca, u skladu sa odredbom člana 13. stav 1. ZoZSPUS.

15. Na glavnom pretresu održanom dana 30. januara 2014. godine, sudeće vijeće je donijelo rješenje i odredilo mjere zaštite svjedokusa pseudonimom AB2. Mjere zaštite obuhvataju zaštitu ličnih podataka svjedoka koji će se čuvati u tajnosti u periodu od 30 godina od pravosnažnosti ove odluke i svjedočenje izaparavana. Ispitujući razloge zbog kojih su mjere zaštite predložene, Sud je utvrdio da postoji razumna osnova da svjedok AB2 zbog svjedočenja u ovom predmetu osjeća strah za svoju sigurnost i sigurnost članova porodice, kao i da su mu iste mjere zaštite dodijeljene i u drugom predmetu pred ovim sudom, te je primjenom odredbe člana 3. stav 1. ZoZSPUS zaključio da se radi o svjedoku pod prijetnjom, zbog čega su mu mjere zaštite određene, uz njegovu saglasnost i saglasnost stranaka i branioca, u skladu sa odredbom člana 13. stav 1. i 2. ZoZSPUS.

²Član 3. stav 1. i 2. ZoZSPUS: “**Svjedok pod prijetnjom** je onaj svjedok čija je lična sigurnost ili sigurnost njegove porodice dovedena u opasnost zbog njegovog učešća u postupku, kao rezultat prijetnji, zastrašivanja ili sličnih radnji koje su vezane za njegovo svjedočenje, ili svjedok koji smatra da postoji razumna osnova za bojazan da bi takva opasnost vjerovatno proistekla kao posljedica njegovog svjedočenja. **Ugroženi svjedok** je onaj svjedok koji je ozbiljno fizički ili psihički traumatizovan okolnostima pod kojima je izvršeno krivično djelo ili koji pati od ozbiljnih psihičkih poremećaja koji ga čine izuzetno osjetljivim, odnosno dijete ili maloljetnik.“

2. Odluka o isključenju javnosti sa dijela pretresa

16. Tokom glavnog pretresa u skladu sa odredbama člana 235. ZKP BiH isključena je javnost u više navrata kako radi zaštite interesa zaštićenih svjedoka, odnosno radi razmatranja osnovanosti određivanja mjera zaštite, tako i zbog zaštite ličnog i intimnog života optuženog i oštećenih lica, odnosno žena za koje se u optužnici navodi da su silovane, a koje je optuženi spominjao. Naime, na ročištu održanom dana 12. decembra 2013.godine, radi razmatranja prijedloga za određivanje mjera zaštite, Vijeće je odlučilo da u interesu zaštićenog svjedoka AB1 isključi javnost sa dijela ročišta. Vijeće je isključilo javnost i sa dijela ročišta održanih dana 20. februara, 30. maja, 28. novembra, 05. i 12. decembra 2014. godine tokom saslušanja svjedoka optužbe Nusrete Mujkić, optuženog Josipa Tolića i prilikom čitanja iskaza oštećene Brankice Tadić, iz razloga zaštite ličnog i intimnog života oštećenih i optuženog. Strane u postupku su bile saglasne da se prilikom saslušanja navedenih svjedoka i optuženog, odnosno čitanja iskaza oštećene isključi javnost sa dijela navedenih ročišta.

3. Ponovno otpočinjanje glavnog pretresa (član 251. stav 2. ZKP BiH)

17. Na ročištima održanim 25. augusta 2014. godine i 30. januara 2015. godine Vijeće je, obzirom da je između dva nastavka glavnog pretresa proteklo više od 30 dana, donijelo odluku da glavni pretres ponovo otpočne u skladu sa odredbom člana 251. stav 2. ZKP BiH. Kako su se stranke i branilac saglasili, Vijeće je odlučilo da se optužnica neće ponovo čitati i da se svjedoci neće ponovo saslušavati, već će se koristiti iskazi svjedoka prethodno dati na glavnom pretresu.

4. Odstupanje od neposrednog izvođenja dokaza

18. Vijeće je, postupajući u skladu sa članom 273. stav 2. ZKP BiH³, prihvatilo da se kao dokazi Tužilaštva pročitaju i uvedu u spis izjave umrlih lica Brankice Tadić i Petra Radulovića.

19. Nakon izvršenog uvida u izvode iz matičnih knjiga umrlih⁴, Vijeće je utvrdilo da su navedeni svjedoci preminuli. Kako je iz tih razloga neposredno saslušanje navedenih svjedoka pred Sudom nemoguće, te imajući u vidu saglasnost odbrane da se iskazi navedenih svjedoka pročitaju, Vijeće je zaključilo da su ispunjeni uslovi propisani članom 273. stav 2. ZKP BiH za čitanje i korištenja zapisnika iz istrage, kao dokaza na glavnom pretresu. Stoga je Vijeće iskaze umrlih Brankice Tadić i Petra Radulovića⁵ prihvatilo i pročitalo kao dokaz na glavnom pretresu.

20. Kako se radi o izuzetku od neposrednog izvođenja dokaza, kojem Sud pribjegava kada na glavnom pretresu iz zakonom predviđenih razloga nije moguće neposredno saslušati svjedoka, Vijeće je odbrani dalo mogućnost, da navede pitanja koja bi bila postavljena ovim svjedocima da su isti neposredno saslušani.

II. STANDARDI DOKAZIVANJA I OCJENA DOKAZA

21. Prilikom razmatranja i ocjene dokaza koji su provedeni na glavnom pretresu, Vijeće se rukovalo osnovnim načelima propisanim u ZKP BiH, Europske konvencije o ljudskim pravima (EKLjP) i uspostavljenim praksom MKSJ, Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (MKSR) i Europskog suda za ljudska prava (ESLjP), a koji će u nastavku biti navedeni.

22. U tom smislu, član 3. stav 1. ZKP BiH određuje da se svako smatra nevinim za krivično djelo dok se pravosnažnom presudom ne utvrdi njegova krivica, dok stav 2. istog

³Članom 273. stav 1. ZKP BiH propisano je da: „Iskazi dati u istrazi dopušteni su kao dokaz na glavnom pretresu i mogu biti korišteni prilikom direktnog i unakrsnog ispitivanja ili pobijanja iznesenih navoda..“ Stav 2. istog člana propisuje da „Izuzetno od stava 1. ovog člana, zapisnici o iskazima datim u istrazi mogu se po odluci sudije, odnosno vijeća pročitati i koristiti kao dokaz na glavnom pretresu samo u slučaju ako su ispitane osobe umrle (...) ili je njihov dolazak pred sud nemoguć ili je znatno otežan iz važnih uzroka.“

⁴Izvod iz matične knjige umrlih za Brankicu Tadić, Matična knjiga opštine Vukosavlje, ..., dokaz Tužilaštva T-3 i izvod iz matične knjige umrlih za Petra Radulovića, Matična knjiga opštine Doboje..., dokaz Tužilaštva T-5.

⁵Zapisnik o saslušanju Brankice Tadić, SNB Doboje, broj 28/110 od 22. septembra 1992. godine, dokaz Tužilaštva T-4, Zapisnik o saslušanju Petra Radulovića, CJB Šamac, broj 11-4/02-183/04 od 01. aprila 2004. godine, dokaz Tužilaštva T-6.

člana, kojim je obuhvaćeno načelo *in dubio pro reo*, propisuje da će sumnju u pogledu postojanja činjenica koje čine obilježja krivičnog djela ili o kojima ovisi primjena neke odredbe krivičnog zakonodavstva, sud rješiti na način koji je povoljniji za optuženog. Prema tome, na tužiocu leži odgovornost da pruži dokaze na osnovu kojih se van razumne sumnje može utvrditi krivica optuženog. U suprotnom, sud će primjenom načela *in dubio pro reo* i odlučiti u prilog optuženog (član 3. stav 2. ZKP BiH).

23. Dalje, Vijeće je prilikom ocjene dokaza imalo u vidu i standard dokazivanja "*van razumne sumnje*" kojeg je ustanovila sudska praksa kao uslov za izricanje osuđujuće presude. Prema opšteprihvaćenom stanovištu, dokazi van razumne sumnje su dokazi na osnovu kojih se pouzdano može zaključiti da postoji najveći stepen vjerovatnoće da je optuženi počinio krivično djelo.

24. Vijeće je imalo u vidu i odredbu člana 14. stav 2. ZKP BiH koja propisuje da je sud dužan razmatrati i ocjenjivati dokaze koji idu u korist optuženog sa jednakom pažnjom kao i dokaze koji ga terete.

25. Osim toga, Vijeće je razmatralo i cijeniilo sve dokaze izvedene na glavnom pretresu, kako pojedinačno tako i u njihovoj međusobnoj vezi, u skladu sa članom 281. ZKP BiH⁶, ali u nastavku presudeće navoditi samo one dokaze koji su relevantni za donošenje odluke, te obrazlagati i iznositi zaključke samo o činjenicama koje su od suštinske važnosti za odluku Suda.

26. Vijeće također podsjeća na član 15. ZKP BiH, kojim se rukovodilo iu kojem je sadržan jedan od temeljnih principa krivičnog zakonodavstva – princip slobodne ocjene dokaza, koji je ograničen jedino principom zakonitosti dokaza⁷, što znači da je ocjena dokaza oslobođena formalnih pravnih pravila koja bi određivala vrijednost pojedinih dokaza. Uspostavljajući ovaj princip, zakonodavac je dao neophodnu slobodu sudskoj vlasti i pokazao povjerenje u prosudbenu moć sudija.

⁶ Član 281. ZKP BiH (Dokazi na kojima se zasniva presuda): „Sud zasniva presudu samo na činjenicama i dokazima koji su izneseni na glavnom pretresu. Sud je dužan savjesno ocijeniti svaki dokaz pojedinačno i u vezi s ostalim dokazima i na osnovu takve ocjene izvesti zaključak je li neka činjenica dokazana.”

⁷ Član 10. ZKP BiH (Zakonitost dokaza): „Sud ne može zasnovati svoju odluku na dokazima pribavljenim povredama ljudskih prava i slobodapropisanihustavomimeđunarodnimugovorimakoje je Bosna i Hercegovina ratifikovala, nitinadokazimakojisupribavljenibitnimpovredamaovogzakona.“

27. Vijeće je imalo u vidu i praksu ESLJP⁸ prema kojoj se sud, iako je obavezan dati razloge za svoju odluku, ne mora detaljno baviti svakim argumentom koji je iznijela neka od strana u postupku.

28. Isto tako, Vijeće je uzelo u obzir stavžalbenog vijeća MKSJ u predmetu *Kvočka i dr.* da je stvar diskrecione ocjene pretresnog vijeća koje će pravne argumente razmotriti. Što se tiče zaključaka o činjenicama, pretresno vijeće je dužno da izvede samo one zaključke o činjenicama koji su od suštinske važnosti za utvrđivanje krivice po određenoj tački optužnice. Nije nužno osvrutati se na svaki iskaz svjedoka ili svaki dokaz u sudskom spisu.⁹

29. Član 6. stav 1. EKLJP nameće obavezu svim sudovima da *“ukazu dovoljno jasno na osnove na kojima oni zasnivaju svoju odluku”*¹⁰. Iako priznaje primat domaćih sudskih organa u davanju ocjene šta je relevantno i prihvatljivo, član 6. stav 1. EKLJP nameće domaćim sudovima obavezu da na odgovarajući način izvrše ispitivanje podnesaka, argumenata i dokaza koje su podnijele strane¹¹. U vezi sa tim, sudovi moraju razmotriti i raščistiti sve značajne nepodudarnosti u iskazima strana u postupku, ukazati da li je neki od osporenih dokaza neprihvatljiv, te ako jeste, po kom osnovu.¹²

30. Prilikom ocjene iskaza saslušanih svjedoka Vijeće je nastojalo sagledati njihovo svjedočenje u cjelini, cijeneći pri tome kako sadržinu samog iskaza, tako i držanje i ponašanje svjedoka tokom davanja iskaza. U tom smislu Vijeće je cijeno praksu MKSR i stav Žalbenog vijeća zauzet u predmetu *Nahimana i dr.* u kojem Žalbeno vijeće podsjeća da *„pretresno vijeće ima puno diskreciono pravo da odmjeri koju će težinu i vjerodostojnost pripisati iskazu nekog svjedoka. Pritome, pretresno vijeće mora uzimati u obzir relevantne faktore u zavisnosti od konkretnog slučaja, uključujući i ponašanje svjedoka u sudnici, njegovu ulogu u datim događajima, uvjerljivost i jasnoću njegovog iskaza, pitanja da li ima protivrječnosti ili nedosljednosti u njegovim uzastopnim izjavama ili između njegovog svjedočenja i drugih dokaza, ranije primjere lažnog svjedočenja, motivaciju za davanje lažnog iskaza, te odgovore tog svjedoka tokom unakrsnog ispitivanja.”*¹³

⁸ ESLJP, *Garcia Ruiz v. Spain*, No. 30544/96, 21. januara 1999. godine.

⁹ MKSJ, presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Kvočka i dr.* (IT-98-30/1-A), paragraf 23-25.

¹⁰ ESLJP, *Georgiadis protiv Grčke*, paragraf 606.

¹¹ ESLJP, *Van de Hurk protiv Nizozemske*, paragraf 59.

¹² ESLJP, *Khamidov protiv Rusije*, paragraf 173.

¹³ MKSR, presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Nahimana i dr.* (ICTR-99-52-A), paragraf 194.

31. Vijeće je imalo u vidu da pouzdanost iskaza jednog svjedoka zavisi od njegovog poznavanja činjenica, ali na pouzdanost iskaza u velikoj mjeri može uticati protek vremena, nestalnost ljudske percepcije kao i traumatičnost samog događaja o kome svjedoči. Nedosljednosti u iskazu svjedoka ne znače same po sebi da sudsko vijeće koje postupa razložno to svjedočenje mora odbaciti kao nepouzdanu.¹⁴ Slično tome, faktori kao što su vremenski razmak između događaja i svjedočenja, mogući uticaj trećih lica, nepodudarnosti, ili stresne okolnosti u vrijeme događaja ne isključuju automatski mogućnost da se vijeće osloni na takav iskaz. Vijeće je uporedilo činjenice o kojima određeni svjedok svjedoči sa činjenicama koje su utvrđene od strane drugih svjedoka, te materijalnim dokazima kako bi se utvrdilo da li su njegovi navodi potkrijepljeni ili osporeni drugim dokazima u ovome predmetu.

32. Vijeće je prilikom ocjenjivanja dokazne snage iskaza saslušanih svjedoka razmotrilo razlike u iskazima svjedoka datim na glavnim pretresom i u ranijim fazama postupka, na koje je ukazivao branilac optuženog Josipa Tolića. U tom smislu, Vijeće je razlike u izjavamao određenim činjenicama, datim u različito vrijeme i pred različitim organima, kao i pojašnjenja o uzrocima tih razlika datim na glavnom pretresu, analiziralo i cijenilo za svaki pojedini slučaj konkretno, te u njihovoj povezanosti sa drugim dokazima, te odlučilo o njihovoj pouzdanosti, o čemu će detaljnije biti obrazloženo u nastavku, prilikom analize dokaza u odnosu na svaku tačku optužnice.

III. NALAZI VIJEĆA – OSUĐUJUĆI DIO IZREKE

A. OPŠTI ELEMENTI KRIVIČNOG DJELA

33. Optuženi Josip Tolić je oglašen krivim za izvršenje krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SFRJ, u vezi sa članom 22. istog zakona.

34. Član 142. KZ SFRJ glasi:

“Ko kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije naredi da se prema civilnom stanovništvu vrše ubistva, mučenja, nečovječna postupanja, biološki eksperimenti,

¹⁴MKSJ, presuda Žalbenog vijeća u predmetu Čelebić, paragraf 485 i 496 – 498.

nanošenje velikih patnji ili povreda tjelesnog integriteta ili zdravlja; raseljavanje ili preseljavanje ili prisilno odnarnjavanje ili prevođenje na drugu vjeru; prisiljavanje na prostituciju ili silovanje; primjenjivanje mjera zastrašivanja i terora, uzimanje talaca, kolektivno kažnjavanje, protivzakonito odvođenje u koncentracione logore i druga protivzakonita zatvaranja, lišavanje prava na pravilno i nepristrasno suđenje; prisiljavanje na službu u oružanim snagama neprijateljske sile ili u njenoj obavještajnoj službi ili administraciji; prisiljavanje na prinudni rad, izgladnjavanje stanovništva, konfiskovanje imovine, pljačkanje imovine stanovništva, protivzakonito i samovoljno uništavanje ili prisvajanje u velikim razmjerama imovine koje nije opravdano vojnim potrebama, uzimanje nezakonite i nesrazmjerno velike kontribucije i rekvizicije, smanjenje vrijednosti domaćeg novca ili protivzakonito izdavanje novca, ili ko izvrši neko od navedenih djela,

kaznit će se zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom.“

35. Iz citirane zakonske odredbe proizlaze sljedeći **opšti elementi krivičnog djela** Ratni zločin protiv civilnog stanovništva:

- i. Djelo počinioca mora biti počinjeno suprotno pravilima međunarodnog prava, na način da je počinjenje djela usmjereno protiv civilnog stanovništva, dakle osoba koje ne učestvuju u oružanom sukobu ili su položile oružje ili su onesposobljene za borbu i koje su zaštićene odredbama Ženevske konvencije o zaštiti civilnih osoba za vrijeme rata od 12. augusta 1949. godine;
- ii. Kršenje mora biti počinjeno u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije;
- iii. Djelo počinioca mora biti povezano sa ratom, oružanim sukobom ili okupacijom;
- iv. Počinilac mora narediti ili počiniti djelo.

36. Dakle, za postojanje navedenog krivičnog djela neophodno je utvrditi primjenu međunarodnih pravila u inkriminisanom periodu i da radnje izvršenja djela predstavljaju kršenje pravila međunarodnog prava, što ukazuje na blanketni karakter krivičnog djela.

37. Slijedom odredbe iz člana 142. KZ SFRJ, nije neophodno (nije uslov postojanja samog djela) da počinilac zna ili ima namjeru da krši međunarodnu normu (nije nužno da kršenje blanketnih propisa bude obuhvaćeno sviješću učinioca), već je dovoljno da njegovo ponašanje objektivno predstavlja kršenje pravila međunarodnog prava, dok se kod preduzimanja konkretnih, pojedinačnih radnji izvršenja, svakako mora cijeniti subjektivni odnos počinioca prema djelu što će Sud u osvrtu na posebne radnje izvršenja u okviru pojedinačnih tačaka optužnice i učiniti.

38. Dakle, odredba iz člana 142. KZ SFRJ se, između ostalog, temelji i na Ženevskoj konvenciji o zaštiti građanskih lica za vrijeme rata od 12. augusta 1949. godine, tj. IV Ženevskoj konvenciji (u daljem tekstu: Konvencija). Optužnica tereti optuženog da je postupao suprotno odredbama člana 3. Konvencije. Pravila sadržana u članu 3. Konvencije smatraju se običajnim pravom i predstavljaju minimalni standard od kojeg zaraćene strane nikada ne bi trebale odstupiti, a kojim je propisano da:

„U slučaju oružanih sukoba koji nemaju međunarodni karakter, a koji izbiju na području jedne od visokih strana ugovornica, svaka zaraćena strana dužna je primjenjivati barem sljedeće odredbe:

1) Prema licima koja ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, uključujući pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i osobe izbačene iz stroja zbog bolesti, rana, lišenja slobode ili bilo kojeg drugog razloga, u svakoj će se prilici postupati čovječno, bez ikakvog nepovoljnog razlikovanja utemeljenog na rasi, boji kože, vjeroispovijesti ili uvjerenju, spolu, rođenju ili imovinskom stanju ili bilo kojem drugom sličnom mjerilu.

U tom cilju, zabranjeni su i ubuduće se zabranjuju, u svako doba i na svakom mjestu, prema gore navedenim licima, između ostalih i sljedeći postupci:

a) nasilje što se nanosi životu i tjelesnom integritetu, osobito sve vrste ubistava, sakaćenja, okrutnosti i mučenja;

c) povreda ličnog dostojanstva, naročito uvredljivi i ponižavajući postupci;“

1. Djelo počinioaca mora biti počinjeno suprotno pravilima međunarodnog prava

39. U smislu primjene međunarodnih pravila u inkriminisanom periodu Vijeće je imalo u vidu navode iz presude Žalbenog vijeća MKSJ u predmetu *Tadić*, gdje je utvrđeno da: „Međunarodno humanitarno pravo primjenjuje se od početka oružanih sukoba sve do poslije prestanka neprijateljstava....“

40. Član 3. Konvencije se smatra odredbom običajnog prava i obavezujući je za sve strane u sukobu, nemeđunarodnom ili međunarodnom, te je stoga ova odredba bila važeća u vrijeme i na mjestu događaja za koje se optuženi tereti. Navedeni član je zajednički za sve ženevske konvencije, odnosno isti je inkorporiran u sve četiri ženevske konvencije od 12. augusta 1949. godine. Njegova suština jeste, osim što se primjenjuje u svim vrstama sukoba (međunarodni i nemeđunarodni), da svim osobama koje ne učestvuju direktno u neprijateljstvima garantuju određena prava, odnosno prema kojima se

garantuje čovječno postupanje i zabranjuju određeni postupci taksativno nabrojani u tačkama a) do d) člana 3. Konvencije.

41. Prema tome, da bi se utvrdilo kršenje pravila međunarodnog prava, neophodno je da se utvrdi protiv koga je počinjenje bilo usmjereno, odnosno da li je djelo bilo usmjereno protiv posebne kategorije osoba koje su zaštićene članom 3. stav 1. Konvencije. U konkretnom slučaju, Vijeće je utvrdilo da je optuženi Josip Tolić krivičnopravne radnje preduzeo prema civilima.

42. Prema definiciji iz člana 3. stav 1. IV Ženevske Konvencije, zaštićene kategorije lica su *“lica koja ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, podrazumjevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i lica onesposobljena za borbu usljed bolesti, rana, lišenja slobode ili iz bilo kojeg drugog razloga”*. Pored toga, prema članu 3. stav 2. iste Konvencije ranjenici i bolesnici uživaju posebnu zaštitu. Dakle, u smislu odredbe zajedničkog člana 3. Konvencije civilom se smatra lice koje *“ne učestvuje neposredno u neprijateljstvima”*.

43. Za bolje razumijevanje definicije *“civila”* date u zajedničkom članu 3. Konvencija i razumijevanje termina *“neposredno u neprijateljstvima”*, Vijeće je uzelo u obzir i praksu MKSJ gdje se navedena sintagma definiše.

44. Shodno praksi MKSJ, osoba aktivno sudjeluje u neprijateljstvima kada učestvuje u ratnim djelima koji će *“po svom karakteru ili svrsi, vjerovatno nanijeti stvarnu štetu ljudstvu ili materijalno – tehničkim sredstvima oružanih snaga neprijatelja”*.¹⁵

45. Na osnovu izvedenih dokaza, naročito iskaza svjedokaoptužbe **AB1, AB2, Jove Dragića, Mirka Ninkovića, Jove Miletića, Drage Ninkovića, sin Bože, Drage Ninkovića, sin Ostoje, Nikole Teofilovića, Božidara Kršića, Ranka Mršića, Nusrete Mujkić, Miroslava Borojevića, Slavka Čajića, Bore Lešića, Zlatka Borojevića, Marka Grašarevića, Steve Grašarevića, Jove Ilinčića, Vlade Dervenića, Vojina Milojevića, Gojka Pajića, Save Bogojevića, Slobodana Gavrića, Dragana Pajića, Mirka Arambašića, Jove Ninkovića, Bore Stojanovića, Mire Pavića**, zatim svjedoka odbrane **Ljube Đakovića, Svete Mitrovića, Jovana Kalabića, Petra Ninkovića** kao i **optuženog Josipa Tolića**, ovo vijeće je nedvosmisleno utvrdilo da su sva lica prema kojima su

¹⁵MKSJ, presuda Pretresnog vijeću predmetu *Dragomir Milošević*, paragraf 947.

preduzete radnje izvršenja djela uživala zaštitu u skladu sa odredbama citiranog zajedničkog člana 3. Ženevskih konvencija od 12. augusta 1949. godine, odnosno da su radnje izvršenja krivičnog djela preduzete prema civilima.

46. Naime, iz iskaza navedenih svjedoka i optuženog, koje izjave se u ovom djelu podudaraju i dopunjuju, te kojima je Sud u tom dijelu poklonio vjeru, proizlazi da je početkom maja mjeseca 1992.godine, postignut dogovor između kriznih štabova strana u sukobu (HVO i VRS) i tada prisutnih predstavnika međunarodne zajednice da se svom srpskom stanovništvu opštine Odžak, uključujući i vojno sposobno stanovništvo, omogući slobodan prolaz i prelaz preko teritorije koju kontroliše HVO na teritorij pod kontrolom VRS, uz prethodnu predaju naoružanja kojim raspolažu. Nakon što je dana 08. maja 1992.godine, započeta realizacija ovog dogovora i izvršena predaja naoružanja i nakon što se cjelokupno srpsko stanovništvo (žene, djeca, starci i odrasli muškarci) uputilo svojim vozilima i drugim prevoznim sredstvima prema teritoriji pod kontrolom VRS, neposredno pred ulazak u mjesto Odžak, dakle na teritoriji koju je tada kontrolisala HVO, došlo je, od strane pripadnika jedinica HVO, do razdvajanja muškaraca od žena i djece i odvođenja muškaraca u fiskulturnu salu osnovne škole u Odžaku kao i u tvornicu „Strolit“, gdje su držani zatvoreni, dok su žene i djeca raspoređeni po drugim objektima i prostorijama u Odžaku, da bi oko 10. jula 1992.godine, neposredno pred zauzimanje Odžaka od strane VRS, muškarci prebacivani u druge zatočeničke objekte, i to prvo u prostorije Osnovne škole u naselju Novi Grad opština Odžak, a potom odvedeni u Bosanski Brod gdje su zatvoreni, između ostalih, u prostorije skladišta građevinskog materijala u Bosanskom Brodu, u koje skladište su dovedene i pojedine žene, kao i u prostorije srednjoškolskog centra „Fric Pavlik“, također u Bosanskom Brodu.

47. Iako u pogledu određenih detalja postojeneznatne razlike u iskazima svjedoka koji su opisivali događaje koji su prethodili njihovom zatvaranju u fiskulturnu salu osnovne škole u Odžaku, iskazi svjedoka su saglasni u odlučnim činjenicama relevantnim za utvrđenje statusa lica prema kojem su preduzete radnje izvršenja krivičnog djela, i to da je prije njihovog zatvaranja, a po prethodnom dogovoru, nakon što su neprijateljstva prestala, dio stanovništva koje je imalo oružje i učestvovalo u oružanom sukobu, položilo oružje da bi potom svo stanovništvo srpske nacionalnosti, bez obzira na pol i uzrast, zarobljeno i stavljeno pod kontrolu jedinica HVO i smješteno u pojedine objekte, od kojih su svi muškarci zatvoreni u prostorije fiskulturne sale Osnovne škole u Ožaku i u tvornicu „Strolit“.Uvidom u Dnevnik dežure koji je vođen za zatočenički objekt u fiskulturnoj sali Osnovne škole u Ožaku (dokaz **T-24**), kao i uvidom u Spisak zatočenih lica koja su

boravila u ovoj sali (dokaz T-26), proizlazi da su u istom objektu zatvoreni i stariji i mlađi, maloljetni muškarci srpske nacionalnosti, od kojih su najstariji bili 1910. godište, a najmlađi 1975.godište, dakle maljoletni, da se nije pravila razlika između lica koja su predala oružje i lica koja ga nisu posjedovala, a iz saglasnih iskaza zatočenih svjedoka proizlazi da se protiv njih nije vodio nikakav postupak u smislu utvrđivanja njihovog statusa zarobljenika niti se provodio postupak utvrđivanja njihove eventualne krivične odgovornosti zbog posjedovanja oružja ili učestvovanja u neprijateljskoj djelatnosti. Šta više, ubrzo nakon zatvaranja muškaraca u fiskulturnu salu, već u maju mjesecu 1992.godine, po iskazu svih saslušanih svjedoka na ovu okolnost, kao i iskazu samog optuženog, iste je obišao Međunarodni komitet crvenog krsta, koji je zatvorenike evidentirao, nigdje ne navodeći da zatočenici imaju status ratnih zarobljenika. Na osnovu Dnevnika dežure za dan 01. jula 1992.godine, proizlazi da je iz tvornice „Strolit“ premješteno u fiskulturnu salu škole 114 zatvorenika sa kompletnim osobljem, te da je napravljen novi kompletan spisak zatvorenika po abecednom redu, a da je tog dana brojno stanje bilo 618 zatvorenika.

48. Prema tome, imajući u vidu navedene činjenice, Vijeće nalazi da se u konkretnom slučajuradilo o civilima, koji ne učestvuju direktno u neprijateljstvima, među kojima su bila i lica koja su položila oružje i koja su bila onesposobljena za borbu, dakle o kategoriji koja uživa zaštitu shodno odredbama zajedničkog člana 3. Konvencije.

2. Kršenje mora biti počinjeno u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije

49. Drugi opšti element krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva kojeg je neophodno utvrditi jeste da je kršenje pravila međunarodnog prava učinjeno u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije.

50. Kršenje pravila međunarodnog prava, optužnica stavlja u vremenski period od mjeseca maja do novembra 1992. godine, u kojem periodu se odvijao oružani sukob u Bosni i Hercegovini na području opštine Odžak i Bosanski Brod. Na osnovu provedenih dokaza, kako subjektivnih tako i objektivnih, Vijeće je van razumne sumnje utvrdilo da je u inkriminisanom periodu postojao oružani sukob u Bosni i Hercegovini, odnosno na području opština Odžak i Bosanski Brod

51. Iskazi svjedokai optužbe i odbrane, kao i samog optuženog, saglasni su u pogledu činjenice da je u inkriminisanom periodu, na području opština Odžak i Bosanski Brod,

postojao oružani sukob između vojnih formacija VRS i HVO. U odnosu na činjenicu postojanja oružanog sukoba među stranama u postupku nije bilo posebnog spora osim što je branilac optuženog u završnoj riječi tvrdio da je Bosanski Brod pao „početkom mjeseca oktobra, tačnije krajem septembra“ nakon čega se više ništa nije dešavalo u odnosu na Josipa Tolića, u inkriminirajućem smislu. Naime, svi svjedoci i odbrane i optužbe saglasno su naveli da je početkom maja mjeseca 1992.godine postojao oružani sukob između jedinica HVO i VRS na području opštine Odžak, te da je usljed istog i došlo do dogovora sukobljenih strana o predaji naoružanja pripadnika VRS i omogućavanja slobodnog prolaza svim stanovnicima srpske nacionalnosti kroz područje pod kontrolom HVO. Takođe na osnovu saglasnih iskaza kako svjedoka optužbe tako i svjedoka odbrane proizlazi da su zarobljena lica iz Odžaka tokom ratnih operacija prebačena u zatočeničke objekte u Bosanski Brod gdje su bila zatvorena sve do pada Bosanskog Broda u ruke VRS, što se desilo u prvoj polovini mjeseca oktobra 1992. godine. Budući da je nesporno da je Bosanski Brod pao u oktobru mjesecu 1992. godine, Vijeće cijeni nespornim da je u periodu između mjeseca maja do novembra 1992.godine na područjima navedenih opština postojao oružani sukob.

52. Da je *in tempore criminis* postojao oružani sukob u Bosni i Hercegovini i na području pomenutih opština potkrijepljuju i uloženi materijalni dokazi optužbe, odnosno pročitani iskazi umrlih lica Brankice Tadić i Petra Radulovića, kao i Odluka o proglašenju neposredne ratne opasnosti¹⁶, Odluka o proglašenju ratnog stanja¹⁷, Odluka o ukidanju ratnog stanja¹⁸, kao i CD ATV Banja Luka, pod nazivom „Odžak 08.05.1992.“, konkretno dokazi **T-4, T-6, T-11, T-12, T-13 i T-38..**

53. Slijedom navedenog, Vijeće je zaključilo da je ispunjen i ovaj *chapeau* element predmetnog krivičnog djela.

¹⁶Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine je navedenu odluku donijelo na sjednici održanoj 08. aprila 1992. godine.

¹⁷ Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine je navedenu odluku donijelo na sjednici održanoj 20. juna 1992. godine. Ovom odlukom proglašeno je ratno stanje na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine.

¹⁸ Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine je navedenu odluku donijelo na sjednici održanoj 22. decembra 1995. godine. Ovom odlukom je ukinuto ratno stanje na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine uvedeno Odlukom od 20. juna 1992. godine.

3. Djelo počinioca mora biti povezano sa ratom, oružanim sukobom ili okupacijom

54. U pogledu navedenog elementa krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva, Vijeće nalazi da se ne traži „uzročno – posljedičnaveza između oružanog sukoba i počinjenja zločina, ali se u najmanju ruku traži da je postojanje oružanog sukoba u znatnoj mjeri uticalo na sposobnost počinioca da poćini zloćin, njegovu odluku da ga poćini, naćin poćinjenja zloćina ili cilj s kojim je poćinjen”.¹⁹ Ovaj uslov je ispunjen ako je navodni zloćin poćinjen kao podrška ili barem pod izgovorom situacije koja je proistekla iz oružanog sukoba.²⁰

55. Vijeće je imalo u vidu i navode sudećeg vijeća MKSJ u predmetu *DragoljubKunarac i dr.* iz kojih slijedi da: „...Humanitarno pravo primjenjuje se i dalje na ćitavoj teritoriji pod kontrolom jedne od strana, nezavisno od toga da li se konkretne borbe vode na mjestu na kojem su se odigrali dotićni događaji. Stoga je dovoljno to što su zloćini bili u tijesnoj vezi s neprijateljstvima koja su trajala na drugim dijelovima teritorije pod kontrolom strana u sukobu. Uslov da dato djelo bude u tijesnoj vezi sa oružanim sukobom zadovoljen je ukoliko su... zloćini poćinjeni kao posljedica borbi, a prije prekida oružanih aktivnosti na odrećenom podrućju, te ako su poćinjeni radi postizanja nekog cilja ili iskorištavanja situacije nastale uslijed borbi...“²¹

56. Prema tome, da je djelo optuženog povezano sa oružanim sukobom proizlazi iz ćinjenice da je u vrijeme izvršenja krivićnog djela, optuženi Josip Tolić djelo poćinio kao pripadnik HVO, preciznije 102. Odžaćke brigade,te njegovo prisustvo u svojstvu stražara u zatoćenićkim objektima na podrućju Odžaka i Bosanskog Broda je uticalo na sposobnost optuženog da poćini krivićno djelo, te na naćin poćinjenja djela i cilj s kojim je djelo poćinjeno. Navedeno proizlazi iz saglasnih iskaza saslušanih svjedoka kako optužbe tako i odbrane, iz iskaza samog optuženog kao i iz uloženih materijalnih dokaza Tužilaštva.

57. Pripadnost optuženog vojnim formacijama HVO, kao i njegovo prisustvo u pomenutim zatoćenićkim objektima u svojstvu stražara, proizlazi iz saglasnih iskaza svjedoka optužbe i odbrane pobrojanih u paragrafu 44. Osim toga, pripadnost formacijama

¹⁹MKSJ, presuda Źalbenog vijeća u predmetu *DragoljubKunarac i dr.*, paragraf 58.

²⁰MKSJ, presuda Źalbenog vijeća u predmetu *DragoljubKunarac i dr.*, paragraf 58-59.

²¹MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *DragoljubKunarac i dr.*, paragraf 568;

HVO potvrdio je i sam optuženi, precizirajući da je bio pripadnik vojne policije 102. Odžačke brigade HVO. Optuženi je u svom iskazu potvrdio da je kao vojni policajac HVO u određeno vrijeme u inkriminisanom vremenskom periodu bio stražar u zatočeničkom objektu –fiskulturna sala osnovne škole u Odžaku, zatim u Osnovnoj školi u Novom Gradu, opština Odžak, kao i u zatočeničkim objektima u Bosanskom Brodu.

58. Uloženi materijalni dokazi Tužilaštva od **T-14** do **T-19**²² i od **T-21** do **T-24**²³ potvrđuju ove iskaze saslušanih svjedoka i optuženog. Naime, iz navedenih dokaza jasno je vidljivo da je optuženi Josip Tolić u vremenskom periodu obuhvaćenom ovom optužnicom bio pripadnik HVO, tačnije 102. Odžačke brigade i da je formacijski pripadao vojnoj policiji, te da je bio čuvar u zatočeničkom objektu u Odžaku, odnosno „čuvar zatvora“²⁴.

59. Imajući u vidu navedeno, jasno je da je postojanje oružanog sukoba i prisustvo optuženog u svojstvu stražara u zatočeničkim objektima u Odžaku i Bosanskom Brodu, u znatnom uticalo na sposobnost i odluku optuženog da počinio zločin, kao i na sam način i cilj počinjenja zločina. Optuženi Josip Tolić je, kao pripadnik HVO i stražar u zatočeničkim objektima, svjestan postojanja oružanog sukoba i okolnosti u kojima se nalazio, stekao osjećaj odsustva bilo kakve odgovornosti u postupanju prema civilima srpske nacionalnosti zatočenim u objektima osnovne škole u Odžaku, skladištu građevinskog materijala u Bosanskom Brodu, kao i u prostorijama srednjoškolskog centra „Fric Pavlik“ u Bosanskom Brodu, obzirom da je otvoreno demonstrirao nadmoć i da je imao kontrolu nad civilima – žrtvama. Na taj način mogao je i ostvariti inkriminacije za koje je oglašen krivim, bez straha od posljedica i odgovornosti koju bi sigurno snosio u okolnostima odsustva oružanog sukoba.

60. Vijeće nije imalo razloga da iskazima prethodno navedenih svjedoka optužbe i odbrane, koji su svjedočili na ove opšte elemente bića predmetnog krivičnog djela, kao i

²² T-14: Dopis Ministarstva odbrane BiH broj: 13-04-1-77-3/12 od 18.07.2012. godine, o vojnoj pripadnosti sumnjivenog, s prilozima (kopija popisaljdstvapoabecedi 102. brigade HVO-a od 19.03.1996. godine i Ovjerenakopijaizvatka iz VOB 8 postrojbe 5 samostalnasatnija Vojnepolicijesapodacima pod rednim brojem 3725); T-15: Kopija registravojnihobveznika pod rednim brojem 2109; T-16: Kopijapersonalnogkartonaučesnika; T-17: Formacijskipregledpripadnikavojnepolicije; T-18: Dopis Ministarstva odbrane BiH broj: 08-04-1-206-3/07 od 15.01.2008. godine, sa platnom listom 102. brigade HVO-a u prilogu; T-19: Spisak pripadnikavojnepolicije Odžak broj: 05-10/92 od 28.05.1992. godine red broj: 33.

²³ T-21: Spisak vojnih policajaca HVO-a Bosanske Posavine 102. Brigade od 22. 09. 1992. godine; T-22: Potvrda HVO-a Vojnepolicije Odžak broj: 01-90/92 od 03.07.1992. godine, sa potpisom Tolić Josipa; T-23: Spisak nezaposlenih pripadnika V.P satnije Odžak broj: 05-38/92 od 16.06. 1992. godine redni broj 31; T-24: Kopijadnevnik u rukopisus nazivom „V.POLICIJA R BiH“.

²⁴ Dokaz Tužilaštva T-21.

optuženom, ne pokloni vjeru u navedenom pogledu, imajući u vidu da su se svjedoci, na ove okolnosti, izjašnjavali objektivno, svako u okviru svoje percepcije posmatranja predmetnih događaja i da se iskazi svjedoka u pogledu ovih okolnosti poklapaju i nadopunjuju, te da su njihovi iskazi potkrijepljeni i uložnim materijalnim dokazima. Pojedine razlike u iskazima su neznatne, a koje razlike su po mišljenju Vijeća logične i očekivane, imajući u vidu da je percepcija posmatranja navedenog rezultat više faktora posmatrača - životne dobi, prethodnog iskustva i slično. U pogledu utvrđivanja pripadnosti optuženog konkretnoj formaciji unutar HVO, Vijeće je najrelevantnijim cijenilo iskaz samog optuženog, kao i uloženu materijalnu dokumantaciju koja je u odnosu na iskaze saslušanih svjedoka i optuženog bila potkrijepljujuća.

61. Vijeće posebno naglašava da u pogledu navedenih okolnosti, odnosno postojanja oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini u inkriminisano vrijeme, pripadnosti optuženog formacijama HVO, kao i statusa zatočenih civila, među stranama u postuku nije bilo većeg spora, iz kojeg razloga ovo vijeće nije detaljno navodilo iskaze svjedoka na ove okolnosti.

4. Počinilac mora narediti ili počiniti djelo

62. Konačno, četvrti opšti element postojanja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva jeste taj da je počinilac izvršio nezakonito djelo ili je naredio izvršenje nezakonitog djela. U tom pogledu Vijeće je, nakon ocjene relevantnih dokaza, zaključilo da je ispunjen i ovaj element predmetnog krivičnog djela, obzirom da je optuženi počinio navedeno krivično djelo kao saizvršilac.

63. Postojanje navedenog elementa Vijeće će detaljno obrazložiti kroz pojedinačne inkriminacije optuženog, i to pojedinačno u odnosu na svaku tačku izreke osuđujućeg dijela presude, kroz identifikovanje relevantnih dokaza, navođenje njihovog sadržaja, dovođenja u pojedinačnu i međusobnu vezu, te, konačno, njihovom ocjenom.

B. POJEDINAČNE INKRIMINACIJE U OSNOVI ZLOČINA

64. Imajući u vidu da je u postupku van razumne sumnje utvrđena ispunjenost opštih elemenata krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva, iz člana 142. KZ SFRJ, Vijeće će u nastavku obrazložiti ispunjenost i elemenata radnji izvršenja djela, odnosno nečovječnog postupanja pod tačkom 1 izreke, ubistva pod tačkama 2 i 3 izreke, silovanja

pod tačkom 4 izreke, te prisiljavanja na prinudni rad pod tačkom 5 osuđujućeg dijela izreke presude. U tom smislu, Vijeće prije svega ukazuje na pojedine elemente radnji izvršenja navedenog krivičnog djela, čije postojanje je neophodno utvrditi za dokazivanje krivice otpuženog.

(i) Nečovječno postupanje

65. Nečovječno postupanje kao radnja izvršenja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva nije posebno definisano članom 142. stav 1. KZ SFRJ. Međutim, praksa MKSJ nudi mnogobrojne primjere tih konkretnih krivičnih djela i to: sakaćenje ili nanošenje teških tjelesnih povreda²⁵; premlaćivanje i druge nasilne radnje²⁶; nanošenje teških ili ozbiljnih povreda²⁷; teške povrede tjelesnog ili duševnog integriteta²⁸; ozbiljan napad na ljudsko dostojanstvo²⁹; prisilni rad koji je izazvao tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu, ili je radnja predstavljala ozbiljan nasrtaj na ljudsko dostojanstvo³⁰; deportacija i prisilno premještanje grupa civila³¹; prisiljavanje na prostituciju³² i nestajanje ljudi pod prisilom³³.

66. Prvostepeno vijeće MKSJ, u predmetu *Delalić i dr.*, ponudilo je definiciju pojma „nečovječno postupanje“, u kojoj se kaže „... namjerna radnja ili propust, tj. radnja koja nanosi tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu ili predstavlja ozbiljan nasrtaj na ljudsko dostojanstvo“, što čini sljedeća bitna obilježja ovog krivičnog djela:

- da su ta radnja ili propust prouzrokovali tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili ozljedu, odnosno da predstavljaju težak napad na ljudsko dostojanstvo;
- da su radnju ili propust namjerno izvršili optuženi ili lice odnosno lica za čije radnje i propuste optuženi snosi krivičnu odgovornost.

²⁵ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Kvočka i dr.*, paragraf 208.

²⁶ Ibid, paragraf 208.

²⁷ MKSJ, presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Kordić i dr.*, paragraf 117.

²⁸ MKSJ, presuda žalbenog vijeća u predmetu *Blaškić*, paragraf 239. ipresuda Pretresnog vijeća u predmetu *Krstić*, paragraf 523.

²⁹ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Vasiljević*, paragraf 239 – 240.

³⁰ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Naletilić i dr.*, paragrafi 271, 289, 303.

³¹ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Kupreškić i dr.*, paragraf 566.

³² Ibid, paragraf 566.

³³ Ibid, paragraf 566.

67. Kako bi se procijenila težina nekog djela, nužno je razmotriti sve činjenične okolnosti. Neke od tih okolnosti mogu na primjer biti: karakter radnje ili propusta, kontekst u kojem se radnja dogodila, lične prilike žrtve uključujući starost, pol i zdravstveno stanje, kao i fizičke, psihičke i moralne posljedice tog čina za žrtvu.

68. Patnje koje dotična radnja nanosi žrtvi ne moraju biti trajne, dovoljno je da su stvarne i ozbiljne³⁴.

69. Vijeće je posebno imalo u vidu stav pretresnog vijeća MKSJ iznijet u paragrafu 91. Prvostepene presude u predmetu *Blagoje Simić i dr.* u kojem „...napominje da izvjesne kategorije prisilnog rada mogu predstavljati surovo i nečovječno postupanje, ukoliko su uslovi pod kojima se rad obavlja opasni po život ili zdravlje civila, ili ako kod njih izazivaju osjećanja straha ili poniženja. Ovdje treba imati u vidu da načelo čovječnog postupanja ugrađeno u Ženevske konvencije podrazumijeva obavezu okupatorskih sila da zaštite civile od nehumanih postupaka. Prisiljavanje zaštićenih osoba na rad u okolnostima koje su opasne po život, kosi se s obavezom njihove zaštite od djela nasilja i može rezultirati nanošenjem tjelesne i duševne patnje ovim osobama. Smatra se da dovođenje zatočenika u situacije opasne po život predstavlja surovo i nečovječno postupanje.“³⁵

70. U paragrafu 93 citirane presude MKSJ u predmetu *Blagoje Simić i dr.*, pretresno vijeće zaključuje „...da se prisilnim radom kojim se od civila zahtijeva da učestvuju u vojnim operacijama krše gore navedene temeljne norme međunarodnog humanitarnog prava. Pretresno vijeće se također uvjerilo da prisilni rad zbog kojeg se civili izlažu opasnim ili ponižavajućim uslovima predstavlja surovo i nečovječno postupanje.“

71. *Mens rea* (subjektivni element) za nečovječna djela iz ovog člana zadovoljen je kada je počinitelj u trenutku činjenja ili nečinjenja imao namjeru da nanese tešku tjelesnu ili duševnu patnju ili da izvrši težak napad na ljudsko dostojanstvo žrtve, ili ako je znao da će to njegovo činjenje ili nečinjenje vjerovatno prouzrokovati tešku tjelesnu ili duševnu patnju ili teški napad na ljudsko dostojanstvo i ponio se sa bezobzirnomo nepažnjom prema tome³⁶, što je Vijeće, na strani optuženog i utvrdilo.

³⁴ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Krnjelac*, paragraf 131.

³⁵ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Blagoje Simić i dr.*, paragraf 91.

³⁶ Ibid, paragraf 132.

72. Vijeće se pri tome rukovalo i kriterijima MKSJ u predmetu *Kunarac i dr.*³⁷ gdje se navodi “*Za krivično djelo povrede ličnog dostojanstva nužno da je optuženi znao da njegovo djelo ili propust može imati za posljedicu teško poniženje, degradaciju ili na drugi način povrijediti ljudsko dostojanstvo. [Z]a krivično djelo povrede ličnog dostojanstva nužna [je] sam[o] svijest o ‘mogućim’ posljedicama terećenog djela ili propusta*”.

73. Zatim, u predmetu, *Aleksovski*³⁸: “*Što se tiče potrebnog stepena mens rea, . . . optuženi je morao počinuti djelo za koje se tereti sa namjerom da ponizi žrtvu ili je izvrgne ruglu. Iako nije nepochodno da je počinitelj postupio s izričitom namjerom da ponizi žrtvu ili da je podvrgne ponižavajućem postupku, on je morao biti svjestan predvidljivih i logičkih posljedica svojih postupaka*”.

(ii) Ubistvo

74. U pogledu elemenata krivičnog djela ubistva Vijeće se rukovalo utvrđenom praksom MKSJ.

75. Tako u predmetu *Mitar Vasiljević* Pretresno vijeće MKSJ u svojoj presudi navodi: “Elementi definicije ‘ubistva’ po međunarodnom običajnom pravu su slijedeći: smrt žrtve, smrt je uzrokovana radnjom ili propustom optuženog, odnosno osobe ili osoba za čije radnje i propuste optuženi snosi krivičnu odgovornost. Radnja ili propust optuženog, odnosno osobe ili osoba za čije radnje ili propuste on snosi krivičnu odgovornost, počinjeni su s namjerom: „*lišavanja života, ili nanošenja teške tjelesne povrede, ili nanošenja teške ozljede sa razumnom mogućom sviješću o tome da će takav čin ili propust vjerovatno uzrokovati smrt*”.³⁹

76. U predmetu *Kordić i dr.*, Pretresno vijeće u presudi zaključuje: “*...da je, kad se radi o krivičnom djelu hotimičnog lišavanja života, actus reus – fizička radnja nužna za krivično djelo – usmrćenje žrtve kao rezultat postupanja ili propusta optuženog. S tim u vezu Vijeće primjećuje da postupanje optuženog mora biti bitan uzrok smrti žrtve, koja mora biti “zaštićena osoba”. Da bi se zadovoljio uslov mens rea za hotimično lišavanje života, mora*

³⁷MKSJ, presuda Žalbenog vijeća, paragraf 164-166.

³⁸ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća, paragraf 56.

³⁹MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Mitar Vasiljević*, paragraf 205.

se pokazati da je optuženi imao namjeru da ubije, ili da nanese tešku tjelesnu povredu uz bezobzirnu nebrigu za ljudski život.”⁴⁰

77. Slično u predmetu *Blaškić* Pretresno vijeće nalazi da: “Kad je posrijedi materijalni element kršenja, potrebno je dokazati da je smrt žrtve bila posljedica djela koje je optuženi počinio... Namjera, odnosno element svijesti neophodan pri utvrđivanju hotimičnog lišavanja života postoji ako se pokaže da je optuženi imao namjeru lišiti života ili nanijeti teške tjelesne ozljede za koje je morao razumno pretpostaviti da bi mogle prouzročiti smrt.”⁴¹

(iii) Silovanje

78. Obzirom da članom 142. KZ SFRJ nije data šira definicija radnje izvršenja silovanje, kao ni elemenata koji konstituišu tu radnju, Vijeće se u tom smislu oslonilo na praksu MKSJ.

79. U tom pogledu, shodno presudi Žalbenog vijeća MKSJ u predmetu *Kunarac, Kovač i Vuković* od 12. juna 2002. godine, paragrafi 127-132, *Actus reus* krivičnog djela silovanja prema međunarodnom pravu čini seksualna penetracija, bez obzira koliko neznatna: (a) vagine ili anusa žrtve penisom počinioca ili bilo kojim drugim predmetom kojim se počinilac poslužio; ili (b) usta žrtve penisom počinioca; kada do takve seksualne penetracije dođe bez pristanka žrtve. Pristanak za tu svrhu mora biti dat dobrovoljno, kao rezultat slobodne volje žrtve, procijenjen na osnovu konteksta postojećih okolnosti. *Mens rea* je namjera da se postigne ta seksualna penetracija i znanje da se to događa bez pristanka žrtve. Otpor nije uslov. Primjena sile ili prijetnja primjenom sile svakako predstavlja neoboriv dokaz odsustva pristanka, ali primjena silenije po sebi element bića silovanja. Postoje drugi faktori, uz primjenu sile, zbog kojih se seksualna penetracija može smatrati činom na koji žrtva nije pristala i koji nije željela.

80. Nadalje, u predmetu *MKSJ Kvočka i dr.*, u presudi Pretresnogvijeća od 02. novembra 2001., paragrafi 175. i 180. silovanje je definisano kao “fizički nasrtaj seksualne prirode, počinjen nad nekom osobom u okolnostima prisile”.

⁴⁰MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Kordić i dr.*, paragraf 229.

⁴¹MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Blaškić*, paragraf 153.

81. U predmetu *Furundžija* pretresnovijeće MKSJ je iznijelo mišljenje da će seksualna penetracija predstavljati silovanje ukoliko do nje nije došlo uz istinsku volju ili pristanak žrtve. Relevantnost ne samo sile, prijetnje silom i prinude, nego i odsustva pristanka ili voljnog sudjelovanja je obrazložena u predmetu *Kunarac*, gdje je zapaženo sljedeće: „u svim jurisdikcijama koje je Pretresno vijeće razmotrilo, nužan je element sile, prinude, prijetnje ili djelovanja bez saglasnosti žrtve: upotreba sile ima široko tumačenje i obuhvata dovođenje žrtve u bespomoćno stanje“.⁴²

82. U istom predmetu su ustanovljeni sljedeći faktori koji moraju (alternativno, a ne kumulativno) biti ispunjeni da bi postojalo krivično djelo silovanja:

- i. seksualna aktivnost praćena je silom ili prijetnjom silom, koja je upućena žrtvi ili nekoj trećoj osobi;
- ii. seksualna aktivnost praćena je silom ili različitim drugim specificiranim okolnostima koje su žrtvu učinile osobito ranjivom ili su je učinile nesposobnom da izrazi informirano odbijanje;
- iii. do seksualne aktivnosti dolazi bez pristanka žrtve.

83. Vijeće je na osnovu izvedenih dokaza, koji su analizirani i detaljno opisani u nastavku obrazloženja, utvrdilo činjenično stanje navedeno u osuđujućem dijelu izreke presude, te tako utvrđeno činjenično stanje posmatralo u svjetlu navedenih elemenata radnji izvršenja *nečovječnog postupanja, ubistva isilovanja, tezaključilo van razumne sumnjeda* su se radnjama optuženog stekli svi elementi bića krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SFRJ.

1. Tačka 1 izreke presude

84. U odnosu na tačku 1. izreke presude, sud je van razumne sumnje utvrdio da je optuženi Josip Tolić, u periodu od mjeseca maja do polovine jula 1992. godine, u zatočeničkom objektu u prostorijama osnovne škole u Odžaku, gdje su bili nezakonito zatvoreni civili srpske nacionalnosti, zajedno sa drugim pripadnicima HVO, nečovječno postupao prema zatvorenicima srpske nacionalnosti, koje je iz fiskulturne sale izvodio u hodnik škole, nakon što bi ih prethodno prozivali po godištima ili po prezimenima, a potom

⁴²VidjetipresuduPretresnogvijeća MKSJ u predmetu*Kunaraci dr.*, paragraf 440.

ih udarao rukama, nogama, policijskim palicama i drugim dijelovima školskog namještaja po svim dijelovima tijela. To proizilazi iz iskaza svjedoka optužbe **AB1, AB2, Mirka Ninkovića, Jove Miletića, Drage Ninkovića, sin Bože, Drage Ninkovića, sin Ostoje, Nikole Teofilovića, Božidara Kršića, Ranka Mršića, Miroslava Borojevića, Slavka Čajića, Bore Lešića, Zlatka Borojevića, Marka Grašarevića, Steve Grašarevića, Jove Ilinčića, Vlade Dervenića, Gojka Pajića, Mirka Arambašića, Jove Ninkovića, Bore Stojanovića, Mire Pavića**, zatim svjedoka odbrane **Svete Mitrovića i Jovana Kalabića**, te materijalnih dokaza Tužilaštva **T-6, T-26**⁴³.

85. U toku postupka nije bilo sporno da su zatvorenici srpske nacionalnosti u prostorije Osnovne škole u Odžaku dovedeni početkom maja mjeseca 1992.godine, tačnije 08. maja 1992.godine u kom prostoru su ostali sve do pada Odžaka u ruke Vojske Republike Srpske, što se desilo oko polovine jula mjeseca iste godine. Ovu činjenicu su saglasno isticali kako svjedoci optužbe tako i svjedoci odbrane, istu činjenicu je potvrdio u svom iskazu i optuženi Tolić Josip, a na osnovu materijalnih dokaza u spisu, a prije svega Dnevnika dežure za O.Š. u Odžaku i Spiska zatvorenika u školi proizlazi da su u inkriminisanom vremenskom periodu u prostorijama osnovne škole u Odžaku bili zatvoreni civili srpske nacionalnosti.

86. Takođe, iz saglasnih iskaza svih gore navedenih svjedoka proizlazi da je optuženi u maju 92.godine, kao pripadnik HVO i vojni policajac pri 102. Odžačkoj brigadi, bio angažovan u zatočeničkom objektu koji se nalazio u osnovnoj školi u Odžaku, gdje su u prostoriji fiskulturne sale držani zatvoreni civili srpske nacionalnosti. Ova činjenica takođe proizlazi i iz iskaza optuženog kao svjedoka koji je naveo da je na teritoriji opštine Odžak, početkom aprila mjeseca 92.godine postojao oružani sukob između naselja u kojima su živili građani srpske nacionalnosti, sa jedne strane i Hrvata i Muslimana sa druge strane, koji sukob je trajao oko mjesec dana, kada je došlo do prekida vatre i dogovora dva krizna štaba, te da je u to vrijeme bio pripadnik TO BiH u bataljonu Odžak, koji bataljon je prerastao u 102. Odžačku brigadu. Optuženi je naveo da je u maju mjesecu 92. godine postao pripadnik vojne policije, da je prvih dana radio u saobraćajnom vodu te da je krajem maja ili početkom juna 1992.godine, zbog intervencije došao u zatočenički objekt osnovne škole u Odžaku, gdje je vidio zatočenike srpske nacionalnosti koje je uglavnom poznavao iz škole ili firme gdje je radio, sa nekima je igrao i nogomet, pa su ga isti

⁴³Spisak zatvorenika u OŠ u Odžaku.

zamolili da tu ostane kao obezbjeđenje i da im pomogne. Ističe da je kao obezbjeđenje u školu došao krajem maja 92. ili početkom juna iste godine, a zajedno sa njim kao vojni policajci bili su Marko Ćorić, Ivica Kljajić, Ante Golubović, Jurica Božić i drugi.

87. Da je optuženi Tolić Josip u periodu od maja do polovine juna 92.god. bio u 102. Odžačkoj brigadi, kao vojni policajac, nesumnjivo proizlazi i iz Spiska pripadnika vojne policije Odžak od 28.05.1992.godine (dokaz T-19), Spiska pripadnika Vojne policije satnije Odžak od 16.06.1992.godine (dokaz T-23), Formacijskog pregleda pripadnika vojne policije od 13.06.1992.godine (dokaz T-17) Potvrde V.P. Ožak od 03.07.1992.godine (dokaz T-22), Personalnog kartona Tolić Josipa gdje je navedeno da je bio pripadnik 102. Brigade HVO od 25.01.1992. do 06.03.1994.godine (dokaz T-16) Registra vojnih obveznika 1967. godine (dokaz T-15), kao i uvidom u Dnevnik dežure za Osnovnu školu u Odžaku u kome stoji da je Josip Tolić dana 28. 05.1992.godine, bio dežurni u objektu fiskulturne sale u Odžaku, kao i da je svojstvo dežurnog imao tokom juna i početkom jula mjeseca, sve do prelaska zatvorenika i osoblja u Novi Grad. Takođe, na osnovu saglasnih iskaza svih saslušanih svjedoka kako optužbe tako i odbrane, iskaza optuženog Tolića, kao i materijalnih dokaza, posebno Dnevnika dežure i Spiska zatočenih, nesporno proizlazi da su u to vrijeme u fiskulturnoj sali bila zatvorena lica srpske nacionalnosti, među kojima su i svi saslušani svjedoci koji su davali iskaz na okolnosti predmetnog događaja. Prema tome, na osnovu navedenih dokaza sud je utvrdio da je optuženi u inkriminisanom vremenskom periodu bio u vojnoj policiji 102. Odžačke brigade, te da je kao vojni policajac vršio obezbjeđenje fiskulturne sale u osnovnoj školi u Odžaku u kojoj su se nalazili civili srpske nacionalnosti. Što se tiče položaja optuženog kao vojnog policajca u zatočeničkom objektu, sud je utvrdio da je isti bio stražar, što se vidi iz navedenih materijalnih dokaza u koje je sud izvršio uvid, a što proizilazi i iz iskaza optuženog kao svjedoka, koji je izjavio da je tom prilikom kao stražar nosio uniformu, da su imali na uniformi oznake, te da su u vrijeme dužnosti nosili pištolj. Takođe na osnovu saglasnih izjava saslušanih svjedoka kako optužbe tako i odbrane, kao i materijalnih dokaza u spisu, a naročito Dnevnika dežure za osnovnu školu u Odžaku, proizlazi da je u istom periodu u zatočeničkom objektu bio i Ante Golubović, vojni policajac pri 102. odžačkoj brigadi za kojeg su svjedoci tvrdili da je bio upravnik, a Tolić naveo da je to postao tek zadnji dan pred odlazak iz Odžaka u Bosanski Brod, kao i vojni policajci Jurica Božić, Kljajić Ivica i drugi.

88. U odnosu na sam objekat škole, uvidom u materijalne dokaze, posebno uvidom u fotodokumentaciju osnovne škole, kao i na osnovu saglasnih iskaza saslušanih svjedoka,

proizlazi da je osnovna škola u Odžaku u svom sastavu imala fiskulturnu salu, iz koje sale se izlazilo u hodnik i dalje u učionice škole, kao i druge školske prostorije.

89. Sud je van razumne sumnje utvrdio da je u inkriminisanom periodu od strane pripadnika HVO-a, među kojima je bio i optuženi Josip Tolić bilo učestalih prozivanja zatočenika po godištima prezimenima i njihovog izvođenja van fiskulturne sale u hodnik i prostorije škole, te da su tom prilikom zatvorenici fizički maltretirani, odnosno udarani rukama, nogama, policijskim palicama i djelovima školskog namještaja posvim djelovima tijela.

90. Optuženi Tolić u svojoj izjavi, izjašnjavajući se na predmetnu tačku optužnice je naveo da je ulazio u prostor fiskulturne sale gdje su bili pritvorenici, kad je bio u dežuri. Ističe da je u inkriminisanom periodu imao dvije incidentne situacije kada je upotrebio fizičku silu prema zatvorenicima, prvi put početkom juna mjeseca 92.god. kad su u školu došli Lekići, otac i sin i njihov susjed po prezimenu Lemut. Tada je pozvao zatvorenike Pavić Jadranka, Pavić Milivoja, Pavić Predraga i čini mu se Pajić Miru, koje je u školi kod prostorije dežurnog udario u afektu, svakog po jednom šamarom, pošto su priznali da su pokrali i prodali svu imovinu Lekića i Lemuta. Drugi incident imao je u drugoj polovini juna 92.god. kada je u školu iz Republike Hrvatske došao izvjesni Cindrić sa 4-5 vojnih policajaca koji su postrojili 10-15 zatvorenika, i kada mu je Cindrić naredio da udari dvojicu postrojenih zarobljenika koje je od ranije poznavao i to Jovu Kalabića i nekog Gunjevića, tražeći da ih udari snažno sa dva dlana u glavu, što je morao i učiniti.

91. Da su iz fiskulturne sale od strane optuženog Josipa Tolića i drugih pripadnika HVO-a izvođeni zatvorenici srpske nacionalnosti po prezimenima i godištima radi udaranja nesumnjivo proizilazi iz iskaza svjedoka odbrane, čiji su iskazi u odnosu na ove okolnosti saglasni i međusobno se dopunjuju. Svjedok **AB-2** je izjavio da je Tolić Josip zajedno sa kolegama Golubović Antom i Božić Juricom gotovo svaki dan ulazio u prostorije logora, da ga je sa policajcima izvodio van sale radi udaranja, tako što stanu i viču „hajde specijalac, hajde Pavići, hajde Topići, hajde ovi“. Tolića je vidio da je u dva-tri navrata ulazio u salu i kaže „hajde familija Pavić, hajde godište 75-to, hajde Ninkovići, nakon čega prozvani odlaze u prostorije gdje ih čekaju pripadnici HVO i stražari koji su na smjeni i udaraju. Opisujući navedenu situaciju svjedok je rekao da Tolić stoji na vratima i poziva prema spisku Takođe iz iskaza svjedoka **AB1** proizlazi da je Tolić zajedno sa Golubovićem izveo jednu grupu od 8-10 logoraša, iz sale, a zatim su odvedeni u učionicu nedaleko od sale gdje su tučeni. Isti svjedok je naveo da su te večeri izvođeni

radi udaranja Ninkovići, Pavići, Muškići, u grupama od strane Tolića, Golubovića i drugih pripadnika HVO-a. Svjedok **Drago Ninković sin Ostoje** je naveo da su stražari udarali sve zatvorenike, ali najviše Ninkoviće kojih je bilo oko 30 – 35 i koje su prozivali, izvodili i zatim tukli. Svjedok **Božidar Kršić** je izjavio da je optuženi znao ući u prostoriju sale, prolaziti između logoraša i prozivati nekoga po prezimenu, neke po godištu, a nekima je samo prstom pokazivao da izađu. Svjedok **Slavko Čajić** je također naveo da su zatvorenike izvodili iz sale i tukli, da su prozivali zatvorenike po godištima da izađu, te da je po godištima prozivao i Tolić, sjeća se da je izvođeno 1968. godište i da je izvođen i Gojko Pajić. Svjedok **Boro Lešić** je izjavio da je za vrijeme boravka u OŠ u Odžaku optuženi Tolić prozivao zatvorenike da izađu iz sale, na način što je prolazio između redova i na neke pokazivao prstom, a neke je prozivao imenom. Nakon što prozvani zatvorenici izađu, čuli bi se jaući. Svjedok **Zlatko Borojević** je istakao da je lično vidio kako Josip Tolić i Ante Golubović, zajedno sa drugim stražarima, prozivaju zatvorenike po godištima, koje ljude zatim udaraju. Svjedok **Miroslav Borojević** je na predmetne okolnosti izjavio da kada je stigao iz zatočenočkog objekta „Strolit“ u fiskulturnu salu O.Š. u Odžaku odmah je prozvano '66. i 67. godište i njih 10-ak je izvedeno u hodnik. Svjedok **Gojko Pajić** je naveo da je njega lično optuženi Josip Tolić izvodio više puta, te da je bilo sigurno 4 – 5 takvih slučajeva kada je izvođen. Isti svjedok je naveo da su zatvorenici izvođeni u hodnik ili u učionicu OŠ u Odžaku u grupama od po 4 – 6 osoba gdje su premlaćivani. Svjedok **Mirko Arambašić** je rekao da je viđao Josipa Tolića u fiskulturnoj sali OŠ kada bi pripadnici HVO-a navečer dolazili u salu i prozivali zatvorenike po godištima, izvodeći ih u grupama od po 10 – 15 u hodnik i učionicu. Svjedok **Vlado Dervenčić** je izjavio da su ga u osnovnoj školi u Ožaku Josip Tolić i Ante Golubo izvodili van sale, te da je izvođena generacija '63 u hodnik gdje su ih tukli. Slično je izjavio i svjedok **Miro Pavić** iz čijeg iskaza proizilazi da su zatvorenike izvodili u hodnik da ih tuku. Iz pročitanoškog iskaza svjedoka **Petra Radulovića** slijedi da su za vrijeme boravka u OŠ u Odžaku u fiskulturnu salu svakodnevno dolazili Josip Tolić i druga lica koji su izvodili zatvorenike u grupama i na razne načine prebijali.

92. Da je zatvorenike srpske nacionalnosti nakon izvođenja iz fiskulturne sale optuženi Tolić zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a udarao rukama, nogama, palicama i drugim djelovima školskog namještaja, proizilazi kako iz saglasnih izjava svjedoka optužbe tako i iz iskaza svjedoka odbrane.

93. Svjedok **AB-1** navodi da je Tolić zajedno sa Golubovićem izveo jednu grupu od 8-10 logoraša, iz sale, a zatim su odvedeni u učionicu nedaleko od sale gdje su

tučeni. Prvo ga je Ante Golubović oboriona pod i tukao nogama i palicom a potom mu je optuženi Tolić rekao da se zaleti i udari glavom u tablu, što je uradio, pa pošto Tolić nije bio zadovoljan jačinom udarca stao mu je iza leđa i gurnuo ga na tablu, tako da je udario glavom u ploču table. Te večeri su izvođeni Ninkovići, Pavići, Muškići, u grupama, od kojih je saznao da je i njih Tolić tukao. Tada je zadobio povrede u vidu podliva po stomaku od udaraca nogom, kao i ozljedu iznad desnog oka u predjelu arkade. Svjedok je izjavio da je površno poznao Josipa Tolića od ranije, te da je uvijek znao kada on udara jer se oglašavao, nazivao ih četnicima, kojom prilikom je mogao prepoznati njegov glas. Odbrana je ovom svjedoku predočila izjavi koju je dao Centru javne bezbjednosti broj: 11-02/4-230-5406 od 23.04.2007.godine, u kojoj ne spominje događaj vezan za udaranje u tablu glavom kao i povrede u predjelu stomaka i arkade, na što je svjedok AB-1 naveo da je davao više izjavaraznim organima i sudovima, da je o ovom događaju i ranije govorio i da to piše u njegovim izjavama, te da kod sebe posjeduje izjave koje je davao i u kojima stoji da ga je Tolić nagonio da udara u tablu, koje izjave je donio u sud.

94. Slično je izjavio i **Mirko Ninković** koji je pojasnio da ga je optuženi Tolić lično 3 – 4 puta izvodio iz sale, navodeći da ih izvede nekoliko kroz hodnik u učionicu, te da ga je Tolić udarao nogom u prsa i rukama, stisnutih pesnica, precizirajući da je svaki put kada je izveden dobio batine od Josipa Tolića, ali da su ga i drugi udarali. Navedeni svjedok je potvrdio da su Ante Golubović i Josip Tolić izvodili iz fiskulturne sale svjedoka AB1 koji se vraćao pretučen.

95. Dalje, na navedene okolnosti izjasnio se i svjedok **Drago Ninković, sin Ostoje**, koji je izjavio da je porodica Ninkovići od strane vojnog policajca Tome Đojića često prozivana da izađu van sale, gdje su udarani. Optuženi Tolić je bio svaki put prisutan u učionici škole prilikom njihovog izvođenja, tu su udarani najviše od strane Tome Đojića, a vidio je da i Tolić učestvuje u toj tuči. Isti svjedok ističe da ga je Josip Tolić tukao oko desetak puta, dva tri puta vidio je da ga Tolić tuče, a za ostalo je osjetio da ga tuče Tolić pošto je Tolić udarao nogom u prsa i leđa i rukama po ušima. Svjedok je naveo da je u Odžaku izvođen itučen svaki dan, te da je Tolić bio prisutan svaki put kada su svjedoka izvodili iz sale. Pored navedenog, svjedok je izjavio da su Josip Tolić i Anto Golubović u učionici tjerali zatvorenike da sa klupa skaču na glavu, na pod, te ih udarali ukoliko ne skoče pravilno. Ovaj svjedok je lično poznao optuženog pošto je u Švedskoj radio sa njegovim puncem Vukšić Jozom.

96. Svjedok **AB-2** je naveo da ga je u osnovnoj školi u Odžaku više puta fizički zlostavljao optuženi Tolić zajedno sa Antom Golubovićem i Juricom Božićem. Svjedok je naveo da ga je jedne prilike Ante Golubović udario i rekao da trči u učionicu gdje su bili Josip Tolić i Jurica Božić i još neki vojnici. Tom prilikom Josip Tolić ga je udario nogom u pleksus, nakon čega je svjedok pao na pod, a onda su ga svi počeli udarati nogama, palicama i nogarama od klupe. Isti svjedok je također izjavio da ga je Josip Tolić jedne prilike tukao zajedno sa Ivicom Kljajićem u hodniku škole. Izjašnjavajući se o načinu na koji ga Josip Tolić udario svjedok je rekao da ga je udario palicom, nogama i rukama, te da mu je slomio jedno rebro.

97. Svjedok **Božidar Kršić** je izjavio da ga je udario Josip Tolić, da se neljudski ponašao prema njemu, da je imao običaj udariti dlanovima po ušima, tako je većinom njega udario, isto tako imao je običaj da se zatrči i desnom nogom udara po prsima. Navedene radnje su se prema izjavi svjedoka dešavale u OŠ u Odžaku, u sali i van sale u učionicama. Prema iskazu ovog svjedoka Josip Tolić ga je tjerao da se zatrči i što jače glavom udari u tablu. Ističe da je Josip Tolić učestvovao u većini slučajeva kada su zatvorenici maltretirani, da je tukao rukama, nogama i policijskom palicom.

98. Svjedok **Ranko Mršić** je također izjavio da ga je Tolić udario nogama, šakama, školskim priborom i raznim predmetima, čime je stigao, a to se često dešavalo. Opisujući način na koji ga je optuženi izvodio, svjedok je naveo da dođe do njega udari ga nogom i kaže izađi. Izvodio ga je u učionicu ili u hodnik gdje ga je udario.

99. Svjedok **Slavko Čajić** je naveo da je dva puta izvođen na premlaćivanje, jednom krajem maja 92.god., a drugi put početkom juna iste godine i da ga je Josip Tolić udario bijelom palicom vojne policije, nogom i šamarima, kao i da je imao specifično udaranje rukama po ušima.

100. Da je Josip Tolić zajedno sa Antom Golubovićem udario zatvorenike u OŠ u Odžaku naveo je i svjedok **Zlatko Borojević** ističući da je to lično vidio više puta, s tim da se ne može sjetiti imena ljudi koji su tim prilikama pretučeni. Svjedok je također naveo da su njega, Josip Tolić i još jedno NN lice izveli iz fiskulturne sale i predali hrvatskim policajcima, te da su ga tom prilikom usput udarali laktovima i nogama.

101. Svjedok **Gojko Pajić** je naveo da je njega lično optuženi Josip Tolić izvodio više puta, te da je bilo sigurno 4 – 5 slučajeva kada ga je Josip Tolić pretukao i da je isti imao

običaj da udara rukama po ušima. Isti svjedok je naveo da su zatvorenici izvođeni u hodnik ili u učionicu OŠ u Odžaku u grupama od po 4 – 6 osobagdje su premlaćivani.

102. Svjedok **Jovo Miletić** je također izjavio da je on lično, zajedno sa drugim zatvorenicima, izvođen u hodnik OŠ u Odžaku gdje su tučeni, te da je vidio Josipa Tolića u sali kada ih prozivaju. Slično tome izjavio je i svjedok **Nikola Teofilović** koji je naveo da je izvođen u jednu učionicu gdje su bili Josip Tolić, Jurica Božić, Ibe i još nekoliko pripadnika HVO-a gdje je udaran palicom od strane optuženog. Za optuženog je naveo da je volio udarati nogom u prsa kao i objema rukama po ušima.

103. Dalje, na okolnost učešća optuženog Josipa Tolića u premlaćivanju zatvorenikasvjedok **Stevo Grašarević** je izjavio da su zatvorenike u OŠ u Odžaku tukli Josip Tolić, Ante Golubović i Jurica Božić i to rukama, nogama, čime stignu. Opisujući detaljnije, ovaj svjedok je naveo da je jednom izveden u učionicu gdje su ga pretukli Josip Tolić, Anto Golubović i osoba koja ga je izvela iz sale, kojom prilikom su mu slomljena dva zuba. Isti svjedok je naveo da ga je optuženi, pored navedenog događaja u sali, udarao u dva navrata. Jednom ga je udario dva puta nogom, kada je bio sam, a drugom prilikom ga je udario šakama po ušima, nakon čega je svjedok pao na tlo, gdje je tučen nogama. Tom prilikom optuženi je bio zajedno sa Antom Golubovićem i još jednim stražarom.

104. Svjedok **Vlado Dervenić** je izjavio da su ga u osnovnoj školi u Odžaku tukli Josip Tolić i Ante Golubović, da su ga izvodili vani, te da je izvođena generacija '63 u hodnik gdje su ih tukli rukama, nogama, raznim predmetima. Svjedok je naveo da ga je Josip Tolić lično tukao. Pojašnjavajući zašto ranije to nije spominjao da ga je tukao Josip Tolić svjedok je izjavio da mu se vratilo sjećanje.

105. Dalje, iz iskaza svjedoka **Bore Stojanovića** proizlazi da je za vrijeme boravka u fiskulturnoj sali u OŠ u Odžaku optuženi Josip Tolić najmanje pet puta izvodio iz sale ovog svjedoka i učestvovao u njegovom premlaćivanju, koje tuče su trajale od pola sata do sat vremena. Opisujući jedan događaj kada je izveden u prostoriju gdje su se nalazili Josip Tolić i još dvije osobe, svjedok je rekao da ga je Tolić snažnije udario šakom, te da ga je tukao nogama i rukama po ušima, koji događaj je trajao sat vremena.

106. Slično je izjavio i **Miro Pavić** iz čijeg iskaza slijedi da je Tolić učestvovao u premlaćivanju kako njega, tako i ostalih zatvorenika u OŠ u Odžaku, ističući da je njega lično udarao nogama i da su ga tom prilikom udarala i druga lica. Svjedok je naveo da

zatvorenike izvode u hodnik i da ih tuku, te da Josip Tolić i Ante Golubović uđu u salu i onda udaraju koga oni hoće.

107. Iz iskaza svjedoka **Petra Radulovića** čiji iskaz je pročitao na glavnom pretresu se vidi da je isti za vrijeme boravka u OŠ u Odžaku s zajedno sa drugim zatvorenicima izveden u učionicu od strane Josipa Tolića, Mikulića, Golubovića, Đojića i još pet uniformisanih vojnika, a zatim su te zatvorenike jednog po jednog tukli dok se nisu umorili i isprebijane vraćali u salu.

108. Svjedoci odbrane takođe su u svojim iskazima tvrdili da je optuženi Tolić u O.Š. u Odžaku udarao zatvorenike. U tom smislu svjedok odbrane **Sveto Mitrović** je izjavio da su ga izveli Rešad Mujkić i Jurica Božić, te da ga je udarao Jurica Božić, dok je u pogledu optuženog Josipa Tolića izjavio da je i on udarao zatvorenike, ali da je to bilo da se zadovolji forma, stim da se ne sjeća koje zatvorenike je tukao. Slično tome izjavio je i svjedok odbrane **Jovan Kalabić** koji je naveo da je Josip Tolić ponekog zatvorenika u OŠ u Odžaku udario šamarom, ali da nije udarao svom snagom.

109. Da je optuženi Tolić u inkriminisanom vremenskom periodu tukao zatvorenike proizlazi i iz iskaza svjedoka koji su udarani u fiskulturnoj sali škole, što nije obuhvaćeno predmetnom optužnicom ali ukazuje na obrazac ponašanja optuženog prema zatvorenicima u ovom zatočeničkom objektu. Svjedok **Jovo Ilinčić** je naveo da ga je optuženi u fiskulturnoj sali u Odžaku udario par puta u prolazu. Udarao ga je otvorenih šaka po ušima, na koji način je udarao i druge zatvorenike. Da je Josip Tolić, zajedno sa drugim stražarima u OŠ u Odžaku, udarao zatvorenika izjavio je i svjedok **Mirko Arambašić**, ističući da on lično nije imao kontakta sa optuženim Josipom Tolićem. Udaranje zatvorenika u sali OŠ u Odžaku proizlazi i iz izjave svjedoka **Jove Ninkovića** koji je rekao da je Josip Tolić udarao ljude nogom i rukama po ušima i puškom, te da je vidio da u fiskulturnoj sali tuče Mirka Ninkovića, kao i da su zatvorenike premlačivali i drugi stražari.

110. Svjedok **Jovo Dragić** naveo je da ga Josip Tolić, kojeg poznaje od prije rata i kojeg je viđao u fiskulturnoj sali u Odžaku, nikada nije izvodio i tukao, ali je vidio da je u fiskulturnoj sali tukao druge zatvorenike, koje nije poznavao. Da je optuženi Josip Tolić učestvovao u tuči zatvorenika u fiskulturnoj sali u Odžaku proizlazi i iz izjave svjedoka **Drage Ninkovića, sina Bože**, koji je izjavio da ga je optuženi Tolić udario dva puta policijskom palicom po glavi i dva puta po leđima, nakon čega ga je nogom srušio na tlo. Svjedok **Marko Grašarević**, je naveo da je vidio Josipa Tolića kako u fiskulturnoj sali udara

druge zatvorenike, odnosno kako prozove čovjeka i udara, ističući pri tome da njega nije udarao

111. Iz saglasnih iskaza navedenih svjedoka, kojima je sud poklonio vjeru, obzirom da su dati uvjerljivo, sa puno detalja, uzajmno se dopunjuju i nisu u kontadikciji u suštinskim, odnosno bitnim činjenicama, te koji iskazi su potvrđeni i materijalnim dokazima u koje je Sud izvršio uvid, van razumne sumnje proizlazi da je optuženi Josip Tolić učestvovao u prozivanju, izvođenju i premlaćivanju zatvorenika u prostorijama OŠ u Odžaku.

112. U tom smislu, Vijeće je navedene iskaze cijenio pojedinačno i u međusobnoj vezi, kao i u vezi sa drugim predloženim materijalnim dokazima optužbe i odbrane, uzimajući u obzir razlike u određenim dijelovima iskaza u odnosu na ranije iskaze, na što je ukazivao branilac optuženog. Vijeće je posebno imalo u vidu da su brojni svjedoci u svojim iskazima saglasno tvrdili da je optuženi Josip Tolić, zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a, učestvovao kako u prozivanju zatvorenika po prezimenima i godištima, tako i u njihovom izvođenju iz sale i premlaćivanju. To što su pojedini svjedoci na glavnom pretresu iznosili detalje koje nisu ranije u iskazima govorili, za Vijeće nije značilo da su njihova svjedočenja nepouzdana, pogotovo što isti svjedoci u ranijim iskazima nisu imali suprotne tvrdnje na predmetne okolnosti. Naprotiv, njihovi navodi su potkrijepljeni iskazima drugih saslušanih svjedoka koji su također izjavili da je Tolić učestvovao u opisanim radnjama, na način kako to ističu i oni. Pri tom Vijeće je imalo u vidu da su svi svjedoci koji su saslušani na ove okolnosti bili duži vremenski period u zatočeništvu, većina njih je provela u raznim zatočeničkim objektima u Odžaku i Bosanskom Brodu preko pet mjeseci, prošli su kroz razne veoma neugodne situacije, tako da je za neke svjedoke bilo teško zbog trauma kroz koje su prošli kao i zbog protoka vremena, te životne dobi i intelektualne sposobnosti da se sjete svih detalja prilikom ispitivanja na razne okolnosti kroz koje su prolazili. Takođe Vijeće je imalo u vidu i različit način ispitivanja ovih svjedoka u istrazi, pošto su isti tvrdili da ih ranije na određene okolnosti niko nije ni pitao. Da je optuženi Tolić, zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a izvodio iz sale zatvorenike i da ih je premlaćivao proizlazi i iz iskaza navedenih svjedoka odbrane. Njihova tvrdnja da tom prilikom optuženi nije jako udarao zatvorenike za sud nije prihvatljiva, budući da je u tom dijelu suprotna iskazima brojnih svjedoka optužbe koji su se jasno izjašnjavali i na ovu okolnost, a među kojima je više njih reklo da su bili pretučeni, da je optuženi udarao ne samo šakama nego često i nogama u prsa, kao i palicom te drugim predmetima i djelovima školskog namještaja, a pojedini svjedoci su naveli da su od posledica takvih premlaćivanja zadobili tjelesne povrede. Pri tome sud je cijenio i iskaz samog optuženog

koji je priznao da je u dva navrata tukao zatvorenike u prostorijama škole u Odžaku, pravdajući tu situaciju ili afektom u koji je pao ili zbog naređenja koje je dobio. Za Vijeće je karakteristično da je prilikom opisivanja načina udaranja optuženi rekao da je dvojicu zatvorenika udario šakama u glavu, pokazujući način kako je ih udario, a ta vrsta udarca je navođena i od strane svjedoka optužbe Ninković Drage, sin Ostoje, Kršić Božidara, Čajić Slavka, Pajić Gojka, Teofilović Nikole, Grašević Steve i Stojanović Bore, kao karakteristična za optuženog.

113. Iz iskaza svjedoka proizilazi da ih je Tolić udario na razne načine i raznim sredstvima, pa pored svjedoka navedenih u prethodnom paragrafu Ninković Drage, sin Ostoje, Kršić Božidara, Čajić Slavka, Pajić Gojka, Grašević Steve i Stojanović Bore, koji su saglasno tvrdili da ih je Tolić udario šakama ili dlanovima po ušima, što je naveo kao vrstu udarca i svjedok Teofilović, svjedoci Ninković Mirko, Ninković Drago, sin Ostoje, AB-2, Kršić Božidar, Grašević Stevo, Pajić Miro su naveli da su od Tolića dobili udarce i nogom, najčešće u prsa, dok su svjedoci svjedoci Čajić Slavko, Teofilović Nikola i AB-2 naveli da ih je između osalog tukao i policijskom palicom, a svjedoci AB-1 i Kršić Božidar su naveli da ih je tjerao da se zatrče i što jače udare glavom u tablu. Svjedok Ranko Mršić je istakao da je između ostalog tučen od strane Tolića školskim priborom i raznim predmetima, Pri tome, svjedoci Ninković Mirko, AB-2, Ranko Mršić, Pajić Gojko, Grašević Stevo i Stojanović Boro su naveli da ih je Tolić tokom boravka u osnovnoj školi u Odžaku u više navrata izvodio i tukao, pa je tako svjedok Ninković rekao da je više puta dobio batine od Tolića, svjedok AB-2 da ga je Tolić više puta zlostavljao udarajući ga palicom, nogama i rukama, svjedok Stevo Grašević je naveo da ga je Tolić dva puta pretukao zajedno sa drugim licima a jednom kad je bio sam, dok je svjedok Stojanović Boro izjavio da je pet puta izvođen od strane Tolića, nakon čega je isti učestvovao u njegovom premlaćivanju koje je trajalo od pola sata do jedan sat. Sud je takođe imao u vidu i izjavu svjedoka AB-2 koji je naveo da je od Tolićevog udarca nogom u pleksus pao kada su ga nastavili tući, te da mu je prilikom premlaćivanja slomljeno rebro, zatim iskaz svjedoka AB-1 koji je dobio povrede kada je tučen od strane Tolića i Golubovića, svjedoka Grašević Steve koji je naveo da su mu slomljena dva zuba, kao i svjedoka Stojanovi Bore koji je naveo da je Tolić jedan prilike snažno udario šakom od koga udarca je pao, nakon čega je su ga nastavili tući. Imajući u vidu ovakve iskaze svjedoka, sud je utvrdio da su zatvorenici od strane Tolića udarani na razne načine, različitim sredstvima, da je pored Tolićau njihovom udaranju učestvovalo više lica, da su pojedini zatvorenici od Tolića i ostalih udarani u više navrata, da su ti udarci bili usmjereni najčešće prema glavi i prsima, te da

su neki od zatvorenika zadobili i tjelesne povrede,apa shodno tome sud smatra da su prilikom udaranja od strane optuženog i pripadnika HVO-_a, isti trpili teške duševne i tjelesne patnje, te da je ovakvo ponašanje optuženog, kao stražara prema zatvorenim licima koji nisu imali zaštitu, predstavljalo i napad na njihovo ljudsko dostojanstvo.

114. Ovakav vid ponašanja optuženog, po ocjeni Vijeća, predstavlja radnju nečovječnog ponašanja, budući da je u inkriminisanim periodu prema više lica –zatvorenika, zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a, namjerno preduzimao radnju premlaćivanja i druge nasilne radnje, nanoseći zatvorenicima teške duševne i tjelesne patnje, a pojedina lica su zadobila i tjelesne povrede. Tim radnjama optuženi je vršio i ozbiljan nasrtaj na ljudsko dostojanstvo. U radnjama optuženog stekli su se svi bitni elementi krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva, radnjom nečovječnog postupanja, kako mu je to optužnicom stavljeno na teret. Njegove radnje prouzrokovale su tešku duševnu i tjelesnu patnju oštećenim, od kojih su neki zadobili i ozljede. Takođe, njegove radnje su predstavljale i težak napad na ljudsko dostojanstvo.

115. Optuženi Josip Tolić je ove radnje počinio kao saizvršilac, namjerno, a težina djela se procjenjuje i na osnovu činjenice da je u inkriminisanom periodu bio stražar u zatočeničkom objektu, čija je dužnost bila da osigura i štiti zatvorenike. Djelo je počinio prema licima-civilima lišenih slobode, koji su u odnosu na njega bili u podređenom položaju, bez ikakave zaštite. Djelo je izvršio prema većem broju takvih lica u vremenski dužem intervalu i u kontinuitetu. Patnje koje je nanio oštećenim licima ne moraju biti trajne ali su u vrijeme izvršenja djela bile stvarne i ozbiljne. Optuženi je bio svjestan svojih radnji i posljedica koje iz istih proizlaze, odnosno bio je svjestan da tim radnjama nanosi oštećenim tešku tjelesnu i duševnu bol i patnju, te da vrši nasrtaj na ljudsko dostojanstvo oštećenih.

116. Sud na osnovu provedenih dokaza nije utvrdio da je pri vršenju pomenutih radnji optuženi tjerao zatvorenike da pjevaju pjesme, a nakon tuče da ližu sopstvenu krv sa poda, kako je to bilo navedeno u predmetnoj tački optužnice, zbog čega je iz činjeničnog opisa izostavio ovu inkriminisanu radnju.

117. Zbog svega navedenog sud smatra da je optuženi Tolić krivično odgovoran i da je svojim radnjama opisanim u izreci presude počinio krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142.stav 1. KZ SFRJ.

2. Tačka 2 izreke presude

118. Optužnicom Tužilaštva BiH optuženom je stavljeno na teret da je tačno neutvrđenog datuma u mjesecu junu 92.godine, u fikulturnoj sali Osnovne škole u Odžaku gdje su bili nezakonito zatvoreni civili srpske nacionalnosti, zajedno sa Halilović Feridom i drugim pripadnicima HVO-a, na očigled ostalih zarobljenika tukao zarobljenika Tomanović Radeta tako što su ga vezali za stub odbojkaške mreže a potom tukli rukama, nogama kundacima pušaka po svim djelovima tijela, nakon čega je Tomanović Rade od zadobijenih udaraca preminuo.

119. Da je oštećeni Tomanović Rade kao zarobljenik u inkriminisano vrijeme bio u prostorijama fiskulturne sale Osnovne škole u Odžaku saglasno su potvrdili svi svjedoci kako optužbe tako i odbrane, kao i sam optuženi, a iz njihovih iskaza, kao i iz Dnevnika dežure za osnovnu školu u Odžaku se vidi da je u isti objekt doveden zajedno sa grupom lica srpske nacionalnosti iz Modriče, nakon što je Modriča pala u ruke VRS-. Sud je imao u vidu da su pojedini svjedoci tvrdili kako je oštećeni na sebi imao dijelove vojne uniforme, međutim u toku postupka nisu provođeni dokazi na okolnost načina zarobljavanja oštećenog, vremena i mjesta gdje je zarobljen, njegove eventualne pripadnosti nekoj vojnoj formaciji kao i okolnosti odakle mu uniforma, pa sobzirom da je oštećeni iz Modriče doveden i smješten u fiskulturnu salu osnovne škole u Odžaku, gdje su bili zatvoreni muškarci srpske nacionalnosti – civili, te da nema dokaza da se protiv istog vodio postupak u smislu određivanja njegovog statusa kao zarobljenika, sud smatra da je isti imao isti status kao i ostali zatvorenici u ovom objektu, odnosno status civilne osobe.

120. Takođe, na osnovu izvedenih dokaza Sud je nesporno utvrdio da je zatočenik Tomanović Rade preminuo tokom boravka u školi u Odžaku, što je u svom iskazu potvrdio i optuženi Tolić, koji je naveo kako je ujutro po dolasku u smjenu zatekao osobu koja je umrla i koja se nalazila ispred vrata fiskulturne sale, sa vidljivim povredama glave, te da se radilo o oštećenom Tomanović Radetu.. Optuženi Tolić je izjavio da prilikom primopredaje dužnosti nije zatekao prethodnog dežurnog Golubović Antu.

121. Uvidom u Dnevnik dežure Vojne policije za objekat Osnovne škole u Odžaku, proizilazi da je na dan 01.07.1992.godine, dežurni policajac Josip Tolić konstatovao da je dežurstvo primio u sljedećem stanju: „Jedan zatvorenik je umro, Tomanović Rade (Trivo)“. Na osnovu istog Dnevnika proizlazi da je optuženi Tolić dežurstvo preuzeo od

Golubović Ante, koji je u Dnevniku konstatovao da u vrijeme njegovog dežurstva nije bilo nikakvih problema.

122. Uvidom u izvod iz Matične knjige umrlih (MKU) za Tomanović Radeta, sin Trive, se vidi da je datum smrti naveden 01.07.1992.godine, te da je umro u mjestu Odžak.

123. U odnosu na način stradanja oštećenog Tomanović radeta izjasnili su se svjedoci optužbe **AB1, AB2, Jovo Dragić, Jovo Miletić, Drago Ninković, sin Bože, Drago Ninković, sin Ostoje, Nikola Teofilović, Božidar Kršić, Ranko Mršić, Marko Grašarević, Stevo Grašarević, Jovo Ilinčić, Vlado Dervenić, Gojko Pajić, Savo Bogojević, Slobodan Gavrić, Mirko Arambašić, Jovo Ninković i Miro Pavić**, te svjedoci odbrane **Ljubo Đaković, Miloš Stanić, Sveto Mitrović, Jovan Kalabić i Petar Ninković**

124. Cjeneći iskaze saslušanih svjedoka u odnosu na inkriminirani događaj, a sve na način kako je to već navedeno u obrazloženju presude, sud je van razumne sumnje utvrdio da je u julu mjesecu 1992.godine, u fiskulturnoj Sali Osnovne škole u Odžaku, na očigled ostalih zarobljenika, optuženi Tolić učestvovao u udaranju oštećenog Tomanović Radeta zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a i to na način da su ga tukli rukama, nogama, kundacima pušaka, po svim djelovima tijela, koji je od zadobijenih povreda, vezan za stub odbojkaške mreže, do jutra preminuo.

125. Među licima koja su učestvovala u predmetnom događaju, a što proizilazi iz saglasnih iskaza većeg broja svjedoka, bio je i Halilović Ferid, kojeg je Osnovni sud u Zenici u predmetu broj K-43/97 od 23.10.1997. godine, zbog krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ RS osudio na kaznu zatvora u trajanju od 15 godina, a koja presuda je potvrđena presudom Okružnog suda u Doboju broj KŽ-46/98 dana 10.08.1998.godine. U navedenoj presudi između ostalih radnji, Halilović Ferid je kao pripadnik vojne policije 102. Odžačke brigade, obavljajući dužnost stražara u logorima za civile u Odžaku, osuđen i za ubistvo Tomanović Radeta koje je počinio zajedno sa ostalim stražarima u fiskulturnoj sali škole u Odžaku, na način da ga je kundakom poluautomatske puške udario svom snagom po leđima. Međutim, sud u činjeničnom opisu presude nije posebno apostrofirao Halilović Ferida, kao lice koje je zajedno sa optuženim učestvovalo u premlaćivanju oštećenog, s obzirom da su u tom udaranju učestvovala, pored Tolića i Ferida i druga lica, pripadnici HVO-a, pa sud smatra da nema potrebe da se jedino Ferid, kao saizvršilac ističe u činjeničnom opisu.

126. Sud nije prihvatio kao vjerodostojne iskaze svjedoka Dragić Jove i Pajić Gojka koji su tvrdili da je jedini izvršilac radnje ubistva oštećenog Tomanović Radeta, Halilović Ferid, budući da su njihovi iskazi u suprotnosti sa iskazima ostalih svjedoka, očevidaca događaja, koji su saglasno tvrdili da je u premlaćivanju Tomanovića učestvovao veći broj lica. Takođe sud nije prihvatio kao vjerodostojan ni iskaz svjedoka Miletić Jove, u dijelu gdje tvrdi kako u kritično vrijeme optuženi Tolić i Golubović nisu bili stražari u školi i da ih je tek kasnije upoznao, pošto je ovaj dio njegovog iskaza u potpunoj suprotnosti kako sa iskazima ostalih saslušanih svjedoka tako i sa iskazom optuženog, a posebno je u suprotnosti sa uloženim materijalnim dokazom, a to je Dnevnik dežure za OŠ u Odžaku, gdje stoji da su ova dva lica bila angažovana u školi kao vojni policajci u vrijeme udaranja i nastupanja smrti oštećenog Tomanovića.

127. Sud je na osnovu saglasnih iskaza svjedoka optužbe Grašarević Marka, Arambašić Mirka i Pavić Mire, jedino utvrdio da je oštećeni Tomanović Rade kritičnog dana tučen, da je tom prilikom u udaranju oštećenog Tomanovića učestvovalo više lica, te da je isti vezan za stub odbojkaške mreže do jutra preminuo, s obzirom da su njihovi iskazi u ovom djelu saglasni sa iskazima drugih svjedoka na ovu okolnost, međutim na osnovu iskaza svjedoka Grašarevića, Arambašića i Pavića, Sud nije mogao utvrditi konkretno učešće optuženog Tolića u inkriminiranim radnjama. Svjedok Grašarević u svojem ranijim izjavama, premda je konkretno pitan da pobliže opiše predmetni događaj, nije se mogao sjetiti imena drugih lica koja su pored Ferida tukla oštećenog, pa njegova izjava na glavnom pretresu u dijelu gdje ističe da je u ovom premlaćivanju učestvovao i Tolić za sud nisu bila dovoljno uvjerljiva. Svjedok Arambašić je po vlastitom iskazu bio udaljen od mjesta događaja, zna da su oštećenog vezali za stub i da ga je najviše tukao Ferid kojeg je poznavao i koji mu je upao u oči, dok je svjedok Pavić Miro naveo kako su Tomanovića tukli Halilović i Ibe, te da su u toj tuči učestvovala i druga lica, čijih se imena nije mogao sjetiti.

128. Svjedoci odbrane Đaković Ljubo, Stanić Miloš i Kalabić Jovan, koji su takođe naveli da je Tomanovića kritične prilike tuklo više lica, izjavili su da prilikom udaranja oštećenog Tomanovića od strane stražara nisu vidjeli optuženog Tolića. Iskaze ovih svjedoka odbrane, u odnosu na predmetnu inkriminaciju, Sud nije prihvatio kao uvjerljive budući da su njihovi iskazi suprotni kako iskazima svjedoka optužbe, tako i iskazu svjedoka odbrane Mitrović Svete, koji svjedoci su jasno naveli učešće optuženog u radnji udaranja. Pored toga sud konstatuje da su navedeni svjedoci u vrijeme boravka u zatočeništvu imali privilegovan položaj, pošto se iz njihovih izjava vidi da je optuženi Đaković Ljubo odredio

da bude pisar, a jednom ga je zaštitio od udaranja dok je boravio u zatočeništvu u Srednjoškolskom centru „Fric Pavlik“ u Bosanskom Brodu, dok je svjedocima Stanić Milošu i Kalabić Jovanu omogućio da budu ranije razmijenjeni. Svjedok Stanić Miloš je naveo da ga je Tolić štitio i sklanjao kad bi pripadnici HVO-a tukli zatvorenike iz razloga što su njegova sestra i zet kućni prijatelji Tolićevog punca i punice, dok je svjedok Kalabić izjavio da je njegov otac bio dobar sa Tolićevim puncem i da su im slali pakete iz Švajcarske. Sve navedeno ukazuje da su ovi svjedoci bili u prijateljskim odnosima sa optuženim i njegovom porodicom, a po ocjeni Suda isti su svojim svjedočenjem željeli daumanje krivičnu odgovornost optuženog za predmetni događaj. Takođe iskazi ovih svjedoka u suprotnosti su sa iskazima ostalih svjedoka, očevidaca događaja, koji su tvrdili da je u udaranju Tomanovića učestvovao i optuženi Tolić. Svjedok odbrane Ninković Petar je samo čuo da drugi pričaju da su Radeta ubili, stim da isti svjedok ne zna ko ga je ubio.

129. Sud nije prihvatio ni izjavu optuženog Tolića da nije učestvovao u udaranju oštećenog Tomanovića i da se događaj desio kad je na smjeni bio Ante Golubović, tako da mu nije poznato na koji način je Tomanović podlegao i ko ga je tukao. Uvidom u Dnevnik dežure za dan 01.07.1992.godine, se vidi da je tog jutra optuženi od Golubovića preuzeo smjenu i da je u dnevniku konstatovao smrt Tomanović Radeta, što po mišljenju suda ne znači da optuženi nije bio prisutan u školi prethodni dan, tj.30.06.1992.godine, kada je dežurni bio Golubović Ante, pogotovo ako se ima u vidu da je optuženi od strane brojnih svjedoka optužbe, kao i svjedoka odbrane Mitrović Steve naveden kao lice koje je učestvovalo u udaranju oštećenog kritičnog dana, što znači da je njegova izjava suprotna iskazima ovih svjedoka. Po ocjeni ovog Vijeća na osnovu pomenutog Dnevnika se jedino vidi ko je od vojnih policajaca bio dežurni kritičnog dana, što ne znači da ostali policajci, među kojima i optuženi nisu dolazili u salu tog dana. Ovo tim prije ako se uzmu u obzir izjave svjedoka koji tvrde da je u fizičkom zlostavljanju oštećenog Tomanovića učestvovalo više vojnih policajaca, odnosno pripadnika HVO-a, a ne samo Golubović i Tolić.

130. Da je optuženi Tolić Josip zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a učestvovao u udaranju Tomanović Radeta, koji je od zadobijenih povreda, vezan za stub odbojkaške mreže, do jutra preminuo, proizlazi iz iskaza svjedoka odbrane AB-1, Ninković Drage, sin Bože, Ninković Drage sin Ostoje, svjedoka AB-2, Teofilović Nikole, Kršić Božidara, Dervenić Vlade, Radunović Petra, Bogojević Save, Gavrilović Slobodana, Ninković Jove, kao i svjedoka odbrane Mitrović Svete. Svi navedeni svjedoci saglasno ističu da je kritičnog dana u radnji udaranja Tomanović Radeta učestvovao i optuženi Tolić Josip, te da je od zadobijenih povreda oštećeni, vezan za stub odbojkaške mreže, do jutra

preminuo. Svjedok **AB-1** je izjavio da je predveče, kada se vratio u salu, vidio oštećenog Tomanovića da je vezan za stub odbojkaške mreže, te da je vidio da su u salu došli Ante Golubović, Tolić Josip i Božić, koji su oštećenog tukli nogama i palicom, nakon čega je u toku noći preminuo. Svjedok je pojasnio da je to posmatrao sa udaljenosti od 3 – 4 metra. Vidio je Josipa Tolića kako oštećenog Radeta Tomanovića više puta udara nogom u stomak i prsa koji je ujutro je osvanuo mrtav. Svjedok **Drago Ninković, sina Ostoje**, je izjavio da je vidio kada su Josip Tolić i Ferid Halilović udarali oštećenog, nalazio se na udaljenosti od 7 – 8 metara, te da ga je Tolić udario nogama, a Halilović puškom, koja se rasklopila od udaranja. Također je vidio da je Tolić oštećenog vezao za stub odbojkaške mreže, 2 -3 puta ga udario nogom i onda su otišli, dok je oštećeni ostao vezan. Ujutro, Tomanović je mrtav iznešen od strane zarobljenika u hodnik. Svjedok **AB-2** na glavnom pretresu je izjavio da su oštećenog Tomanovića u fiskulturnoj sali tukli Josip Tolić, Ante Golubović, Jurica Božić, izvjesni Ibe i Ferid Halilović koji ga je udario puškom preko leđa, da je to trajalo 20-tak minuta, nakon čega su ga svezali za stub, gdje je Rade Tomanović, vezan za stub, od dobijenih batina preminuo u toku noći. Svjedok **Nikola Teofilović** je izjavio da su Radeta Tomanovića doveli u dvoranu OŠ u Odžaku, te da su ga Josip Tolić, Ante Golubović i Ferid Halilović udarali, što je svjedok vidio sa udaljenosti od 5 – 6 metara. Svjedok je izjavio da je Josip Tolić udario nogama, dok ga je Ferid Halilović udario kundakom od puške, te da je Josip Tolić dao svoje lisice nekome da ga vežu za stup odbojkaškog igrališta, ali nije vidio ko je oštećenog vezao. Kada je oštećeni vezan nastavili su ga udarati Tolić, Golubović i Ferid, a nakon toga su otišli, a Tomanović je u toku noći preminuo. Svjedok **Božidar Kršić** je izjavio da je Rade Tomanović doveden u školu u Odžaku u lošem zdravstvenom stanju, odnosno da je bio sav krvav i u modricama, da su ga u salu uveli Josip Tolić i Anto Golubović i tom prilikom su ga počeli udarati, nakon čega su ga izveli iz fiskulturne sale škole, a zatim su ga ponovo vratili Josip Tolić i Ante Golubović tako što su ga vukli za kragnu šinjela i bacili kod odbojkaškog stuba. Dalje objašnjavajući navedeni događaj, svjedok je izjavio da su tada došli i Ferid Halilović, Jurica Božić i još neka 2 – 3 lica, te su svi zajedno premlatili oštećenog, nakon čega je Josip Tolić izvadio lisice i dao nekome od navedenih lica, misli Feridu, kako bi oštećenog vezao za odbojkaški stub, nakon čega ga Josip Tolić, Golubović, Božić i Ferid ponovo udaraju, gdje je oštećeni u toku noći preminuo od posljedica batinjanja. Istom svjedoku je predložena njegova izjava iz 2007.godine u kojoj je naveo da su Ferid Halilović i ostali stražari na smrt pretukli jednog zatvorenika iz Modriče, ne navodeći ime Tolića, dok je u izjavi iz 2013.godine rekao da su pripadnici HVO-a u prisustvu Golubovića, Josipa Tolića i Božića vezali za stub Tomanovića, da ga je vezao Ferid, nakon čega su ga svi počeli

udarati kundacima puške, nogama, i rukama, nakon čega su Tolić, Golubović i Božić izašli, a Ferid i ostali nastavili da ga tuku. Svjedok je ostao kod svoje izjave date na glavnom pretresu, navodeći da je tačna i izjava iz 2013.godine i da sam bog zna čiji je udarac presudio.Svjedok **Stevo Grašarević** je također izjavio da je u sali u Odžaku preminuo jedan stariji čovjek vezan za odbojkaški stub. Svjedok u svojim ranijim izjavama iz 2007.godine i 2013.godine nije ovaj događaj spominjao. Na upit suda svjedok ističe da je je vidio da tu osobu između ostalih, tuče i optuženi Josip Tolić, kao i Ferid Halilović. Tule su ga i druge osobe, nisu uvijek isti bili, to je sa prekidima trajalo dva dana, izvodili su ga vani. Isti svjedok je izjavio da su oštećenog udarali nogama, raznim predmetima, te da ga je Ferid Halilović tukao PAP-ovkom. Svjedok je također izjavio da nije vidio ko je vezao oštećenog za odbojkaški stub, te da istog, nakon što su ga vezali za odbojkaški stub, niko nije udarao, kao i da je on tako vezan do jutra preminuo.Svjedok **Jovo Ilinčić** je rekao da je lično vidio kako su doveli oštećenog koji je bio u vojnoj uniformi, te da su ga počeli udarati Josip Tolić, Ante Golubović, Ferid Halilović, bilo ih je ukupno 7 – 8. To se dešavalo po danu. Svjedok je izjavio da je vidio kako Ferid Halilović oštećenog PAP-ovkom udara po glavi. Prema navodima svjedoka oštećeni je nakon udaranja vezan za stub gdje je u toku noći umro.Svjedok **Vlado Dervenić** je također posvjedočio da je optuženi Josip Tolić učestvovao u udaranju oštećenog Radeta Tomanovića u fiskulturnoj sali OŠ u Odžaku, te da je optuženi Tolić dao lisice drugom stražaru koji je oštećenog vezao za odbojkaški stub gdje je preminuo. Ovaj svjedok je naveo i to da je nakon dva sata došao jedan musliman koji je oštećenog udarao kundakom puške. Isti svjedok u svojoj izjavi iz 2007. godine nije precizirao ko je sve učesvovao u udaranju Tomanovića, već je naveo da su ga udarali lbe, Ferid kao i ostali stražari, koju izjavu je potvrdio istražiocu 2013. godine nakon predočavanja iste. Svjedok je pojasnio da ostaje kod izjave date na glavnom pretresu. Svjedok **Savo Bogojević** je izjavio da je vidio trenutak kada su Josip Tolić, Golubović i Halilović udarali oštećenog, vidio je da ga udaraju rukama i nogama, a da ga je Halilović udario i kundakom puške.Nije vidio kako ga optuženi udara. Svjedok **Slobodan Gavrić** je isto tako izjavio da je lično gledao kako Josip Tolić oštećenog Tomanovića više puta udara nogama i šamarom u predio glave i stomaka,nakon čega je oštećeni pao, da su ga pored Tolića udarali i Golubović, Božić, kao i da ga je Ferid udario kundakom, nakon čega su Tomanovića vezali za stub. Svjedok **Jovo Ninković** je izjavio da su oštećenog Tomanovića udarali Josip Tolić, Anto Golubović, Ferid Halilović i još neka osoba, da je udaran po tri četiri puta puškom, nogama i rukama u predjelu nogu, stomaka i glave, i da se to dešavalo u poslijepodnevnim satima, nakon čega je vezan za stub gdje je do ujutro, kad je došao Tolić, bio mrtav. Svjedok je izjavio

da se navedeni događaj desio u junu mjesecu 1992. godine. Sud je imao u vidu i iskaz preminulog **Petra Radulovića** koji je naveo da su prvo Ferid i lice po imenu Hibe vezali Tomanovića za stub a potom ga tukli kundakom puške, posle čega su u salu došli Tolić Josip, Golubović i još jedno lice, koji su Radeta tukli nogama i skakali po njemu, dok je ležao na podu, te koji je vezan, u toku noći od povreda preminuo.

131. Da je optuženi Josip Tolić učestvovao sa drugim pripadnicima HVO-a u udaranju oštećenog Tomanovića koji je u toku noći preminuo u svojoj izjavi naveo je i svjedok odbrane **Sveto Mitrović**, koji je izjavio da je Josip Tolić bio u grupi koja je tukla oštećenog, odnosno da su ga tukli Josip Tolić, Ante Golubović, Ferid Halilović, Rešad Mujkić, Božić i dr., udarali su ga nogama, rukama, dok je Ferid Halilović udarao PAP-ovkom, precizirajući da je Josip Tolić oštećenog udario šakom jednom ili dva puta, te da je sve to trajalo pola sata.

132. Svjedoci koji nisu imali neposrednja saznanja o učešću optuženog Tolića u udaranju oštećenog su svjedok **Drago Ninković, sin Bože**, koji je izjavio da je čuo od ostalih zatvorenika da su Radeta Tomanovića tukli Josip Tolić, Golubović i Božić. kao i svjedok **Ranko Mršić** koji je izjavio da je čuo glasove Tolića i Golubovića u momentu kad je Ferid tražio lisice da ga sveže, ali nije vidio da li je Tolić preduzimao neke radnje, jer je bio okrenut leđima mjestu dešavanja,

133. Iskazima gore navedenih svjedoka sud je poklonio vjeru pošto su njihovi iskazi u bitnim elementima saglasni i međusobno se dopunjavaju. Naime, svi navedeni svjedoci, osim svjedoka Mršić Ranka i Ninković Drage, sin Bože, saglasni su u tvrdnji da je kritičnog dana optuženi Tolić učestvovao zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a u udaranju oštećenog Tomanovića. Pomenuti svjedoci su bili očevici ovog događaja, i svi osim Ninković Drage, sin Bože i Mršić Ranka, su izjavili da su taj inkriminirani događaj gledali. Takođe isti svjedoci su saglasni da je oštećeni vezan za stub odbojkaške mreže i da je do jutra preminuo. Za Sud nije bila od krucijalnog značaja činjenica da li je oštećeni udaran prije ili nakon što je vezan za stub odbojkaške mreže, kako to stoji u činjeničnom opisu optužnice, zbog čega je iz činjeničnog opisa odbojkaški stub, u tom kontekstu, izostavio.

134. Pojedinim svjedocima tužilaštva, odbrana je predočavala ranije date iskaze, ukazujući na razlike u odnosu na svjedočenje pred sudom. Tako je svjedoku AB-1 predočila njegovi uzjavu iz 2007.god. gdje se nije mogao sjetiti da li su prilikom batinjanja od strane Ferida bili prisutni Golubović Tolić, te u kojoj izjavi je svjedok naveo da su Tolić

Golubović, kad god bi ušli u salu nogama šutirali oštećenog, međutim cjeneći iskaz ovog svjedoka dat na glavnom pretresu, sud konstatuje da isti svjedok ni na glavnom pretresu nije tvrdio da je Tolića i Golubovića vidio da udaraju oštećenog u vrijeme kad ga je tukao Ferid, već je isti svjedok naveo da su njih dvojica u salu ušli posle Ferida i da su tad tukli oštećenog, zbog čega sud smatra da se ne radi o razlikama, pa je ovom svjedoku poklonio vjeru. Odbrana je svjedoku Ninković Dragi, sinu Bože, ukazala da je u ranijoj izjavi naveo kakao je čuo da su Tolić Golubović i Božić učestvovali u udaranju oštećenog u hodniku ispred sale, a da je na glavnom pretresu rekao da je to čuo u Sali, pa kako se radi o različitim izjavama, sud nije prihvatio iskaz svjedoka dat na glavnom pretresu kao pouzdan i vjerodostojan, osim što je prihvatio da je o učešću Tolića i drugih u udaranju oštećenog, svjedok čuo, pošto je to u obje izjave naveo. Svjedoku AB-2 odbrana je predočila izjavu iz 2004.god. gdje je rekao da je Ferid smrtno pretukao Tomanovića, pa kako se ista izjava samo odnosila na okolnosti događaja u zatočeničkim objektima, gdje optuženi nije bio osumnjičen, a svjedok je rekao da je kasnije davao više izjava i da ostaje kod izjave date na pretresu, sud je istu izjavu prihvatio, smatrajući da je njegov iskaz dat na glavnom pretresu uvjerljiv. Prilikom iznošenja iskaza svjedoka Kršić Božidara, Grašević Steve i Dervenić Vlade sud je već naveo razlike u njihovim iskazima koje su im predočene. Svjedok Grašević se na ove predmetne okolnosti ranije nije ni izjašnjavao tako da njegov iskaz na glavnom pretresu nije bio u odnosu na isti događaj različit, pa ga je sud prihvatio, dok je svjedok Dervenić i u ranijim iskazima tvrdio da su u udaranju Tomanovića pored Ferida i Ibeta učestvovali i drugi stražari, a na glavnom pretresu je naveo i imena ostalih stražara, a svjedok Božidar Kršić je takođe u izjavi datoj 2007.god. naveo da su Ferid i ostali stražari pretukli jednog zatvorenika iz Modriće, koji iskaz je dat uopšteno na okolnosti događaja, gdje Tolić nije bio osumnjičeni, da bi u iskazu datom 2013.god. naveo da su Tolić, Golubović i Božić bili prisutni kad je Ferid vezao oštećenog te da su ga tom prilikom udarali, što je potvrdio i na glavnom pretresu.

135. Među svjedocima koji su naveli da je optuženi udarao Tomanovića postoje razlike u odnosu na broj i imena lica, pripadnika HVO-a koji su učestvovali u tuči, kao i razlike u načinu koji je optuženi nanosio udarce. Tako je svjedok AB-1 naveo da je optuženi svjedoka udarao nogama u stomak i prsa, svjedok Ninković Drago i Teofilović Nikola da ga je udarao nogama, svjedoci Savo Bogojević da ga je udarao rukama i nogama, svjedok Slobodan Gavrić da ga je tukao nogama i rukama u predio glave i stomaka, a svjedok odbrane Sreto Mitrović da ga je udario jednom ili dva puta šakama. Svjedok Jovo Ninković je tvrdio da su Tolić, Golubović, Ferid i još jedna osoba, oštećenog tukli puškom, nogama i

rukama u predjelu nogu, stomaka i glave, a svjedok Petar Radulović da su Tolić, Golubović i još jedna osoba oštećenog tukli nogama, skakajući po njemu. Svjedok Kršić Božidar nabrajajući lica koja su učestvovala u tuči, među kojima je bio i Tolić, je naveo da su svi počeli udarati kundacima, nogama i rukama, a svjedok Stevo Grašarević je rekao da su svi udarali nogama i raznim predmetima. Svjedoci AB-2, Jovo Ilinčić i Vlado Dervenić, koji su vidjeli da optuženi udara Tomanovića nisu se izjašnjavali konkretno čime ga je udarao. Što se tiče ostalih pripadnika HVO-a koji su kritične prilike, zajedno sa optuženim, učestvovali u udaranju oštećenog, najveći broj svjedoka i to: AB-1, Ninković Drago, AB-2, Teofilović Nikola, Grašević Stevo, Ilinčić Jovo, Bogojević Savo, Gavrić Slobodan, Jovo Ninković, Petar Radulović, kao i svjedok odbrane Sveto Mitrović, su naveli Halilovi Ferida, kao lice koje je kundakom puške zadalo udarce oštećenom, stim što su isti svjedoci, osim Nikolić Drage, sin Ostoje, izjavili da je u udaranju učestvovao i Ante Golubović. Svjedoci AB-1, AB-2, Slobodan Gavrić i Sveto Mitrović su kao učesnika predmetne tuče naveli i vojnog policajca Božić Juricu, dok su AB-2 i Sveto Mitrović istakli da je u udaranju učestvovalo lice po nadimku Ibe. Svi navedeni svjedoci su saglasno tvrdili da je optuženi učestvovao u udaranju Tomanovića sa drugim pripadnicima HVO-a. Svjedoci su precizno naveli da je tom prilikom Ferid Halilović udarao oštećenog kundakom puške, pa kako ni jedan svjedok nije jasno naveo da je Tolić koristio pušku, sud smatra da optuženi nije istog udaraopuškam, već da ga je udarao nogama i rukama. Iz saglasnih iskaza pomenutih svjedoka su je utvrdio da je oštećeni Tomanović tom prilikom udaran po raznim dijelovima tijela. Takođe iz iskaza pomenutih svjedoka proizlazi da je optuženi učestvovao u udaranju oštećenog Tomanovića u periodu kad je isti vezan za stub odbojkaške mreže, uz koji stub je oštećeni do jutra i preminuo. Jedino je svjedok svjedok Stevo Grašarević naveo da je oštećeni udaran dva dana, stim što je i ovaj svjedok izjavio da je drugi dan oštećeni vezan za stub i da je udaran. Sud imajući u vidu navedene razlike u iskazima svjedoka cijeni da sumnogi svjedoci svoje iskaz davali nakon petnaest do dvadeset godina posle predmetnog događaja, što znači da se od istih objektivno nije ni moglo očekivati da daju potpuno saglasne izjave na predmetne okolnosti, pogotovo iz razloga što se događaj desio u fiskulturnoj sali gdje je boravilo nekoliko stotina lica, da je to udaranje trajalo određeno vrijeme, tako da su percepcije svjedoka bile različite obzirom na momenat kada događaj vide, položaj i mjesto odakle su događaj gledali, a takođe Sud je cijenio da su svjedoci imali i različite sposobnosti da događaj uoče i reprodukuju. Sud smatra da su ovi svjedoci o bitnim činjenicama dali saglasne izjave, a to je da je optuženi bio u sastavu grupe lica, odnosno pripadnika HVO-a koji su kritičnog dana udarali

oštećenog, da je tom prilikom optuženi preduzimao aktivnu radnju udaranja oštećenog, te da je oštećeni vezan za stub do jutra preminuo.

136. Imajući u vidu da je oštećeni Tomanović Rade nakon udaranja do jutra preminuo, Sud nalazi da je njegova smrt u direktnoj uzročno-posljedičnoj vezi sa udaranjem istog od strane optuženog Tolića i drugih pripadnika HVO-a. Činjenicu da je oštećeni ujutro bio mrtav optuženi Tolić je konstatovao u Dnevniku dežure koji se vodio za OŠ u Odžaku. Takođe, na osnovu saglasnih iskaza svjedoka, van razumne sumnje proizlazi da je u udaranju Tomanovića učestvovalo više lica među kojima i optuženi, te da je to udaranje imalo za posljedicu smrtni ishod. U konkretnom slučaju, prilikom tuče oštećenog, preduzimane su različite radnje od pojedinih učesnika, odnosno pripadnika HVO-a, koje su u svojoj ukupnosti dovele do zabranjenog rezultata, tj. smrtnog ishoda. Radnje učesnika u premlaćivanju oštećenog se upotpunjuju i izgrađuju jednu cjelinu. Oštećeni nije preminuo tokom tuče, već par sati nakon toga od posljedica iste, što ni u kom slučaju ne znači da njegova smrt nije rezultat prethodnog udaranja. Optuženi Tolić, kao stražar u zatočeničkom objektu, nakon što je oštećeni pretučen i tokom noći ostavljen zavezan za stub odbojkaške mreže, pokazao je bezobzirnu nebrigu za ljudski život., Imajući u vidu da je u udaranju oštećenog učestvovalo više lica, da je isti tučen rukama, nogama, kundacima pušaka po raznim djelovima tijela, da je po iskazu svjedoka buncao od batina, optuženi je imao razumnu svijest da bi takav čin mogao uzrokovati smrt. Optuženi Tolić Josip je bio svjestan svoga djelovanja i djelovanja ostalih učesnika, bio je svjestan da njegovo postupanje ulazi u sastav djelovanja drugih lica, tako da sve te radnje predstavljaju jednu cjelinu, koja je dovela do smrtnog ishoda. Optuženi je imao svijest o zajedničkom djelovanju, ostali učesnici predmetnog događaja, kao vojni policajci i stražari HVO-a, bili su mu poznati, te je sa njima djelio istu namjeru. Dakle, optuženi radnju udaranja nije počinio mimo ostalih saučesnika već zajedno sa drugima, njegova učinjena radnja udaranja je značajna i povezana sa radnjama drugih lica koja su tukla oštećenog, zbog čega se radi o zajedničkom izvršenju krivičnog djela. Ovo krivično djelo optuženi je učinio sa umišljajem, odnosno bio je svjestan da usljed njegovog činjenja, tj. udaranja oštećenog od strane više lica raznim sredstvima, u kom udaranju aktivno učestvuje, može nastupiti zabranjena posljedica – smrt, na šta je pristao.

137. Na osnovu gore navedenog Sud je van razumne sumnje utvrdio da je kritičnog dana u junu mjesecu 1992.godine, u prostorijama fiskulturne sale Osnovne škole u Odžaku, optuženi Josip Tolić tukao oštećenog Tomanović Radeta, zajedno sa drugim

pripadnicima HVO-a, tako što su ga tukli rukama, nogama, kundacima pušaka, te da je od posljedica udaranja Tomanović vezan za stub odbojkaške mreže do jutra preminuo.

138. Ocjenom iskaza navedenih svjedoka u pogledu navedene inkriminacije kako pojedinačno, tako i u njihovoj međusobnoj vezi i interakciji, imajući pri tome u vidu i druge materijalne dokaze uložene u spis, te cijeneći sve prigovore odbrane na ove okolnosti i svjedočenja navedenih svjedoka, Vijeće je *van razumne sumnje* utvrdilo da je optuženi Josip Tolić počinio inkriminacije koje su mu stavljene na teret, na način kako je to opisano u izreci presude.

3. Tačka 3 izreke presude

139. Tužilaštvo je optuženom stavilo na teret da je tokom mjeseca avgusta 1992. godine, u zatočeničkom objektu u prostorijama srednjoškolskog centra „Fric Pavlik“ u Bosanskom Brodu, zajedno sa Halilović Feridom i drugim pripadnicima HVO-a, učestvovao u fizičkom zlostavljanju zatvorenika Pajić Mirka, profesora iz Dervente, nakon što je saznao da je isti prilikom posjete predstavnika Međunarodnog crvenog krsta, na cjeduljici papira napisao da se u zgradi nalaze zarobljeni civili srpske nacionalnosti, tako da je Pajić Mirko od zadobijenih povreda preminuo.

140. Da je oštećeni Pajić Mirko, profesor iz Dervente, sa ostalim licima srpske nacionalnosti bio zarobljen u školi „Fric Pavlik“ proizlazi iz saglasnih iskaza svih saslušanih svjedoka na ovu okolnost, kao i iz iskaza optuženog, te iz materijalnog dokaza, a to je Evidencija Međunarodnog crvenog krsta u kojoj stoji da je Pajić Mirko evidentiran kao zarobljenik u Bosanskom Brodu dana 15.07.1992.godine, kao i da je u mjestu zatočenja redovno posjećivan u periodu od 15.07.92. do 12.08.92.godine, tako da za Sud ova činjenica nije sporna. Takođe iz iskaza svjedoka Pajić Emilije, koja je supruga preminulog, kao i iz iskaza svjedoka Pajić Dragana koji je njegov sin, proizilazi da je Pajić Mirko, kao profesor muzičkog, nakon odlaska supruge i djece u Srbiju, ostao da radi u Zavodu za slijepa i slabovidna lica u Derventi. Svjedok Pajić Dragan je naveo da njegov otac nije bio vojno angažovan, pa kako je oštećeni boravio zajedno sa ostalim licima srpske nacionalnosti koji su bili civili u istom zatočeničkom objektu, a ni iz jednog drugog dokaza ne proizilazi da je imao status ratnog zarobljenika, što ni odbrana nije tvrdila, sud cijeni da se radi o zarobljeniku, civilu.

141. Na okolnost dolaska predstavnika Međunarodnog komiteta crvenog krsta (MKCK) u prostorije škole „Fric Pavlik“ kojom prilikom je oštećeni istim doturio cjedulju svjedok **Mirko Ninković** ističe da je u školu u Brodu dolazila „...neka međunarodna delegacija...“, da su tu bili i novinari, te da je jedan čovjek iz Dervente, za kojeg misli da je bio profesor ili učitelj, tim ljudima dao neku cjeduljicu, premda im je prije rečeno da ne smiju ništa pričati. Svjedok **Jovo Miletić**, je u pogledu ovih okolnosti izjavio da je Mirko Pajić, profesor iz Dervente, prilikom dolaska predstavnika MKCK istim dao neku cjeduljicu, iako ih je Anto Golubović prethodno upozorio da niko ne smije ništa da priča. Svjedok **Drago Ninković, sin Ostoje** je izjavio da je čuo za profesora iz Dervente da je predao neku cjedulju predstavnicima MKCK.

142. Svjedok **Slavko Čajić** je potvrdio navode prethodnih svjedoka da je MKCK posjećivao zatvorenike u Odžaku i u Brodu. Također je izjavio da je neki profesor kojem ne zna ime dao neku cjeduljicu predstavnicima MKCK. Slično je izjavio i svjedok **Boro Lešić** koji je naveo da je u fiskultunoj sali škole u Bosanskom Brodu stradao profesor koji je prilikom dolaska MKCK istim dao neki papir, kao i svjedok **Jovo Ivinčić** koji je naveo da je u kritično vrijeme oštećeni Pajić sjedio u blizini njega, te da je predstavnicima MKCK dao papirić.

143. Na okolnost da je prilikom posjete MKCK oštećeni Pajić dao predstavnicima crvenog krsta cjedulju, u svojim iskazima naveli su i svjedoci **Nikola Teofilović** i **Emilija Pajić**. Isti svjedoci su pored toga izjavili i šta je pisalo na cjedulji, pa je tako svjedok **Nikola Teofilović** naveo da je oštećeni predstavnicima MKCK dao cjeduljicu na kojoj je pisalo da se u zgradi nalaze djeca i žene koje su sklonjene od njih, čiji sadržaj je pročitao Anto Golubović odmah nakon što je MKCK napustio srednjoškolski centar, dok je svjedokinja **Emilija Pajić** izjavila da je u avgustu mjesecu 92.godine otputovala za Prnjavor gdje je razgovarala sa doktoricom Marom Petrović, koja je također bila zatočena u Bosanskom Brodu i koja joj je tom prilikom rekla da je njen muž stradao jer je predstavnicima MKCK dao cjeduljicu na kojoj je napisao da se u zatvoru nalaze žene i starije osobe.

144. Na osnovu navedenih iskaza svjedoka, koji su na pomenute okolnosti davali saglasne izjave, koje se međusobno i dopunjuju a kojima je Sud poklonio vjeru, Sud je utvrdio da je zatočeno lice Pajić Mirko prilikom posjete delegacije MKCK istim doturio jednu ceduljicu na kojoj je pisalo da se u zgradi nalaze i drugi zarobljeni civili. Takođe svjedok Jovo Ivinčić je naveo da je Golubović odmah po odlasku predstavnik MKCK ušao u salu zajedno sa Tolićem i Feridom i pitao ko je dao cjedulju, dok je svjedok Nikola

Teofilović naveo da je Golubović u prisustvu Tolića pročitao šta na cjedulji piše, pa kako je i doktorica po iskazu svjedokinje Pajić Emilije znala sadržaj na cjeduljici, a udaranje oštećenog je po iskazima svjedoka počelo odmah posle toga, Sud cijeni da je optuženom Toliću bilo poznato šta na cjedulji piše, prije nego što je počelo udaranje istog.

145. Na okolnost učešća optuženog Tolić Josipa u fizičkom zlostavljanju zatvorenika Pajić Mirka svjedočilo je više svjedoka optužbe, kao i svjedok odbrane Sveto Mitrović.

146. U to smislu, Svjedok **Jovo Ivinčić** je naveo da je u kritično vrijeme oštećeni Pajić sjedio u blizini njega te čim su predstavnici MKCK otišli iz sale, u istu su ušli Golubović, optuženi Tolić, Ferid i možda još jedan pripadnik HVO-a. Isi su pitali: „Ko je dao papirić“ te počeli odabirati ljude koje će navodno odvesti na strijeljanje. Tada je jedan od zatvorenika pokazao na Pajić Mirka, pa su ga ista lica odmah počeli šutirati, da bi ga potom izveli u hodnik gdje su ga tukli oko pola sata a zatim vratili u salu i opet šutirali. Isti svjedok ističe da je od zadobijenih povreda Pajić Mirko umro u sali, posle čega je iznešen na hodnik.

147. Svjedok **Nikola Teofilović** je izjavio da je Pajića, odmah po odlasku delegacije MKCK, počeo u sali udarati Ante Golubović, a zatim su ga u hodnik škole izveli Ante Golubović, Josip Tolić i drugi čuvari, odakle se čuo juk. Svjedok je pojašnjavajući pojedinosti naveo da je oštećeni udaran u hodniku, nakon čega je odveden u WC gdje ga je svjedok lično našao mrtvog. Međutim isti svjedok je u ranijoj izjavi datoj 2013.god, naveo da je Golubović prozvao i izveo iz sale oštećenog, gdje su ga na smrt pretukli.

148. **Svjedok Mirko Ninković** također je izjavio da su Josip Tolić i Ante Golubović po odlasku prestavnika MKCK izveli profesora, te da se čulo njegovo zapomaganje i jauci van sale. Svjedok je pojasnio da se zapomaganje čulo odmah po njegovom odvođenju, što se desilo predvečer i koje je trajalo 2 – 3 sata, nakon čega je profesor unešen u salu.

149. Da je optuženi Josip Tolić udarao oštećenog Mirka Pajića u prostorijama srednjoškolskom centra „Fric Pavlik“ u Bosanskom Brodu slijedi i iz izjave svjedoka **Steve Grašarevića** koji je naveo da je vidio kako Josip Tolić u fiskulturnoj sali nogama i rukama udara nekog profesora iz Dervente, što je svjedok posmatrao sa udaljenosti od 10 – 12 metara, te da je čuo da je oštećeni nekome dao papirić, zbog čega je stradao. Isti svjedok je naveo i to da je oštećeni izvođen van sale, udaran i vraćen.

150. Svjedok **Marko Grašarević** je izjavio da je lično vidio kako nastavnika iz Dervente, optuženi Josip Tolić i Ante Golubović, u hodniku u školi „Fric Pavlik“, nogama

udaraju. Oštećeni je ležao na podu. Svjedok je čuo da su ga udarali jer je predstavnicima MKCK dao neku cjedulju. Nakon premlaćivanja oštećeni je donešen u salu, među ostale zatvorenike iz Dervente.

151. Opisujući predmetni događaj slično su izjavili i svjedoci **Gojko Pajić, Mirko Arambašić, Jovo Ninković i Miro Pavić**. Svjedok **Gojko Pajić** je vidio da su Mirka Pajića u hodnik izveli Anto Golubović i Josip Tolić, odakle su se čuli krici i jaukanje. Svjedok **Mirko Arambašić** je izjavio da su Mirka Pajića prozvali Josip Tolić, Anto Golubović, Jurica Božić i Ibe Ahmetovića, mada za Ibeta nije siguran, te da je tu bilo još druge vojne policije, da su ga tukli rukama i nogama, a zatim su ga izveli u hodnik. O izvođenju oštećenog u hodnik govorio je i svjedok **Jovo Ninković**. Svjedok **Miro Pavić** je naveo da su oštećenog u sali škole „Fric Pavlik“ počeli udarati Josip Tolić, Ante Golubović i njegova kompanija, nakon čega su oštećenog izveli u hodnik i nastavili tući, što je svjedok lično vidio prilikom odlaska u WC, lično je vidio kako Josip Tolić učestvuje u udaranju Mirka Pajića.

152. O prisustvu optuženog Josipa Tolića u vrijeme kada se dešavalo fizičko zlostavljanje, odnosno udaranje Mirka Pajića izjasnili su se svjedoci Jovo Miletić i Slavko Čajić. Svjedok **Jovo Miletić** je naveo da je Mirka Pajića tukao Ante Golubović, da je tu bilo još vojske, tuklo ga je 5 – 6 ljudi. Vidio je da je i Josip Tolić bio tu, ali nije vidio da je tukao Mirka Pajića, navodeći da je bilo mnogo ljudi okolo, da nije mogao dobro vidjeti, da se to dešavalo u sali nakon odlaska novinara, te da je čuo jauke. Nakon toga oštećeni je izveden iz sale.

153. Svjedok **Slavko Čajić** je također izjavio da je neki profesor kojem ne zna ime dao neku cjeduljicu predstavnicima MKCK, nakon čega je izvođen i udaran. Svjedok je izjavio da je Josip Tolić bio tu kada su tog profesora izvodili, ali da ne zna da li ga je on lično izveo.

154. Izjašnjavajući se na ove okolnosti svjedok **Drago Ninković, sin Ostoje** je izjavio da je čuo za ubistvo profesora iz Devente, nakon što je on predao neku cjedulju predstavnicima MKCK. Svjedok je čuo da su tog profesora ubili Josip Tolić i Ante Golubović, to je čuo od ostalih zatvorenika.

155. I svjedok odbrane **Sveto Mitrović** je izjavio da je čuo za predmetni događaj, da je Anto Golubović izveo tu osobu, te da je ta osoba ubijena.

156. Vijeće je na okolnosti ove inkriminacije saslušalo i članove porodice oštećenog Mirka Pajića, odnosno suprugu i sina oštećenog, **Emiliju Pajić i Dragana Pajića**.

157. Svjedokinja **Emilija Pajić** je izjavila da je u augustu otputovala za Prnjavor gdje je razgovarala sa doktoricom Marom Petrović, koja je također bila zatočena gdje i oštećeni i koju su nakon prelaćivanja pozvali da mu pomogne, saznala je da je njen muž dan prije izdahnuo na njenim rukama i rukama tehničara Jove Petrića iz Dervente. Doktorica joj je tom prilikom rekla da je njen muž stradao jer je predstavnicima MKCK dao cjeduljicu na engleskom jeziku na kojoj je napisao da se u zatvoru nalaze žene i starije osobe, a odmah sutradan starci i žene su pušteni kući. Svjedokinja Emilija Pajić je također navela da su za lišenje života odgovorni Ferid Halilović, Josip Tolić, Anto Golubović i Jurica Božić, što je saznala kada se vratila u Derventu od zarobljenika koji su bili sa njenim pokojnim mužem. Ista svjedokinja je navela da je njen muž razmijenjen i da je na VMA u Beogradu urađena obukcija, što se desilo nakon 40 dana, posle čega je sahranjen u Vlasenici.

158. Sin oštećenog **Dragan Pajić** je izjavio da je za smrt oca saznao po povratku njegove majke iz Bosne i Hercegovine u Srbiju početkom septembra, kada je trebao krenuti u osmi razred škole. Također je naveo da je kasnije razgovarao sa zarobljenicima i neposrednim svjedocima odnosno doktoricom Marom Petrović i izvjesnim Markovićem koji je radio u pošti, a koji su teretili Josipa Tolića, Antu Golubovića i Juricu Božića za udaranje oštećenog dok nije umro.

159. Optuženi Tolić Josip je u svojoj izjavi datoj na glavnom pretresu naveo da nakon sukoba sa upravnikom Golubovićem u stovarištu građevinskog materijala, više nije dolazio u taj objekat, a jedne prilike, u avgustu mjesecu 92. godine, kad se našao u Bosanskom Brodu, u Domu sportova, došao je Golubović zajedno sa upravnikom zatvora u Tuleku i tom prilikom su pričali da su svi zatvorenici iz stovarišta građevinskog materijala kao i svi zatvorenici iz Tuleka premješteni u školu „Fric Pavlik“, te da trebaju još neke stvari prenijeti. Tada mu je Golubović rekao da je imao roditeljski sastanak sa nekim profesorom. Optuženi dalje ističe da je potom dolazio u objekat škole „Fric Pavlik“ da bi zatvoreniku Lazi Iličiću donio lijekove i meso, te da mu zatvorenik Borojević Zlatko ugradi kasetofon u vozilu, kojom prilikom je od istih čuo da je dolazio Međunarodni crveni krst, te da je nakon njihovog odlaska Golubović, zatim upravnik Tuleka, kao i policija iz Bosanskog Broda imali konflikt sa tim profesorom i da je čovjek smrtno stradao. Optuženi Tolić je još dodao da ga je Golubović zvao na kućni broj i rekao njegovoj ženi da je ubio tog profesora

i silovao neku Jelenu, što mu je supruga prenijela, a njegova žena je osoba koja ne zna slagati.

160. Iskaz optuženog kao svjedoka, da uopšte nije bio prisutan kad se desio predmetni događaj, Sud nije prihvatio, budući da je isti u potpunoj suprotnosti sa iskazima svjedoka Grašević Marka, Ivinčić Jove, Grašević Steve, Teofilović Nikole, Arambašić Mirka, Pavić Mire, Pajić Gojka, Miletić Jove, Čajić Slavka, Ninković Jove i Ninković Mirka koji su svjedoci kao zarobljenici bili očevici događaja i koji su saglasno naveli prisustvo optuženog ovom događaju, a čije iskaze je Sud, u odnosu na ovu činjenicu prihvatio kao vjerodostojne. Iz iskaza navedenih svjedoka Sud je van razumne sumnje utvrdio da je optuženi Tolić bio prisutan u prostorijama škole „Fric Pavlik“ u vrijeme kada je oštećeni udaran.

161. Odbrana optuženog je istakla i činjenicu da iz materijalnih dokaza optužbe, a posebno iz izvoda iz Matične knjige umrlih (MKU) te Potvrde o smrti koji glase na ime oštećenog se vidi da je kao mjesto smrti naveden Beograd, što po odbrani znači da oštećeni nije preminuo u školi u Bosanskom Brodu, kako to tvrde svjedoci optužbe. Uvidom u pomenute materijalne dokaze Sud konstatuje da se u istim dokumentima kao mjesto smrti navodi Beograd, međutim bez obzira što se radi o dokazu materijalne prirode, upisano mjesto smrti po ocjeni Suda nije u skladu sa ostalim izvedenim dokazima. Brojni svjedoci koji su svjedočili na ovu okolnost su saglasno i na uvjerljiv način naveli da je oštećeni Pajić preminuo u školi „Fric Pavlik“ nakon udaranja. Da je oštećeni Pavić ubijen u školi saglasno su istakli svjedoci Ninković Mairko, Ninković Drago, Teofilović Nikola, Čajić Slavko, Lešić Boro, Grašević Marko, Grašević Stevo, Ivinčić Jovo, Ninković Jovo, Pajić Emilija, Pajić Dragan, Arambašić Mirko, Pavić Miro, kao i svjedok odbrane Sveto Mitrović. Ovu činjenicu je istakao i optuženi rekavši da je od zatvorenika u avgustu mjesecu 92.godine čuo da je oštećeni nakon konflikta u školi smrtno stradao. Svjedokinja Pajić Emilija je navela kako joj je doktorica Petrović, krajem avgusta mjeseca 92.godine pričala da je njen suprug podlegao na njenim rukama, te da mu nije mogla pomoći zbog unutrašnjih krvarenja koje je nastupilo. Ista svjedokinja je istakla da je oštećeni putem razmijene doveden na VMA radi obdukcije. Uvidom u MKU i Potvrdu o smrti se vidi da je oštećeni preminuo dana 11.08.1992.godine, dakle u vrijeme kada je po Potvrdi izdatoj od MKCK boravio u zatočeničkom objektu u Bosanskom Brodu. Takođe u rubrikama Potvrde o smrti, koja je sačinjena od strane Instituta za sudsku medicinu VMA u Beogradu ne stoji datum kada je isti doveden, niti da je liječen, niti je upisano njegovo stanje koje je prethodilo uzroku smrti. Potvrda o smrti je sačinjena 10.09.1992.godine, a u istoj je

navedeno da je oštećeni preminuo 11.08.1992.godine, dakle mjesec dana prije izdavanja potvrde, što sve jasno ukazuje da oštećeni nije živ dovežen u Beograd. Premda u optužnici nije precizno navedeno gdje je oštećeni podlegao povredama, Sud je utvrdio, na osnovu provedenih dokaza da se to dogodilo u prostorijama škole. U tom smislu svjedok Ninković Jovo ističe da je oštećeni ležao pored njega kada je vraćen u salu, gdje je počeo da jauče, da se rita i traži tabletu. Tada je došla neka zarobljena medicinska sestra koja je rekla da je preminuo, nakon čega je svezala njegove ruke nekim užetom. Sličnu izjavu dao je i svjedok Grašević Marko koji je na ovu okolnost naveo da je oštećeni nakon udaranja donijet u salu gdje je umro, da je došla neka medicinska sestra ili doktorica koja mu je mrtvom svezala noge i ruke, a ujutro su ga iznijeli. Da je oštećeni vraćen u salu gdje je i umro potvrdili su u svojim izjavama i svjedoci Jovo Ilinčić, Grašević Stevo i Ninković Marko. Ostali svjedoci su imali saznanje da je oštećeni podlegao u školi, ne navodeći mjesto gdje je preminuo, sem svjedoka Pavić Mire koji je rekao da je oštećenog neko pokrio dekom u hodniku kod ulaza, kao i svjedok Teofilović koji je izjavio da je oštećeni u hodniku bio mrtav.

162. Iskazima gore navedenih svjedoka, u odnosu na okolnost da je oštećeni preminuo u školi, Sud je poklonio vjeru, pošto su njihovi iskazi u bitnim elementima saglasni i međusobno se dopunjuju.

163. U odnosu na učešće optuženog u radnji fizičkog zlostavljanja, odnosno udaranja oštećenog, svjedoci Grašević Marko, Jovo Ivinčić, Pavić Miro i Grašević Stevo saglasni su u tvrdnji da je kritičnog dana optuženi Tolić zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a učestvovao u udaranju oštećenog Pajića. Pomenuti svjedoci su bili očevici ovog događaja. Tako je svjedok Grašević Marko izjavio da je u hodniku škole vidio da Tolić i Golubović udaraju oštećenog na način što ga šutiraju po podu, nakon čega su ga „*oturili*“ pod sto, svjedok Jovo Ivinčić je naveo da su Tolić, Golubović, Ferid i možda još jedan, odmah po ulasku u salu počeli oštećenog šutati, nakon čega su ga izveli i u hodnik i unakazili, vraćen je kao „mrcvoljak“ gdje je nakon pola sata umro. Svjedok Grašević Stevo je istakao da je u sali vidio da oštećenog udara Tolić nogama i rukama, te da je izvođen i vraćen, a da su u njegovom udaranju učestvovala i druga lica. Svjedok Pavić Miro je naveo da su Tolić i Golubović i njihova kompanija prvo u sali počeli da šamaraju i tuku oštećenog a onda su ga izveli iz sale, te kada je krenuo u toalet vidio je da su isti ko dželati stajali oko njega, čovjek leži u krvi a oni ga udaraju, lome, šutaju. Odbrana je kroz unakrsno ispitivanje svjedoku Grašević Stevi predočila da u ranijim izjavama ovaj događaj nije spominjao, pa je svjedok objasnio da ga o tome niko nije ništa pitao, u šta se i sud uvjerio uvidom u

iskaze istog svjedoka od 1995. i 2013. Takođe branilac je ukazivao i na razlike u iskazima svjedoka Ivinčić Jove, koji je u iskazu iz 2008.godine rekao da po njegovom saznanju Golubović, Tolić i Ferid su ubili Pavić Mirka učitelja iz Dervente, stim da je u iskazu iz 2013. godine o ovom događaju detaljnije pričao, pa je svjedok pojasnio da je oštećeni Pajić bio u njegovoj blizini i da je jasno vidio tok događaju, ističući u više navrata da je optuženi Tolić sa navedenim licima ubio Pajić Mirka. Sud smatra da je iskaz ovog svjedoka bio uvjerljiv, isti svjedok je na gotovo identičan način predmetni događaj opisao u izjavi iz 20013.god., zbog čega mu je sud poklonio vjeru.

164. Na okolnost da je oštećeni kritičnog dana od strane optuženog i drugih pripadnika HVO-a izveden iz fiskulturne sale u hodnik gdje je tučen saglasno su istakli svjedoci Jovo Ivinčić, Stevo Grašević i Mirko Arambašić, svjedok Pajić Gojko je naveo da je vidio da Tolić i Golubović izvode profesora Pajića u hodnik te da je čuo jauke i krike iz hodnika. dok je svjedok Mirko Ninković iz hodnika čuo zapomaganje i jauke, nakon čega je oštećeni unešen u salu. Prisustvo optuženog u sali kada je došlo do udaranja i izvođenja oštećenog Pajića u svojim izjavama naveli su svjedoci Miletić Jovo i Čajić Slavko, koji su rekli da u toj gužvi nisu vidjeli šta je konkretno radio optuženi, kao i svjedok Arambašić Mirko koji je vidio da su u sali počeli tući oštećenog Pajića, da su tu bili Tolić, Golubović, Božić i drugi pripadnici HVO-a, koji su udarali oštećenog rukama i nogama, te da je isti padao od jednog do drugog, posle čega su ga izveli iz sale.

165. Svjedoci Ninković Drago, sin Ostoje, Ninković Jovo, Pajić Emilija, Pajić Dragan i Pajić Gojko saglasno su izjavili da su od prisutnih zatvorenika čuli da je Tolić zajedno sa drugim licima učestvovao kritične prilike u prebijanju oštećenog.

166. Sud je u odnosu na navedene okolnosti pomenutim svjedocima poklonio vjeru, cijeneći da su njihovi iskazi dati uvjerljivo, da se međusobno slažu i dopunjuju.

167. Sud nije prihvatio iskaz svjedoka Teofilovića u dijelu gdje tvrdi da je optuženi Tolić udarao i izveo oštećenog pošto je isti svjedok u ranijoj izjavi jedino spominjao Golubovića, kao ni iskaz svjedoka Ninković Jove u dijelu gdje je tvrdio da je oštećeni udaran i odveden iz sale od strane Tolića, Golubovića i Ferida, pošto je isti svjedok kasnije izjavio da nije vidio da su ga Tolić i ostali tukli, već da je to samo čuo.

168. Među svjedocima koji su naveli da je optuženi udarao Pajića postoje određene razlike u odnosu na broj i imena lica, pripadnika HVO-a koji su učestvovali u tući, kao i mjestu gdje su u školi vidjeli mrtvog oštećenog, što Sud smatra razumljivim pogotovo što

su svjedoci iskaz davali nakon više od dvadeset godina od predmetnog događaja, radi se o svjedocima koji su više mjeseci proveli u zatočeničkim objektima, gdje su i sami bili žrtve raznih tortura, događaji vezano za maltretiranje i zlostavljanje zatvorenika dešavali su se gotovo svakodnevno, a percepcije svjedoka u odnosu na konkretan događaj bile su različite obzirom na vrijeme kad su događaj gledali kao i u odnosu na mjesto odakle su isti gledali. Međutim, svi navedeni svjedoci koji su svjedočili na okolnost udaranja oštećenog, a kojima je Sud poklonio vjeru, dali su saglasne iskaze u odnosu na bitne činjenice, a to je da je kritičnog dana u prebijanju oštećenog učestvovao optuženi Tolić zajedno sa drugim pripadnicima HVO. Kao lica koja su zajedno sa Tolićem tukla oštećenog svjedoci su naveli Golubović Antu, Halilović Ferida, Božić Juricu, kao i druge pripadnike HVO-a. Iz tog razloga Sud je iz činjeničnog opisa izostavio ime Halilović Ferida, kako je to stajalo u optužnici, stim što je ostalo da je predmetno djelo optuženi počinio sa drugim pripadnicima HVO-a.

169. Sud je van razumne sumnje utvrdio da je oštećeni Pajić podlegao zbog posljedica udaranja, u kome je učestvovao optuženi na način kako je to već obrazloženo, a to proizlazi kako iz iskaza saslušanih svjedoka tako i iz materijalnog dokaza, odnosno Uvjerenja o smrti izdatog na ime oštećenog. U tom smislu svjedok Grašević Marko je izjavio da je nakon udaranja u hodniku oštećeni vraćen u salu od strane zarobljenika, gdje je legao nakon čega je došla neka doktorica ili medicinska sestra koja mu je svezala noge i ruke; svjedok Ninković Marko je naveo da je oštećeni u salu vraćen od zatvorenika i da je bio mrtav; svjedok Grašević Stevo je rekao da je oštećeni udaran i vraćen u salu gdje je umro, dok je svjedok Jovo Ivinčić izjavio da je oštećeni poslije udaranja vraćen u salu gdje je ubrzo umro te da je potom izveden u hodnik ispred vrata. Svjedok Ninković Jovo je naveo da je posle udaranja oštećeni vraćen u salu i da je ležao pored njega, tada je počeo da jauče, da se rita i traži tablete, te da je došla neka medicinska sestra koja je bila zarobljena donijela mu tabletu ali je on već preminuo, nakon čega mu je vezala ruke. Svjedoci Pajić Emilija i Pajić Dragan, koji su imali posredna saznanja naveli su da je Pajić umro na rukama doktorice Petrović, koja je bila zarobljena, stim što je svjedokinja Emilija istakla da joj je doktorica rekla da je uzrok smrti bilo unutrašnje krvarenje. Takođe i svjedok Pavić Gojko je naveo da je nakon udaranja oštećeni vraćen u salu, dok je svjedok Pajić Miro rekao da su oštećenog ubili od udaranja i da je bio prekriven ćebetom kod ulaza sale. Iskaze navedenih svjedoka koji se opisali okolnosti smrti oštećenog, Sud je prihvatio kao vjerodostojne budući da su dati uvjerljivo, međusobno se slažu i dopunjuju. Uvidom u Uvjerenje o smrti na ime oštećenog se vidi da je uzrok smrti Pajić Mirka bila fraktura VI,

VII i VIII rebra sa lijeve strane i VII i VIII sa desne strane. Sud je dovodeći u vezu ovaj materijalni dokaz sa iskazima svjedoka koji su svjedočili o premlaćivanju oštećenog i koji su isticali da je umro ubrzo posle udaranja, utvrdio da je isti od strane Tolića i drugih pripadnika HVO-a tučen sve do momenta, kada je postalo jasno da će podleći. Oštećeni je tako isprebijan ostavljen u školi, bez pružanja adekvatne medicinske pomoći, čime je pokazana bezobzirna nebriga za ljudski život..Takođe iz iskaza svjedoka proizlazi da je optuženi učestvovao u udaranju oštećenog iz razloga što je Pajić pripadnicima MKCK doturio cjeduljici na kojoj je pisalo da se tu nalaze i drugi zarobljeni civili, čiji sadržaj je bio poznat optuženom. Naime svjedoci su saglasno istakli da su odmah po odlasku prestavnika MKCK u salu ušli pripadnici HVO-a, među kojima i Tolić, nakon čega je počelo fizičko zlostavljanje oštećenog iz razloga što je predstavnicima MKCK doturio cjeduljicu.. Sud smatra da su navedeni svjedoci o bitnim činjenicama dali saglasne izjave, a to je da je optuženi bio u sastavu grupe lica, odnosno pripadnika HVO-a koji su kritičnog dana udarali oštećenog, da je tom prilikom optuženi preduzimao aktivnu radnju udaranja oštećenog, te da je oštećeni nakon kraćeg vremena od udaranja podlegao..

170. Imajući u vidu da je oštećeni Pajić preminuo ubrzo nakon fizičkog zlostavljanja, njegova smrt po ocjeni Suda je u direktnoj uzročno-posljedičnoj vezi sa udaranjem istog od strane optuženog Tolića i drugih pripadnika HVO-a. Na osnovu provedenih dokaza van razumne sumnje proizlazi da je u udaranju Pajića učestvovalo više lica među kojima i optuženi, te da je to udaranje imalo za posljedicu smrtni ishod. U konkretnom slučaju, prilikom tuče oštećenog, preduzimane su različite radnje udaranja od pojedinih učesnika, odnosno pripadnika HVO-a, koje su u svojoj ukupnosti dovele do zabranjene posljedice, tj. smrtnog ishoda. Radnje učesnika u premlaćivanju oštećenog se upotpunjuju i izgrađuju jednu cjelinu. Činjenica da oštećeni nije preminuo tokom tuče ne znači da njegova smrt nije rezultat prethodnog udaranja. Optuženi Tolić Josip je bio svjestan djelovanja ostalih učesnika, bio je svjestan da njegovo postupanje ulazi u sastav djelovanja drugih lica, tako da sve te radnje predstavljaju jednu cjelinu, a iste su dovele do smrtnog ishoda. Optuženi je imao svijest o zajedničkom djelovanju sa ostalim učesnicima predmetnog događaja, tj. sa vojnim policajcima i stražarima HVO-a, te je sa njima djelio istu namjeru. Dakle, optuženi radnju udaranja nije počinio mimo ostalih saučesnika već zajedno sa drugima, njegovo učešće u radnji udaranja je direktno i značajnouticalo na počinjenje krivičnog djela i povezano je sa radnjama drugih lica koja su tukla oštećenog, zbog čega se radi o zajedničkom izvršenju krivičnog djela. Ovo krivično djelo optuženi je učinio sa umišljajem,

bio je svjestan da usled njegovog činjenja, tj. udaranja oštećenog od strane više lica može nastupiti zabranjena posljedica – smrt, na šta je pristao.

171. Analizom i ocjenom iskaza pomenutih svjedoka, kako pojedinačno, tako i u njihovoj međusobnoj vezi, dovodeći iste u vezu i sa drugim provedenim materijalnim dokazima i uzimajući u obzir razlike u iskazima svjedoka, Vijeće je utvrdilo *van razumne sumnje* da je optuženi Josip Tolić učestvovao u fizičkom zlostavljanju-udaranju oštećenog zatvorenika Mirka Pajića, koji je od zadobijenih povreda umro, a sve na način opisan u izreci osuđujućeg dijela presude.

4. Tačka 4 izreke presude

172. U predmetnoj tački, optuženom je stavljeno na teret da je u mjesecu julu 1992. godine, iz zatočeničkog objekta koji je bio u skladištu građevinskog materijala u Bosanskom Brodu u više navrata iz prostorija gdje su bile nezakonito zatvorene žene srpske nacionalnosti, učestvovao u izvođenju i odvođenju nekih od njih, gdje su ih prisiljavali na seksualni odnos, među kojima Božić Jelenu, Tadić Brankicu i dr.

173. Imajući u vidu da predložena svjedokinja, oštećena Božić Jelena nije saslušana na glavnom pretresu, niti je njen iskaz pročitao, a da iz iskaza ostalih saslušanih svjedoka nije *van razumne sumnje* utvrđeno da je ista bila žrtva silovanja, Sud je iz činjeničnog opisa izostavio njeno ime kao oštećenog lica. Do činjeničnog stanja utvrđenog u ovoj tački osuđujućeg dijela izreke presude, Vijeće je došlo na osnovu iskaza svjedoka optužbe **Nikole Teofilovića, Slavka Čajića, Steve Grašarevića, Vojina Milojevića, Mirka Arambašića i Mire Pavića**, iskaza svjedoka odbrane **Svete Mitrovića**, pročitano iskaza oštećene **Brankice Tadić**, te optuženog **Josipa Tolića**.

174. Da su žene srpske nacionalnosti bile zatvorene u skladištu građevinskog materijala u Bosanskom Brodu i da je od strane pripadnika HVO vršeno silovanje istih sud je utvrdio na osnovu iskaza svjedoka optužbe **Nikole Teofilovića, Slavka Čajića, Steve Grašarevića, Vojina Milojevića, Mirka Arambašića i Mire Pavića**, iskaza svjedoka odbrane **Svete Mitrovića**, kao i pročitano iskaza oštećene **Tadić Brankice**.

175. Iz iskaza svjedoka **Steve Grašarevića** se vidi da su žene bile zatvorene u zatočeničkom objektu u skladištu građevinskog materijala u drugom dijelu objekta, u upravnoj zgradi, na udaljenosti od 30-tak metara od ostalih zatvorenih muškaraca. Svjedok

je izjavio da misli da su bile silovane pošto je bilo vriske i dreke, odnosno da „...*danas hoda, a sutra ne može hodati*“, navodeći da su žene odvođene, ali da ne zna gdje.

176. Svjedok **Nikola Teofilović** je izjavio da je za vrijeme zatočenja civila u skladištu građevinskog materijala u Bosanskom Brodu vidio da su žene bile zatočene u upravnoj zgradi skladišta koja se nalazila na udaljenosti od 30 – 40 metara od skladišta. Svjedok je pojasnio da je tu bilo možda 8 – 9 žena, da je vidio kada su žene izlazile iz te zgrade, te da je čuo da su te žene odvođene u stanove u Bosanskom Brodu gdje su morale imati odnos sa Josipom Tolićem, Antom Golubovićem i Juricom Božićem. Isti svjedok je naveo da je vidio kako navedena lica izlaze iz tih prostorija i odlaze sa ženama. Ovaj svjedok je također izjavio da je Josip Tolić bio sa Brankicom Tadić, Ante Golubović sa Džaković Jelenom a Milkica Panić sa Juricom Božić. .

177. Svjedok **Slavko Čajić** je također svjedočio na ove okolnosti kojom prilikom je izjavio da je u prostorijama građevinskog skladišta u Bosanskom Brodu, nedaleko od njih u drugom objektu, bilo i zatvorenih žena, među kojima je bila pokojna Mara Panić koju je poznavao, zatim njena kćerka Milkica Panić, Rosa Mršić, Mileva i druge žene. Svjedok je rekao da mu je pričala pomenuta Mara Panić, kada bi dolazila do njih da opere veš, da su ih odvodili u stanove i da su ih silovali, ističući da se bojala za svoju kćerku. Isto tako, svjedok je naveo da je par puta vidio odvođenje zatvorenih žena, da su ih odvodila uniformisana lica, ali da nije vidio Josipa Tolića da odvodi žene.

178. Slično je izjavio i svjedok **Vojin Milojević** koji je istakao da su se muški zatvorenici susretali sa ženama kod česme, kojom prilikom su se žene požalile da su maltretirane i silovane od Josipa Tolića i ostalih, odnosno da ih je Josip Tolić odvodio, dok je **Mirko Arambašić** posvjedočio da su, u skladištu u Bosanskom Brodu, žene bile zatvorene u nekim barakama preko puta njih, gdje je bilo starijih i mlađih žena, te da ih je tu čuvala ista vojna policija iz Odžaka, odnosno Ante Golubović, Josip Tolić, Jurica Božić, neki Juro kojem se ne sjeća prezimena. Navedeno proizlazi i iz iskaza svjedoka odbrane **Svete Mitrovića** koji je izjavio da je u skladištu građevinskog materijala u Bosanskom Brodu prvi put vidio „...*žene naše da su u baraci zatvorene*“, navodeći da su se čule žene koje su tu zapomagale.

179. Sud je prihvatio iskaze navedenih svjedoka u odnosu na predmetne okolnosti događaja, kao vjerodostojne, s obzirom da su isti dati uvjerljivo, međusobno su saglasni i dopunjuju se sa iskazom oštećene Tadić Brankice i svjedoka Pavić Mire.

180. Iz pročitano g iskaza oštećene **Brankice Tadić**, odnosno dokaza optužbe **T-4**, proizlazi da je ista optuženog Josipa Tolića prvi put upoznala prilikom odlaska u posjetu svom momku i ocu koji su se nalazili u zatvoru u Odžaku, te da su 12. jula 1992. godine, oko 16:00 sati po nju, Jelenu Đaković i Jelenu Mršić došli Anto Golubović, Josip Tolić i Jurica Božić i prebacili ih u Bosanski Brod u Tulek gdje su zatekle Milenu Dragojlović, a zatim su prebačeni u skladište građevinskog materijala, gdje je oštećena zajedno sa nekoliko drugih žena smještena u posebnu prostoriju. Iz iskaza dalje slijedi da su u tu prostoriju od samog početka dolazili i sa njima spavali Anto Golubović, Josip Tolić, Jurica Božić, Šimo Topolovac, Vahudin zvani Mačak, a osim njih tu su navraćali i izvjesni Ibe, izvjesni Ferid i Fadil. Prema navodima svjedokinje Josip Tolić ju je od samog početka nagovarao da sa njim stupi u intimne odnose što je ona odbijala sve do 16. jula 1992. godine kada joj je zaprijetio da ukoliko ne spava sa njim, da će dati da je siluju deset gardista, te da nije imala drugog izbora, tako da je u narednom periodu imala odnose sa njim pod prinudom. Također iz iskaza slijedi da je optuženi Josip Tolić oštećenu Brankicu Tadić izvodio u slastičarne, kafiće, na večere, te ju je jedne prilike vodio na neko kupalište, zajedno sa Antom Golubovićem i Jelenom Đaković. U iskazu oštećene je navedeno i to da su nakon 10 – 15 dana boravka u zatvoru oštećena Brankica Tadić, Jelena Đaković, Jelena Mršić i Milkica Panić odvedene u stan Gorana Brekala da ga očiste, nakon čega su iste večeri vraćene, da bi na isto mjesto ponovo odvedene nakon 3 – 4 dana kojom prilikom je oštećena spavala sa Josipom Tolićem, Jelena Đaković sa Antom Golubovićem, a Milkica sa Brekalom.

181. Navode pročitano g iskaza oštećene Brankice Tadić, kao i iskaza ostalih svjedoka saslušanih na ove okolnosti potvrdio je svjedok **Miro Pavić** koji je izjavio da su u skladištu građevinskog materijala, u jednoj zgradi, bile zatvorene žene iz Novog Grada, gdje je viđao i oštećenu Tadić Brankicu, Jelenu Mršić, Milenu Dragojlović i druge, te da su žene silovane. Svjedok je prilikom saslušanja izjavio da je Josip Tolić silovao Brankicu Tadić, sa kojom je razgovorao mjesec – dva po izlasku iz zatvora u Brodu kada mu je Brankica u suzama pričala da je imala dvije alternative, ili da ima seksualni odnos sa Josipom Tolićem ili sa cijelim pukom. Svjedok je također naveo da mu je, kada je krenuo u razmjenu 05.09.1992.god., Josip Tolić rekao da joj (misleći na Brankicu Tadić) prenese da pazi šta priča, prijeteći da će se obračunati sa njom.

182. U pogledu predmetnih inkriminacija Vijeće je cijeni lo i svjedočenje optuženog **Josipa Tolića** koji je izjavio da je Brankicu Tadić pozna vao iz vremena prije sukoba, da su se družili dok se nije oženio, nakon čega je njihov kontakt prekinut, te da su se ponovo

vidjeli nakon izbijanja sukoba, prilikom njenog dolaska u školu u Odžaku gdje je bio zatvoren njen otac, kojom prilikom je zamolila optuženog da pomogne njenom ocu da ga smjesti u bolnicu, što je on i učinio. Dalje, optuženi je izjavio da je nakon pada Odžaka otišao po Brankicu, njenu majku i brata, da ih je radi njihove sigurnosti odveo u Bosanski Brod, smjestio u privatni smještaj pored škole „Fric Pavlik“, nakon čega se ponovo zbližio sa Brankicom, izlazili su u grad na piće, išli zajedno na kupanje, pomagao je njoj i njevoj porodici koji su mu bili dragi, bez ikakve zle namjere. Također je rekao da su se u Brodu zabavljali, da je bilo ljubavi među njima, da mu je Brankica mnogo značila i da su bili jako vezani, da su planirali zajedničku budućnost pa je za nju predao zahtjev za hrvatske dokumente, ali je ista napustila Brod putem razmjene u prvoj polovini mjeseca avgusta 1992.godine, te da joj je na rastanku rakao, kad je budu pitali za njega, da kaže ono što misli da je najbolje za nju i njenu porodicu.

183. Uvidom u izvod iz matične knjige umrlih za oštećenu Tadić (Nikole) Brankicu, proizilazi da je ista preminula dana 13.09.1995.godine. Iz iskaza saslušanog svjedoka Pavić Mire, a što je potvrdio i optuženi Tolić se vidi da je Tadić Brankica poginula u saobraćajnoj nezgodi.

184. Da je otac oštećene Brankice, Tadić Nikola, boravio u zatočeničkom objektu osnovne škole u Odžaku nesporno proizilazi kako iz iskaza Tadić Brankice tako i iz iskaza optuženog Tolić Josipa, a uvidom u Knjigu dežure za osnovnu školu u Odžaku (Dokaz T-24), proizilazi da se dana 01.06.1992.godine, Tadić Nikola vratio u ovaj zatočenički objekat nakon što je bio dvadeset dana na liječenju u Domu zdravlja i da je pritvoren sa ostalima. Imajući u vidu iskaz optuženog u dijelu gdje tvrdi da je tek krajem maja ili početkom juna mjeseca 92.god., došao u ovaj objekat, sud nije prihvatio njegove navode da je oštećena Brankica kada je posjetila oca u osnovnoj školi u Odžaku, tražila od osumnjičenog pomoć da ga smjesti u bolnicu, što je on navodno i učinio i kasnije vodio članove njene porodice da ga obiđu, pošto se iz navedenog materijalnog dokaza može izračunati da je Tadić Nikola u Domu zdravlja boravio na liječenju od 11.05.92.god., a sam optuženi u svom iskazu tvrdi da u to vrijeme nije uopšte bio u prostorijama škole u Odžaku.

185. Takođe sud nije prihvatio ni iskaz optuženog u dijelu gdje tvrdi da je oštećenu Brankicu zajedno sa majkom i bratom, radi njihove sigurnosti dovezao u Bosanski Brod, te smjestio u privatni stan u naselju Tulek. Ovakav iskaz je potpuno u suprotnosti sa navodima oštećene Brankice koja je istakla kako je zajedno sa Đaković Jelenom i Mršić Jelenom u Brod dovedena kolima od strane optuženog Tolića, te Golubovića i Božića,

gdje je prvo smještena u zatvor u Tuleku a odmah sutradan u objekat stovarišta građevinskog materijala, čiji iskaz je potvrđen iskazima svjedoka Teofilović Nikole i Pavić Mire koji su istakli da je Tadić Brankica bila zatočena u skladištu građevinskog materijala i da su je tu lično vidjeli, a čije iskaze je sud prihvatio kao vjerodostojne budući da su saglasni i da se međusobno dopunjuju. Sam optuženi je naveo da je Tadić Brankica razmijenjena zajedno sa ocem, pa imajući u vidu da je njen otac cijelo vrijeme bio u zatočeništvu, proizlazi da se radilo o razmjeni zarobljenika zatočenih na području Bosanskog Broda. Sa druge strane, iskaz oštećene Tadić Brankice da je u vrijeme boravka u zatočeničkom objektu skladišta građevinskog materijala bila silovana od strane optuženog Tolića potvrđen je iskazom svjedoka Pavić Mire, koji je izjavio da mu je dva mjeseca po izlasku iz zatočeničkog objekta u Brodu, oštećena pričala da je silovana od strane Tolića, stim da je isti svjedok naveo kako mu je pri odlasku iz Broda optuženi Tolić rekao da prenese Brankici da pazi šta priča, prijeteći da će se obračunati sa njom. Svjedok Teofilović Nikola na ovu okolnost je izjavio da je za vrijeme zatočenja civila u skladištu građevinskog materijala u Bosanskom Brodu vidio kada su žene izlazile iz te zgrade, te da je čuo da su te žene odvođene u stanove u Bosanskom Brodu gdje su morale imati odnos sa Josipom Tolićem, Antom Golubovićem i Juricom Božićem, ističući da je vidio kako navedena lica izlaze iz tih prostorija i odlaze sa ženama. Ovaj svjedok je naveo da je Josip Tolić bio sa Brankicom Tadić, Ante Golubović sa Džaković Jelenom, a Milkica Panić je morala da bude sa Juricom Božić.

186. Sam optuženi Josip Tolić tvrdi da je u inkriminisanom periodu bio u emotivnoj vezi sa oštećenom Tadić Brankicom. Tvrdnje optuženog da su se u tom periodu bavljali, da je bilo ljubavi među njima, da su bili jako vezani, da su planirali zajedničku budućnost, za Sud nisu prihvatljive, s obzirom da su u potpunoj suprotnosti sa iskazom oštećene Tadić Brankice, koja je jasno navela da je optuženi Tolić silovao pod prijetnjom, a čiji iskaz je potvrđen od strane svjedoka Pavić Mire, kome je o predmetnom silovanju pričala u kratkom vremenskom periodu po odlasku iz Broda, kao i svjedoka Teofilović Nikole kojem je takođe bilo poznato da je Tolić u tom periodu bio sa oštećenom. Pri tome, Sud je imao u vidu i činjenicu da je optuženi Tolić u navedenom periodu bio oženjen i imao malodobno dijete, da je porodicu sklonio u Slavonski Brod i da je odlazio kod njih, a što je optuženi u svom iskazu istakao, te da je u zatočeništvu pomagao svjedocima odbrane Stanić Milošu i Kalabić Jovi čija je familija bila u dobrim odnosima sa njegovim puncem, što ukazuje da je u inkriminisanom periodu bio porodičan i da je sa članovima porodice održavao veze. Za Sud je bila indikativna i izjava oštećene Tadić Brankice da je u zatočeništvu imala momka.

187. Takođe, imajući u vidu saglasne iskaze svjedoka optužbe na okolnost boravka oštećene u zatočeničkom objektu u Bosanskom Brodu, za Sud je nesporno da je u inkriminisanom vremenskom periodu oštećena Brankica imala status zarobljenog lica, civila, koja je sa ostalim ženama bila smještena u posebnu prostoriju zatočeničkog objekta u stovarištu građevinskog materijala u Bosanskom Brodu, a da je optuženi u to vrijeme bio pripadnik HVO-a, te kao vojni policajac bio stražar u istom zatočeničkom objektu. Da je oštećena razmijenjena u prvoj polovini avgusta mjeseca 92.god., potvrdio je sam optuženi, koji je takođe izjavio da bi volio otići na njen grob, što ukazuje da u periodu od devetnaest godina od dana smrti oštećene nikad nije bio na njenom grobu. Optuženi Tolić je nadalje naveo da je oštećena Brankica u inkriminisanom periodu bila stalno u društvu sa BožićJelenom, sa kojom je prema vlastitom priznanju imao, krajem jula 92.god., u trenutku slabosti jednu ljubavnu avanturu. Ako se uzme u obzir da je Tadić Brankica razmijenjena u prvoj polovini avgusta mjeseca iste godine, činjenica koju optuženi tvrdi da je imao avanturu sa Jelenom krajem jula 92.god. upućuje da je to bilo u periodu dok je oštećena Brankica bila zatočena u Brodu, što dodatno ukazuje da se u konkretnom slučaju nije radilo o međusobnoj ljubavi Tolića i Tadić Brankice, kako to optuženi ističe već o prinuđivanju oštećene na seksualni odnos, na način kako je ista tvrdila.

188. Za Sud nije bilo sporno da je za vrijeme boravka oštećene u zatočeništvu u Brodu, ista sa optuženim Tolićem izlazila u slastičarne, kafiće, na večere, kao i na kupanje, što je potvrdio i sam optuženi, ali ta činjenica ne znači da je oštćena bez prinude imala intimne odnose sa optuženim, odnosno da je dobrovoljno pristala na seksualni odnos, pošto je oštećena veoma jasno navela kako je Tolić na seksualni odnos primorao na način da joj je zaprijetio kako će ukoliko ne bude sa njim biti silovana od strane deset bojovnika HVO-a. Ova činjenica koja ukazuje da je optuženi prinudio oštećenu Brankicu na seksualni odnos je potvrđena od strane svjedoka Pavić Mire, kome je oštećena u veoma kratkom vremenskom periodu od izlaska iz zatočeništva rekla na koji način joj je optuženi prijetio i primorao na seksualni odnos. Po mišljenju Suda ova prijetnja je za oštećenu u okolnostima u kojima se nalazila, bila stvarna i ozbiljna, imajući u vidu njen status zarobljene osobe, kao i činjenicu da je optuženi bio pripadnik vojne policije HVO i u tom svojstvu stražar u zatočeničkom objektu gdje se nalazila. Navedeno ukazuje da je optuženi svjestan svog položaja i svih okolnosti uputio prijetnju koju je mogao ostvariti, a oštećena je pod okolnostima u kojima se nalazila ovu prijetnjushvatila ozbiljno i imala razumnu osnovu za bojazan da će ako pod tim uslovima na pristane na seksualni odnos sa optuženim, biti silovana od većeg broja pripadnika HVO-a.

189. Imajući na umu da je optuženom stavljeno na teret da je zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a učestvovao u odvođenju u stan nezakonito zatvorenih žena srpske nacionalnosti, te da je oštećena u svom iskazu konkretno navela jedino slučaj kad je od strane optuženog Tolića, kao i pripadnika HVO-a Golubovića i Brekala, odvedena zajedno sa Jelenom Đaković i Milenom Panić u stan, gdje je sa istim spavala, dok su pomenute zatočenice u isto vrijeme i u istom stanu imale odnos sa navedenim Golubovićem i Brekalom, Sud je našao da su se u radnjama optuženog stekli svi bitni elementi bića krivičnog djela – ratni zločin protiv civilnog stanovništva, i to radnjom silovanja. Optuženi je pomenuto djelo počinio sa umišljajem, svjestan da inkriminisano djelo čini kao vojni policajac HVO-a, prema licu koje je zatočeno i bez zaštite, bio je svjestan posljedice svoje radnje i htio je da djelo počinii. Budući da je u radnji izvršenja djela učestvovalo više lica, Sud je našao da je djelo optuženi počinio kao saizvršilac.

5. Tačka 5 izreke presude

190. Sud je optuženog Tolića oglasio krivim da je u periodu od mjeseca jula do novembra 1992.godine, iz zatočeničkih objekata u Bosanskom Brodu, zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a, učestvovao u izvođenju zatvorenika na prinudni rad – kopanje rovova na borbenim linijama, gdje su pojedini zatvorenici ginuli i ranjavani.

191. U optužnici nije precizno navedeno o kojim zatočeničkim objektima u Bosanskom Brodu se radi, međutim pošto je u uvodnom dijelu optužnice konkretizovano da su to prostorije građevinskog materijala u Bosanskom Brodu kao i prostorije srednjoškolskog centra „Fric Pavlik“, takođe opština Bosanski Brod, Sud cijeni da su time navedeni objekti jasno određeni. Uostalom, svi svjedoci koji su se izjašnjavali na ove okolnosti saglasno su izjavili da je iz ovih objekata vršeno izvođenje zatvorenika na kopanje rovova, te da su tada zatvorenici ginuli i ranjavani, a što se optuženom i stavljalo na teret. O istoj okolnosti izjasnio se i sam optuženi koji je rekao da su po dolasku u Bosanski Brod zatvorenici samo par dana bili u objektu Tulek, da bi od sredine jula 92.god. bili prebačeni u stovarište građevinskog materijala, kada je počelo angažovanje zatvorenika da idu na radove, a potom i u školu „Fric Pavlik“. U toku postupka nije bilo sporno, a to proizilazi i iz saglasnih iskaza saslušanih svjedoka, da su zatvorenici srpske nacionalnosti u školi „Fric Pavlik“ ostali sve do pada Broda u ruke VRS, a što se dogodilo početkom oktobra mjeseca 92.godine.

192. Sud je na osnovu saglasnih iskaza svjedoka kako optužbe tako i odbrane, kao i na osnovu iskaza optuženog, van razumne sumnje utvrdio da su zatvorenici srpske nacionalnosti koji su prethodno bili smješteni u zatočeničke objekte u Odžaku, dovedeni iz fiskulturne sale osnovne škole u Novom Gradu u zatočeničke objekte skladište građevinskog materijala i srednjoškolski centar „Fric Pavlik“ u Bosanskom Brodu, te da su u inkriminisanom vremenskom periodu u više navrata izvođeni na prinudne radove – kopanje rovova. Tako je svjedok **Boro Lešić** izjavio da su na kopanje rovova išli iz skladišta građevinskog materijala i SŠC „Fric Pavlik“, **Jovo Dragićje** izjavio da su zatvorenici na kopanje rovova izvođeni za vrijeme boravka u Brodu. Svjedok **Slavko Čajić** je rekao da se to dešavalo u skladištu građevinskog materijala, a kasnije i u srednjoškolskom centru u Bosanskom Brodu, svjedok **Jovo Ninković** da se izvodilo iz SŠC, svjedok **Mirko Ninković** je naveo da radna obaveza, odnosno kopanje rovova, počinje njihovim dolaskom u Bosanski Brod. Da su zatvorenike u Brodu tjerali da kopaju rovove izjavio je i svjedok **Jovo Miletić** koji je naveo da su išli da kopaju rovove zagrebačkoj, varaždinskoj i osiječkoj jedinici. Svjedok **Drago Ninković sin Bože** je rekao da je u Brodu išao na kopanje rovova više puta. Slično je izjavio i svjedok **Drago Ninković sin Ostoje** opisujući da je na kopanje rovova u Brodu išao dva do tri puta, a svjedoci **Božidar Kršić, Ranko Mršić, Jovollinčić i Miro Pavić** su naveli da je izvođenje zatvorenika počelo u skladištu građevinskog materijala. U vezi činjenice da je bilo izvođenja zatvorenika na kopanje rovova u vrijeme dok su boravili u Bosanskom Brodu saglasno su istakli i ostali svjedoci optužbe: **Miroslav Borojević, Marko Garašević, Stevo Garašević, Vlado Dervenić, Gojko Pajić, Savo Bogunović,** kao i svjedoci odbrane **Ljubo Đaković, Miloš Stanić i Stevo Mitrović,** te optuženi **Tolić Josip.**

193. Optuženi Tolić Josip je u odnosu na ovu tačku optužnice u svom iskazu naveo da su zatvorenici iz Odžaka prvo prebačeni u Novi Grad, a zatim iz Novog Grada autobusima u Bosanski Brod, gdje je zapovjednik bio Ante Golubović. Ističe da su prvo zatvorenike smestili u Tulek, u nenamjenski objekat ograđen žicom, gdje je bio angažovan i on sa ostalim stražarima iz Odžaka, da bi ubrzo, nakon par dana, sredinom jula 92. godine, svi zajedno bili prebačeni u stovariše građevinskog materijala. Tu su po naredbi Kriznog štaba zarobljena lica angažovana na raščišćavanju grada, istovaru robe, održavanju kruga rafinerije i slično, a optuženi je zadužio Ljubu Đakovića i Damjana Jelića da o tome vode kompletnu dokumentaciju. Ističe da je jedne prilike zapovjednik Interventnog voda iz Sijekovca odveo nekoliko zatočenika na rad, koji su se vratili povrijeđeni i koji su optuženom rekli da su išli na kopanje rovova. Tada je rekao stražarima da ne dozvole da

se isto ponovi, međutim sutradan pripadnici Interventnog voda su uz prijetnje nasilno kamionom razvalili kapiju, da bi njega i stražare dva sata držali zarobljene, nakon čega je intervenisao kod upravnika Golubović Ante ali nije naišao na njegovu podršku, već mu je Golubović rekao da on ne može da zabrani izvođenje zatvorenika, što su vidjeli svi pritvorenici. Pritvorenicima je nakon toga rekao da ih on ne može više štiti. Optuženi navodi da su posle od strane kriznog štaba dolazile naredbe o odvođenju zatvorenika na rad, da se Golubović stim slagao, dok su on i stražari bili tu da odvedu nekog doktoru. Takođe navodi da je par puta zarobljena lica srpske nacionalnosti koji su zadobili povrede na liniji vodio doktoru, zbog čega su mu krajem jula 92.god, odnosno početkom avgusta iste godine, pripadnici policije iz Bosanskog Broda zabranili da više dolazi.

194. Sud nije prihvatio iskaz optuženog u dijelu gdje navodi kako se njegovo angažovanje vezano za izvođenje zatvorenika na kopanje rovova na liniji, svelo jedino na odvoženje ljekarima, te da je zatvorenicima rekao nakon verbalnog sukoba sa upravnikom Golubovićem zbog njihovog odvođenja na radove, da ih ne može više štiti, s obzirom da ovakve navode optuženog nije potvrdio ni jedan od saslušanih svjedoka kako optužbe tako ni odbrane. Naime, niko od saslušanih svjedoka nije naveo da je između upravnika Golubovića i optuženog Tolića bilo sukoba zbog njihovog izvođenja na radove, niti je i jedan saslušani svjedok naveo da ih je optuženi Tolić štiti ili im govorio da ih više ne može štiti da odlaze na kopanje rovova.

195. Suprotno ovakvim navodima optuženog Tolića, saslušani svjedoci su saglasno isticali da je upravo optuženi Tolić Josip zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a učestvovao u izvođenju zatvorenika na prinudni rad – kopanje rovova na borbenim linijama.

196. U tom smislu svjedok **Mirko Ninković** je naveo da radna obaveza, odnosno kopanje rovova počinje na način da uđe Josip Tolić i Ante Golubović, sa još vojske, da ih vojsci predaju Tolić i Golubović, te da je na kopanje išao ko god je bio sposoban, mogao je ostati samo ko je ranjen. Svjedok je naveo da su na taj način na radove izvođeni svakodnevno, te da su ih po povratku ponovo primali ili Golubović ili Tolić, a u većini slučajeva su bili zajedno.

197. O ulozi optuženog Josipa Tolića u odvođenju zatvorenika na rad, odnosno kopanje rovova svjedočio je **Drago Ninković, sin Bože**, koji je izjavio da je Josip Tolić određivao ko će kopati rovove, da je rekao „...*nek vas vaši četnici poubijaju kad kopate rovove*“. Svjedok je posvjedočio da je Josip Tolić bio angažovan za kopanje, da je stalno govorio

„...hajmo, kopanje rovova“, da je bio tu kada su ih odvodili i dovodili. Slično je izjavio i svjedok **Drago Ninković, sin Ostoje**, ističući da je njega lično dok je boravio u sali srednjoškolskog centra u Brodu na kopanje prozivao Josip Tolić i Anto Golubović, te da je na kopanje išao 2 – 3 puta dok nije ranjen. Svjedok **Nikola Teofilović** je naveo da je njega lično prvi put iz skladišta građevinskog materijala odveo na kopanje rovova Ferid Halilović, a kasnije su dolazili kamionom neki vojnici. Pored toga, svjedok je naveo da je kod izvođenja bio prisutan i Josip Tolić i da ih bez njegovog znanja niko nije mogao izvesti.

198. Svjedok **Božidar Kršić**, opisujući postupke Josipa Tolića vezano za predmetnu inkriminaciju, je izjavio da ih je boraveći u Brodu čuvala ista ekipa vojnih policajaca kao i u Odžaku, među kojima je bio i optuženi Tolić, koji su ih tjerali na prinudne radove – kopanje rovova. Nekad bi to radio Tolić, nekad Golubović a nekad Božić, a nekad bi došli zajedno: *„...dođe Tolić, uđe unutra, prolazi kraj nas i samo prstom pokaže: ti napolje, ti napolje ili neko koga poznaje lično po imenu i prezimenu obrati mu sei kaže iziđi napolje“*. Isti svjedok ističe da je prilikom kopanja rovova ranjen og gelera granate u lijevi lakat i potiljak, što je rekao Josipu Toliću prilikom ponovnog izvođenju, međutim isti mu je rekao da izlazi napolje, da je *„...bolje da te tvoji ubiju nego (...) da te ja ubijam“*.

199. Svjedok **Ranko Mršić** na okolnost izvođenja na kopanje rovova je izjavio da ih je u vrijeme dok se nalazio u skladištu građevinskog materijala odvodila hrvatska vojska, i vojska HVO na kopanje rovova, a policajci koji su ih čuvali su određivali ko će ići, precizirajući da se radi o Goluboviću, Toliću i Božiću, tako je bilo na početku, prvih mjesec dana, dok je kasnije dolazila vojska sa spiskovima koje su čitali. Pojašnjavajući navedeno, svjedok je naveo da je bilo situacija kada dođe optuženi, ili neko od čuvara i kaže treba 15 ljudi, taj i taj da izađu, natovare ih na kamion i idu. Svjedok je na upit Suda izjavio da je njega lično odredio Tolić da ide na kopanje rovova kada je poginuo Rade Marković, stim da ne zna ko je tada izveo Markovića. Svjedok je također izjavio da je prilikom kopanja rovova poginuo pored Radeta Markovića iz Trnjaka, Mišo Šišljagić iz Novog Grada i izvjesni Bumbić kome ne zna ime.

200. Izjašnjavajući se o licima koji su izvodili zatvorenike na prinudni rad, svjedok **Slavko Čajić** je rekao da se to dešavalo u skladištu građevinskog materijala, a kasnije i u srednjoškolskom centru u Bosanskom Brodu, da su ih Tolić i Golubović, koji su bili u vojnoj policiji, izvodili nakon čega su autobusima ili kamionima odvođeni na kopanje rovova, sječu drva, pravljenje zemunica i slično. Isti svjedok je naveo da je u vrijeme dok su bili

smješteni na ovim lokacijama u Brodu, optuženi Tolić bio čuvar. Svjedok je naveo da je prilikom izvođenja bilo smrtnih slučajeva, ističući da je poginuo Milivoje Ninković.

201. Svjedok **Boro Lešić** je izjavio da su u skladištu građevinskog materijala Ante Golubović i stražari određivali ko će ići na kopanje rovova, da je tu bio prisutan i Josip Tolić, koji svjedoka lično nije prozivao. Svjedok je također naveo da su posle ovog zatočeničkog objekta bili premješteni u srednjoškolski centar, odakle su zatvorenici svakodnevno prozivani i odvođeni na kopanje rovova, tranšeja, zemunica, utvrđivanja i slično. Dešavalo se da po nalogu stražara zatvorenike proziva neko od dežurnih iz reda zatvorenika, kojeg oni odrede i koji dođe i po spisku prozove navodeći da je jedan od dežurnih koji je prozivao bio i Ljubo Đaković. Isto tako naveo je da je bilo stradavanja prilikom kopanja rovova, te da su to saznavali kada bi se vratili u logor i onda bi čuli da je čovjek nastradao, sjeća se da je ranjen Dušan Lešić koji je kasnije preminuo.

202. Da je Josip Tolić iz zatočeničkih objekata u Brodu, proziva zatvorenike da idu na kopanje rovova izjavili su i svjedoci **Marko Grašarević**, koji je naveo da su prozivali i određivali ko ide na kopanje rovova Tolić i Golubović, zatim svjedok **Stevo Grašarević koji** je izjavio da su izvodili na kopanje rovova stražari i da je njega lično izvodio optuženi Tolić, **Jovo Ivinčić**, koji je naveo da su ga iz skladišta građevinskog materijala izvodili da idu na liniju na kopanje rovova dežurni među kojima ga je izvodio i Tolić Josip, **Gojko Pajić** koji je istakao da su jedno vrijeme odredili Ljubu Đakovića da on piše gdje će ko ići, on je vodio neku evidenciju, nosao je bilježnicu, **Savo Bogojević** je naveo da je svaki dan išao na kopanje rovova, tranšeja, zemunica, dok nije ranjen, da su ih izvodili Tolić, Golubović i ostali, te da je dva puta bio u grupi koju je izveo Josip Tolić, **Jovo Ninković** je naveo da su ga stražari među kojima je bio i optuženio Tolić izvodili iz srednjoškolskog centra u Brodi da kopa rovove i da je bio ranjen, da su jedne prilike, za vrijeme boravka u skladištu građevinskog materijala traženi dobrovoljci za rad, a nakon što se on nije javio, do njega došao Josip Tolić i rekao mu da se diže, na što mu je svjedok odgovorio da je rečeno dobrovoljno, a optuženi mu je uzvratilo „...*kak'i dobrovoljno...*“ i udario ga nogom tako da se on morao javiti, **Miro Pavić** je izjavio da su zarobljenici iz skladišta građevinskog materijala masovno odlazili na kopanje rovova, gdje su bili ko glineni golubovi i da su zatvorenici ginuli. Isti svjedok navodi da je Josip Tolić bio zadužen za raspored ljudi, odvoženje, dovoženje, da su mahom dolazili kamioni vojske HVO-a po njih koji su ih vodili na prve linije na kopanje rovova, kojom prilikom je Josip Tolić određivao ko će ići na kopanje, tako što je govorio „...*ti, ti, ti, napolje izlazi, u kamion, idemo na kopanje rovova*“.

203. Sud je u navedenom kontekstu cijenio i izjave svjedoka odbrane, **Ljube Đakovića, Miloša Stanića i Svete Mitrovića** koji su svjedočili na okolnost izvođenja zatvorenika na kopanje rovova.

204. Iz iskaza svjedoka odbrane **Ljube Đakovića** se vidi da su zatvorenici srpske nacionalnosti, u inkriminisano vrijeme, išli kopati rovove na liniju. Isti svjedok je naveo da je on lično kucao spiskove za odlazak ljudi na kopanje rovova, ističući da mu je optuženi Josip Tolić govorio koliko treba zatvorenika da ide na kopanje rovova, od 1 do 20, ako treba 20 ljudi, po koje zatvorenike je dolazila Hrvatska vojska i HVO iz pojedinih jedinica. Isti svjedok nije išao na kopanje rovova.

205. Svjedok odbrane **Miloš Stanić** je rekao da kada nema dovoljno dobrovoljaca koji su htjeli ići raditi, čuvari odrede ko će ići, a potreban broj saopšti hrvatska vojska koja dođe. Svjedok je također naveo da su njega lično prozivali na rad optuženi Josip Tolić i Ibe Ahmetović.

206. Svjedok odbrane **Sveto Mitrović** je u pogledu odvođenja na rad zatvorenika zatočenih u zatočeničkim objektima u Bosanskom Brodu izjavio da je za kopanje rovova bila prozivka, da je tu bio Đaković, također logoraš, zadužen da vodi spisak zatvorenika koji se prozivaju.

207. Sud je takođe cijenio i iskaze svjedoka koji su izjavili da ih optuženi Tolić nije izvodio na rad dok su boravili u Bosanskom Brodu. Tako je svjedok **Jovo Dragić** izjavio da su njega odvodili vojnici HVO koji bi došli, odabrali i odvezli zatvorenike, svjedok **Miletić Jovo** je naveo da su dolazili vojnici HV-a i kupili grupu, a da njega Tolić i Golubović nikada nisu izveli na rad, svjedok **Miroslav Borojević** je istakao da njega Tolić nije izvodio na rad, kao i svjedok **Vojin Milojević** koji ne zna ko je vrši izbor i odvođenje zatvorenika na kopanje rovova. Sud smatra da je sasvim prirodno da u okolnostima kad u zatočeničkom objektu, u dužem periodu inkriminacije, boravi više stotina lica da pojedini svjedoci nisu od strane Tolića izvođeni na prisilni rad, što su u svojim iskazima naveli. Sud konstatuje da i iz iskaza ostalih svjedoka proizlazi da su u istom periodu i drugi pripadnici HVO-a izvodili zatvorenike na rad, što znači da to nije radio jedino optuženi.

208. Da su prilikom izvođenja na kopanje rovova na prve borbene linije ginuli i ranjavani zatvorenici proizlazi iz iskaza svjedoka **Drage Ninkovića sin Bože** koji je izjavio da su prilikom kopanja rovova, od metaka i granata, poginuli Mišo Šišljagić, Mišo Stanković i Stevo Topić. Da je Mišo Šišljagić poginuo prilikom kopanja rovova izjavio je i **Nikola**

Teofilović. Svjedok **Mirko Arambašić** je bio očevidac pogibije Miloša Stankovića, ističući da je na radu poginuo i Mišo Šišljagić. Tako je svjedok **Marko Grašarević** naveo da je prilikom kopanja rovova pucano na ljude, da su padale granate, da su stradali Milan Marković i Đorđe Kršić, dok je svjedok **Stevo Garašarević** izjavio da je prilikom kopanja rovova ranjen u kičmu gelerom granate. Stradanje zatvorenika koji su izvođeni na rad proizlazi i iz iskaza **Jove Ilinčića** koji je izjavio da su ljudi ginuli na rovovima, zatim svjedoka **Vlade Dervenića** koji je rekao da je svaki dan bilo ranjenih i mrtvih, svjedoka **Gojka Pajića** koji je istakao da su stradali Mišo Šišljagić, Mišo Bumbić, Miloš Stanković i Stevo Topić. Svjedok **Savo Bogojević** je također izjavio da je ranjen prilikom kopanja rovova, da ga je pogodilo 28 gelera i da su na kopanju rovova stradali Milivoje Ninković i izvjesni Milan iz Dubice, svjedok **Jovo Ninković** je rekao da je ranjen na radu i svjedok **Miro Pavić** je naveo da je bilo masovnog ginjenja prilikom kopanja rovova, da su poginuli Jadranko Pavić i Mišo Šišljagić kao i dosta ljudi iz Dubice čija se imena ne može sjetiti.

209. Svjedoci odbrane, **Ljubo Đaković** i **Sveto Mitrović** takođe su u svojim iskazima naveli da su u Bosanskom Brodu, pri kopanju rovova, zatvorenici ginuli i ranjavani. Svjedok Đaković je izjavio da su tako poginuli sin Bumbić Radeta i zatvorenik Milovanović čijeg se imena nije mogao sjetiti, a svjedok Mitrović Sveto je rekao da je prilikom kopanja rovova bilo poginulih i ranjenih ističući da je tako poginuo zatvorenik Milivoje iz Trnjaka.

210. Uvidom u materijalne dokaze koje su uvedeni u spis, a to su Sprovodnice na ime preminulih lica, zatim Izvodi iz matičnih knjiga umrlih, kao i Službene zabilješke CJB Šamac, takođe proizilazi da je u inkriminisanom periodu, prilikom kopanja rovova na prvim borbenim linijama, smrtno stradalo više zatvorenika srpske nacionalnosti, koji su bili zatočeni u Brodu. Uvidom u Sprovodnicu, broj ... (dokaz T-81) se vidi da je Djurić (Srete) Petar iz Donje Dubice, smrtno stradao 23.09.1992.godine u Koraću, usljed prostrelne rane. Uvidom u MKU za Topić Stevu iz Novog Grada (dokaz T-78) se vidi da je preminuo 03.10.1992. u Bosanskom Brodu, a na osnovu Izvoda iz MKU za Šišljagić Mišu iz Novog Grada se vidi da je u B.Brodu preminuo dana 16.08.1992.godine. Uvidom u Sprovodnicu za Pavić Jadranka se vidi da je smrtno stradao dana 24.09.1992.godine na Zborištu usljed prostrelne rane, a za isto lice je u spis suda uveden i Izvod iz MKU kao dokaz njegove smrti. Na osnovu Službene zabilješke CJB Šamac od 18.07.2002.god. proizlazi da je Bumbić Mika iz Novog Grada u vrijeme zatočeništva u Bosanskom Brodu izvođen na kopanje rovova na prve borbene linije, gdje ga je jedan od čuvara iz automatske puške dana 23.08.1992.godine ubio, a podaci o njegovoj smrti proizilaze i uvidom u Izvod iz MKU na ime Bumbić Mike. Takođe na osnovu Službene zabilješke CJB Šamac od

18.07.2002.god. (dokaz T-64) se vidi da je Dragić Tomislav iz Donje Dubice tokom boravka u logoru u Bosanskom Brodu izvođen na prvu borbenu liniju da kopa rovove, te da je tom prilikom od udara granate smrtno stradao dana 03.09.1992.godine, a vrijeme i mjesto njegove smrti konstatovano je i u Izvodu iz MKU koji glasi na njegovo ime (dokaz T-63). Sva navedena lica koja su smrtno stradala, osim Pavić Jadranka, nalaze se na spisku pritvorenika koji su bili zatočeni u objektu Osnovne škole u Odžaku (dokaz T-26), a koji su zatvorenici posle prebačeni u zatočeničke objekte u Bosanskom Brodu. Takođe je kao zatvorenik u mjestu Odžak evidentiran je od strane Međunarodnog crvenog krsta i Stanković Miloš koji je od strane svjedoka naveden da je poginuo prilikom kopanja rovova i za kojeg se uvidom u dopis CJB Doboj od 24.09.2013.godine vidi da je preminuo 28.08.1992.godine, ali da nije upisan u MKU za opštinu Vukosavlje. Uvidom u ljezarsku dokumentaciju koja glasi na ime svjedoka Lešić Bore (dokaz T-51), proizilazi da je isti ranjen 01.09.1992.godine u predjelu lijeve potkoljenice gelerom od granate, a takođe uvidom u medicinsku dokumentaciju koja glasi na ime svjedoka Teofilović Nikole se vidi da je isti ranjen i otpušten iz bolnice u Bosanskom Brodu dana 31.08.1992.godine, a iz anamneze Instituta za sudsku medicinu proizlazi da je tokom boravka u zatočeništvu u Brodu, prilikom kopanja rovova dva puta ranjen i to prvi put 20.07.92.god. po lijevoj strani glave, kada mu nije pružena ljezarska pomoć, a drugi put krajem avgusta mjeseca 1992.godine kada je dobio povrede po lijevoj strani tijela posle čega je prebačen u bolnicu u Bosanski Brod.

211. Sud je, na osnovu saglasnih izjava kako svjedoka optužbe tako i svjedoka odbrane, čije izjave su date uvjerljivo i međusobno se dopunjuju, te ih Sud kao takve prihvata, a koje izjave su potvrđene i citiranim materijalnim dokazima o pogibiji i ranjavanju zatvorenika prilikom kopanja rovova, van razumne sumnje utvrdio da je optuženi Tolić Josip u periodu od mjeseca jula do novembra 1992.godine, iz zatočeničkih objekata u Bosanskom Brodu, zajedno sa drugim pripadnicima HVO, učestvovao u izvođenju zatvorenika srpske nacionalnosti na prinudni rad-kopanje rovova na borbenim linijama, gdje su pojedini zatvorenici ginuli i ranjavani. Pri tome, radnja učestvovanja optuženog u izvođenju zatvorenika na prinudni rad se ogleda kako u njegovom prozivanju zatvorenika da idu kopati rovove i određivanju ko će ići, tako i u njegovom navođenju broja lica koji će ići na kopanje.

212. Vijeće je prilikom utvrđivanja krivične odgovornosti optuženog za navedene radnje posebno imalo u vidu i stavove vijeća MKSJ da „*kategorije prisilnog rada mogu predstavljati surovo i nečovječno postupanje, ukoliko su uslovi pod kojima se rad obavlja*

opasni po život ili zdravlje civila, ili ako kod njih izazivaju osjećanja straha ili poniženja. Prisiljavanje zaštićenih osoba na rad u okolnostima koje su opasne po život, kosi se s obavezom njihove zaštite od djela nasilja i može rezultirati nanošenjem tjelesne i duševne patnje ovim osobama. Smatra se da dovođenje zatočenika u situacije opasne po život predstavlja surovo i nečovječno postupanje.“ Pri tome „prisilnim radom krše se temeljne norme međunarodnog humanitarnog prava, a prisilni rad zbog kojeg se civili izlažu opasnim ili ponižavajućim uslovima predstavlja surovo i nečovječno postupanje.“⁴⁴

213. U konkretnom slučaju, na osnovu provedenih dokaza, Sud je utvrdio da su zatvoreni civili, izvođenjem na kopanje rovova bili nesumnjivo izloženi opasnostima po život i tijelo, što je za posljedicu imalo konkretno ranjavanje i pogibiju pojedinih zatvorenika. *Mens rea* optuženog, u tom smislu, posebno proizlazi iz iskaza svjedoka Ninković Jove koji se nije htio javiti kao dobrovoljac te rekao optuženom da se traže samo dobrovoljci, a optuženi mu uzvratilo „...*kaki dobrovoljno*“ i udario ga nogom, nakon čega je svjedok izašao na rad, zatim svjedoka Mire Pavića koji je opisujući način izvođenja na kopanje rovova rekao da je Tolić određivao tako što je govorio: „...*ti, ti, ti, napolje izlazi, u kamion, idemo na kopanje rovova*“, potom svjedoka Božidara Kršića koji je bio ranjen od gelera granate prilikom kopanja rovova što je rekao optuženom Toliću prilikom ponovnog izvođenja, međutim isti mu rekao izlazi napolje, da je „...*bolje da te tvoji ubiju nego da te ja ubijem*“, te svjedoka Ninković Drage koji ističe da je Tolić određivao ko će kopati rovove, rekavši „... *nek vas vaši četnici poubijaju kad kopate rovove*“. Na osnovu citiranih iskaza, Sud nalazi da je optuženi Tolić određujući i izvodeći zatvorenike znao da isti idu kopati rovove, znao je da se radi o prisilnom radu i znao je da se isti izlažu prilikom kopanja rovova stvarnoj opasnosti po život i zdravlje.

214. Sud nije prihvatio tezu odbrane da je optuženi prestao obavljati dužnost stražara u zatočeničkim objektima od početka avgusta 92.god. pošto je ta tvrdnja u suprotnosti sa iskazima ostalih saslušanih svjedoka, kojima je sud poklonio vjeru. Nijedan od svjedoka nije naveo da je optuženi otišao kao stražar prije pada Broda.

215. Sud nije našao dokazanim da je optuženi krivično odgovoran za smrt lica koja su poginula prilikom kopanja rovova u inkriminisanom vremenskom periodu, niti da je odgovoran za ranjavanje zatvorenika u vrijeme kad su kopali rovove, pošto iz iskaza saslušanih svjedoka jasno ne proizlazi da je optuženi izvodio i slao na rad zatvorenike koji

⁴⁴MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Blagoje Simići dr.*, paragraf 91 i 93.

su ginuli i bili ranjavani. Naime, iz iskaza saslušanih svjedoka proizlazi da je optuženi zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a učestvovao u radnji izvođenja zarobljenika na prinudni rad, ali da nije svaki dan izvodio sve zarobljenike koji su išli na prisilni rad već da su zatvorenike izvodila i druga lica, kako ostali stražari tako i pripadnici drugih jedinica iz HVO-a i HV-a. Iz navedenog razloga Sud je optuženog oglasio krivim za nečovječno postupanje prema civilima srpske nacionalnosti pošto je sa drugim pripadnicima HVO-a učestvovao u izvođenju istih na prinudni rad - kopanje rovova, znajući da su isti izloženi stvarnoj opasnosti po život i zdravlje, a što je utvrđeno u prethodnim paragrafima ovog obrazloženja presude.

216. Sud je u izreci presude, u odnosu na ovu tačku optužnice, ispustio imena zatvorenika koji su poginuli, s obzirom da se među poginulim u optužnici nalaze i lica koja su smrtno stradala van vremenskog okvira optuženja, pojedini nastradali iz optužnice nisu navedeni ni od strane svjedoka niti za iste postoje materijalni dokazi u spisu da su poginuli na kopanju rovova, pa kako Sud nije optuženog ni okrivio za smrt lica koja su poginula prilikom kopanja rovova, njihova imena nije obuhvatio u izreci ove tačke optužnice.

IV. KRIVIČNA ODGOVORNOST

217. Vijeće je na osnovu provedenih dokaza utvrdilo da je optuženi u vrijeme i na način pobliže opisan u osuđujućem dijelu presude, inkriminisane radnje preduzimao zajedno sa drugim licima.

218. Član 22. KZ SFRJ glasi: „*Ako više lica, učestvovanjem u radnji izvršenja ili na drugi način, zajednički učine krivično djelo, svako od njih kaznit će se kaznom propisanom za to djelo.*“

219. Prema tome, saizvršilaštvo podrazumijeva učestvovanje više lica, pri čemu svako pojedinačno doprinosi ostvarenju zabranjene posljedice.

220. Slijedom izvedenih dokaza, prevashodno iskaza oštećenih, Vijeće je utvrdilo da je radnje iz tački 1 – 5 osuđujućeg dijela izreke presude, optuženi Josip Tolić počinio zajedničkim djelovanjem sa drugim osobama, također pripadnicima HVO, odnosno kao saizvršilac, pri čemu je na odlučujući način doprinio zajedničkom ostvarenju zabranjenije posljedice.

221. Naime, Vijeće je nedvojbeno utvrdilo da je optuženi prozivao, izvodio i učestvovao u premlaćivanju zatvorenika u osnovnoj školi u Odžaku, zatim da je učestvovao u premlaćivanju Radeta Tomanovića i Mirka Pajića koje je razultiralo smrću istih, silovanju Brankice Tadić kao i izvođenju zatvorenika na prinudni rad, pri čemu su radnje optuženog u odnosu na svaku navedenu radnju činile dio aktivnosti većeg broja ljudi i kojim radnjama je optuženi značajno doprinio nastupanju štetnih posljedica.

222. Dakle, kada je riječ o ocjeni ponašanja optuženog Josipa Tolića prilikom preduzimanja svake pojedinačne radnje izvršenja, Vijeće je zaključilo da je ono bilo u takvoj objektivno – subjektivnoj vezi sa ponašanjem drugih saizvršilaca, čineći sa istim jedinstvenu, čvrstu cjelinu.

223. Vijeće nalazi da je optuženi prilikom preduzimanja navedenih radnji izvršenja postupao sa umišljajem odnosno bio je svjestan da u okolnostima i na način na koji je radnje preduzimao, svojim radnjama može uzrokovati zabranjenu posljedicu, da je zabranjenu posljedicu htio ili u slučaju ubistva Tomanović Rada i Pajić Mirka pristao na njeno nastupanje. Optuženi se u inkriminisanom periodu, kako to proizlazi iz iskaza saslušanih svjedoka, isticao u protivpravnom djelovanju, svjestan svog položaja i nemoći žrtava, te nije preduzeo nijednu radnju kako bi spriječio nastanak nedozvoljene posljedice.

224. Vijeće također nalazi da je optuženi Josip Tolić *in tempore criminis*, obzirom na njegovo psihofizičko stanje, svojstvo u kojem je postupao i dužnost koju je obavljao, znao da će radnjama opisanim u osuđujućem dijelu izreke presude, izazvati očaj, osjećaj potčinjenosti, ugroženosti, beznađa i straha za vlastiti život, kao i teške patnje i ozbiljne povrede tjelesnog integriteta, kao i teške tjelesne povrede sa razumnom svješću da su mogle prouzrokovati smrt, a koje radnje je izvršio prema civilnom stanovništvu postupajući u svojstvu stražara čija je dužnost bila da postupa u skladu sa pravilima ženevskih konvencija i u svakom trenutku dostojno se odnosi prema civilima.

225. Prema tome, Vijeće je, nakon svestrane ocjene dokaza, zaključilo da je optuženi Josip Tolić, kao pripadnik HVO, zajedno sa drugim pripadnicima HVO, radnje opisane u tačkama 1 – 5 izreke osuđujućeg dijela presude, počinio prema civilima sa umišljajem, te da su se na taj način stekla sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, u vezi sa članom 22. KZ SFRJ, te ga je Sud oglasio krivim i osudio za ovo djelo.

V. NALAZI VIJEĆA – OSLOBAĐAJUĆI DIO IZREKE

1. Tačka 1 izreke presude

226. Tužilaštvo je optuženom stavilo na teret da je tačno neutvrđenog dana u mjesecu maju 1992.godine, iz zatočeničkog objekta koji je bio u prostorijama osnovne škole u Odžaku, zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a, iz grupe zatvorenika izdvojio Maričić Petra zv „Struja“ iz Donje Dubice, opština Odžak, odveli ga u nepoznatom pravcu, nakon čega se Maričić Petar više nikad nije pojavio, čime bi počinio krivično djelo – ratni zločin protiv civilnog stanovništva.

227. Za sud nije sporno da je Maričić Petar, zv. „Struja“ bio u maju mjesecu 1992. godine zatvoren sa ostalim licima srpske nacionalnosti u objektu osnovne škole u Odžaku, budući da su to saglasno izjavili svjedoci optužbe **Mirko Ninković, Jovo Ilinčić, Vlado Dervenić, Savo Bogojević, Mirko Arambašić i Petar Radulović**, zatim svjedok odbrane **Sveto Mitrović**, a to proizlazi i iz materijalnih dokaza optužbe uvedenih u spis suda. Ovu činjenicu nije osporavala ni odbrana.

228. Sud je na osnovu saglasnih iskaza gore navedenih svjedoka van razumne sumnje utvrdio i da je zatočenik Maričić Petar u inkriminisano vrijeme od strane pripadnika HVO-a izveden iz fiskulturne sale osnovne škole u Odžaku i o dveden u nepoznatom pravcu, nakon čega se više nikad nije pojavio. Međutim ni jedan od navedenih svjedoka nije izjavio da je u tom izvođenju učestvovao optuženi Tolić Jostip. Svjedok **Mirko Ninković** je izjavio da je vidio kad je Maričić Petar izveden, da se to dogodilo relativno brzo nakon što su dovedeni u OŠ u Odžaku, isti je prozvan i odveden, nakon čega se više nije vratio. Isti svjedok je naveo da je Maričić Petra iz fiskulturne sale izveo Anto Golubović i još neka dvojica, dok je Josip Tolić stajao u hodniku, pošto je čuo njegov glas, kada je rekao „Hajde htjeli ste državu da imate svoju, evo sad ćemo vidjeti čija će država biti i šta će vam biti“. Branilac je predočio ovom svjedoku izjavu koju je dao pred Tužilaštvom BiH, broj: T 20 0 KTRZ 0002343 od 23.04.2013.godine u kojoj je svjedok u odnosu na navedeni događaj rekao da je Maričića iz sale izveo Ante Golubović i dva njemu nepoznata pripadnika, zbog sukoba koji je Maričić imao dok je živio u Hrvatskoj, zbog čega je morao izbjeci sa tog područja, pa na upit zašto u istrazi nije spominjao da je vidio ili čuo Josipa Tolića prilikom izvođenja Petra Maričića, svjedok je izjavio da ga niko o tome nije pitao.

229. Uvidom u materijalnu dokumentaciju, u Izvod iz matične knjige umrlih koja glasi na ime Maričić Petra (dokaz T-55), proizlazi da je u istoj kao datum smrti naznačen 12.05.1993.godine, a mjesto smrti Odžak. Takođe uvidom u Službenu zabilješku SJB Šamac od 19.07.2002.godine, koja je sačinjena povodom prikupljanja dokaza koji potvrđuju smrt Maričić Petra se vidi da je njegova supruga Maričić Petra izjavila da je njen muž iz logora koji se nalazio u školi u Odžaku izveden od strane pripadnika Hrvatske vojske dana 28.05.1992.god., nakon čega je svezan žicom i stavljen u gepek vozila te odvežen u nepoznatom pravcu. Posmrtni ostaci imenovanog nisu pronađeni a supruga Petra raspolaže informacijom da je njen muž ubijen na mostu u Brodu a potom bačen u rijeku Savu.(dokaz T-56). Takođe iz Potvrde Međunarodnog komiteta Crvenog krsta (dokaz T-45) proizilazi da je Maričić Petar od strane ove međunarodne organizacije evidentiran kao zatočenik dana 22.05.1992.godine. u mjestu Odžak. Iz dokumenta iste dokumentacije od 14.05.1997. godine se vidi da je u Međunarodnom komitetu Crvenog krsta (MKCK), Službi traženja u Bijeljini, dana 26.07.1996.godine otvoren zahtjev za traženje lica Maričić Petra o kome se ništa ne zna od 28.05.1992.god. te da do dana sačinjavanja predmetnog dokumenta MKCK nema nikakvih informacija o sudbini tražene osobe (dokaz T-44).

230. Dalje, u pogledu predmetne inkriminacije svjedok **Jovo Ilinčić** je izjavio da je Petra Maričića iz fiskulturne sale OŠ u Odžaku izveo Zdenko Mikulić. Opisujući taj događaj svjedok je naveo da su se otvorila vrata, bilo ih je par, te da mu je ostalo u sjećanju da je Mikulić rekao "...ajmo Petre..." nakon čega je isti izašao od kada mu se gubi svaki trag. Svjedok **Savo Bogojević** je također izjavio da je Petra Maričića izveo Zdenko Mikulić, te da je kasnije čuo da je ubijen. Svjedok odbrane **Sveto Mitrović** je naveo da je Maričić Petra odveo iz škole Zdenko Mikulić koji ga je strpao u gepek od Lade i odvezao u nepoznato, te da se nikad nije saznalo gdje je taj čovjek. Svjedok **Petar Radulović**⁴⁵ čiji je iskaz pročitao na glavnom pretresu izjavio je da je Petra Maričića odveo Zdenko Mikulić, od kada mu se gubi svaki trag.

231. Govoreći o izvođenju Petra Maričića iz fiskulturne sale OŠ u Odžaku, svjedok **Vlado Dervenić**, koji je poznavao oštećenog jer su bili komšije, je izjavio da su jednog dana došli, prozvali i izveli Petra Maričića, nakon čega se isti više nikad nije vratio. Svjedok je naveo da suprotno njemu došli Golubović i neki Ševal, te da ga je izveo Golubović. Kasnije,

⁴⁵Dokaz Tužilaštva BiH T – 6.

dok je bio zatvoren u Bosanskom Brodu čuo je da je pomenuti Maričić ubijen na Zoricama.

232. Svjedok **Mirko Arambašić** je izjavio da je poznavao Petra Maričića, da je on doveden u sportsku dvoranu u OŠ u Odžaku, te da je, nakon što se vratio iz bolnice, saznao da ga je neko odveo, ali da ne zna ko je to učinio.

233. Sam optuženi Tolić Josip u svojoj izjavi je naveo da za predmetni događaj nikad prije privođenja nije čuo i da uopšte ne poznaje oštećenog Marinića.

234. Imajući u vidu dokaze koji su izvedeni na glavnom pretresu u odnosu na predmetnu tačku optužnice, Sud nije mogao utvrditi da je optuženi Tolić Josip učestvovao u izvođenju i odvođenju oštećenog Maričića iz fiskulturne sale škole, od kada mu se gubi trag. Većina svjedoka je tvrdila da je u toj radnji učestvovao Zdenko Mikulić, kao i Ante Golubović i izvjesni Ševal. Optuženog Tolića je pomenuo samo jedan svjedok optužbe i to Mirko Ninković, koji je tek na glavnom pretresu izjavio kako je u čuo glas Tolić Josipa koji se nalazio u hodniku, što u ranijem iskazu u istrazi nije naveo, premda se tada decidno izjašnjavao na okolnosti odvođenja Petra Maričića. S obzirom da se radi o iskazu samo jednog svjedoka koji je spomenuo prisustvo optuženog Tolića, a čiji iskaz nije konzistentan u odnosu na ovu činjenicu, te kako nijedan drugi svjedok kako optužbe tako i odbrane nije potvrdio prisustvo Tolića istom, Sud je u nedostatku jasnih i valjanih dokaza optuženog Josipa Tolića, primjenom principa *in dubio pro reo*, oslobodio optužbe za ovo djelo.

2. Tačka 2 izreke presude

235. Tužilaštvo je optuženom stavilo na teret da je tačno neutvrđenog dana u maju mjesecu 1992.god, u prostorijama osnovne škole u Odžaku, zajedno sa pripadnicima HVO-a, u noćnim satima učestvovao u izvođenju iz fiskulturne sale zatvorenika Dervenić Svetozara. zv. „Ćeto“ da bi ga nakon toga isprebijanog, sa vidljivim povredama takođe u noćnim satima doveli u prostorije zatočeničkog objekta „Strolit“, opština Odžak, gdje je oštećeni od zadobijenih povreda preminuo.

236. U odnosu na ovu tačku optužnice, na glavnom pretresu saslušani su svjedoci optužbe **AB1, Jovo Dragić, Drago Ninković, sin Bože, Nikola Teofilović, Boro Lešić,**

Zlatko Borojević, Jovo Ilinčić, Vojin Milojević i Mirko Arambašić, kao i svjedok **Petar Radulović**, čija izjava je pročitana na glavnom pretresu.

237. Na osnovu iskaza svjedoka Dragić Jove, Zlatka Borojevića, AB-1, Nikole Teofilovića, Bore Lešića, Zlatka Borojevića, Jove Ilinčića i Vojina Milojevića čiji iskazi su saglasni i međusobno se dopunjuju, a koji su svjedoci u inkriminisano vrijeme boravili u zatočeničkom objektu Osnovne škole u Odžaku i objektu „Strolit“ u Odžaku, van razumne sumnje je utvrđeno da je Dervenić Svetozar, zv. „Ćeto“, u maju mjesecu 1992.godine zatočen u osnovnoj školi u Odžaku, a posle doveden u Strolit, gdje je od posledica fizičkog zlostavljanja podlegao. Uvidom u Izvod iz matične knjige umrlih izdat na ime Dervenić Svetozora proizlazi da je isti preminuo dana 16.05.1992.godine u Odžaku.

238. Međutim iz iskaza saslušanih svjedoka na okolnosti predmetnog događaja, Sud nije mogao utvrditi da je optuženi Tolić Josip, zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a, učestvovao u radnjama izvođenja oštećenog iz prostorija škole u Odžaku, niti da je bio prisutan kada su Dervenić Svetozara isprebijanog doveli u prostorije zatočeničkog objekta „Strolit“.

239. Naime svjedok **AB1** je izjavio da je Ćeto bio zatvoren u školi u Odžaku i odveden, da je tučen i da je podlegao ranama, ali da ne zna ko ga je odveo i ko ga je zlostavljao. Isti svjedok navodi da se ne sjeća da je u OŠ u Odžaku vidio Svetozara Dervenića jer ih je bilo 650 zatvorenih, ali je čuo od Jure Dujaka kada je otišao po dnevnik u školu u Vojskovi da je oštećeni dovođen u školu u Vojskovi i da je zlostavljan u nekoj sušari, te da je kasnije podlegao.

240. Svjedok **Drago Ninković, sin Bože**, je izjavio da je od izvjesnog Vlade, koji je sa njim bio u zatočeništvu, čuo da su Josip Tolić i Golubović iz škole u Odžaku odveli Svetozara Dervenića zvanog Ćeto i da je Ćeto ubijen, ali da to on lično nije vidio.

241. Svjedok **Nikola Teofilović**, koji je u inkriminisano vrijeme bio zatočen u objektu „Strolit“ izjavio je da je jedne večeri, u maju 92. godine, u ćeliju gdje je bio zatvoren, doveden Svetozar Dervenić koji je bio sav modar, isprebijan, na kojem se vidjelo da će umrijeti, što se i desilo pred zoru. Svjedok je istakao da su oštećenog Svetozara Dervenića dovela 2 – 3 lica i da je od njih jedino poznao izvjesnog Cindrića, vojnog policajca iz Slavenskog Broda. Svjedok je također izjavio da je za vrijeme boravka u prostorijama OŠ u Odžaku, gdje je prebačen iz Strolita, od ostalih zatvorenika čuo da je oštećeni Svetozar Dervenić u Strolit doveden iz Vojskove, gdje je bio u nekoj sušari. Slično je izjavio i

svjedok **Boro Lešić** koji je istakao da je, dok je bio u Strolitu, saznao da je u susjednu ćeliju doveden Sveto Dervenić, nakon čega se čulo udaranje, opšti metež, spominjanje imena Svete, nakon čega je procurila vijest da je on preminuo. Svjedok je izjavio da nije vidio ko je udarao oštećenog Svetozara Dervenića.

242. Svjedok **Zlatko Borojević** je naveo da je Svetozar Dervenić zvani Četo u toku noći odveden iz svlačionice kraj kupatila OŠ u Odžaku, gdje je grupa zatvorenika, među kojima i svjedok, držana odvojeno od ostalih zatvorenika koji su bili u fiskulturnoj sali OŠ, te da je nakon sedam –osam dana isprebijan doveden u Strolit, gdje je u međuvremenu prebačena i pomenuta grupa zatvorenika iz svlačionice OŠ u Odžaku, nakon čega je oštećeni u Strolitu isti dan preminuo. Svjedok je izjavio da nije vidio ko je izveo oštećenog Svetozara Dervenića iz svlačionice OŠ u Odžaku jer su ostali zatvorenici spavali, ujutro su vidjeli da ga nema među njima. Svjedok je pojasnio da je prije odvođenja oštećenog Dervenića, u svlačionicu dolazilo lice zvano Rus i obraćao se oštećenom govoreći mu da će završiti kao i njegov brat. Dalje, govoreći o dovođenju Svetozara Dervenića u Strolit, svjedok je istakao da je među osobama koje su dovele oštećenog u Strolit bio i pomenuti Rus, za kojeg je rekao da je brat doktora Muhameda Klice, a te informacije je saznao od Maksima Dervenića brata oštećenog. Oštećeni je u Strolit doveden sav crn, modar, žut, sa vidljivim tragovima od vezanja na rukama itada im je uspio reći „...ima ih sedmorica...“, međutim nikad nisu saznali ko ga je tukao. Optuženog Tolić Josipa prvi put je vidio tek kad je nakon 55 dana provedenih u Strolitu prebačen u fiskulturnu salu osnovne škole u Odžaku.

243. Da je oštećeni Svetozar Dervenić doveden u Strolit proizlazi i iz iskaza svjedoka **Jove Ilinčića**. Pomenuti svjedok je izjavio da je čuo da su oštećenog Svetozara Dervenića vodali po selima, javno ga vješali, sušili ga u sušari, nakon čega su ga doveli u Strolit kod brata, gdje je umro. Odgovarajući na upit da li ga je vodio Josip Tolić, svjedok je izjavio da ne zna, da to ne može reći.

244. Svjedok **Vojin Milojević** je na predmetne okolnosti izjavio da je iz prostorija u Strolitu predvečer izveden Svetozar Dervenić koji je vraćen ujutro i ostavljen pred vratima, ističući da ga je u ćeliju unio on lično zajedno sa Dervenić Maksimom bratom oštećenog. Svjedok je dalje naveo da je oštećeni tada bio u polumrtvom stanju sa vidljivim povredama po licu, te da je nakon pola sata umro. Govoreći o osobama koje su došle da izvedu oštećenog, svjedok je izjavio da su nosili vojne, maskirne uniforme, otvorili su vrata, prozvali ga da izađe napolje i odveli.

245. Svjedok **Mirko Arambašić** je istakao da je čuo da su tukli Svetozara Dervenića, ne navodeći ko ga je tukao, kao i da su djecu dovodili da ga udaraju, te da je isti podlegao od batina. Svjedok **Petar Radulović**, čiji je iskaz pročitao na glavnom pretresu navodi da je bio prisutan kada su u sportsku salu OŠ u Odžaku došli Anto Golubović, Josip Tolić i Ivica Senković, te prozvali Svetozara Dervenića zvanog Četo da izađe, gdje su ga u sali odmah počeli udarati, a zatim istog izveli iz sale i u podnevnim satima ponovo vratili, unakaženog sa izlomljenima kostima, skoro u besvjesnom stanju. Isti svjedok je izjavio da je oštećeni Svetozar Dervenić, dok je još bio živ, a nakon što je vraćen u sportsku dvoranu, rekao da su ga vozili kroz hrvatska sela na području opštine Odžak, od kuće do kuće, gdje su ga tukli, te da je isto večer od zadobijenih povreda podlegao.

246. Svjedok **Jovo Dragić** je izjavio da je Svetozar Dervenić, zvan Četo izveden iz škole u Novom Gradu, da ga nije izveo Josip Tolić, kojeg dobro poznaje. Svjedok je naveo da je oštećenog izveo neko od vojne policije, ali ne zna ko. Takođe je čuo da je oštećeni vozan po hrvatskim selima, da je kastriran i da je na kraju podlegao, precizirajući da isti nikada nije vraćen u fiskulturnu salu.

247. Optuženi Tolić Josip u odnosu na ovu tačku optužnice, ističe da je za ovaj slučaj prvi put čuo prilikom privođenja i da u objekat Strolit nikad nije dolazio.

248. Imajući u vidu navedene izjave svjedoka, proizlazi da su jedino svjedok Petar Radulović, čiji je iskaz pročitao na glavnom pretresu i svjedok Drago Ninković, sin Bože, naveli da je u izvođenju oštećenog Dervenić Svetozara učestvovao optuženi Tolić Josip zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a. Međutim za razliku od svjedoka Ninković Drage, koji je izjavio da je samo čuo da su Josip Tolić i Golubović izveli oštećenog, svjedok Radulović je naveo da je bio lično prisutan tom događaju, te da je vidio da je Tolić sa drugima već u fiskulturnoj sali tukao Dervenića, nakon čega su ga izveli iz sale i u popodnevnim satima vratili isprebijanog, gdje je i preminuo. Iskazi ove dvojice svjedoka Sud nije prihvatio iz razloga što su isti u suprotnosti sa iskazima svih gore navedenih svjedoka, koji su na potpuno drugi način opisali predmetni događaj. Način na koji je svjedok Radulović opisao prozivanje oštećenog Dervenića, njegovo udaranje u sali, a potom i izvođenje te ponovo vraćanje istog u salu, potpuno isprebijanog, gdje je i preminuo, nije potvrđeno iskazom nijednog saslušano svjedoka, a isti opis događaja je i u suprotnosti sa činjeničnim opisom datim u optužnici. Naime, ni u optužnici nigdje ne stoji da je oštećeni Dervenić Svetozar fizički zlostavljan u fiskulturnoj sali osnovne škole u Odžaku, niti stoji da je vraćen u istu gdje je od zadobijenih povreda podlegao. Niko od

saslušanih svjedoka, koji su bili zatvoreni u fizičkoj sali škole u Odžaku nije vidio da je optuženi Tolić izveo Svetozara iz sale, niti da ga je u sali tukao i ponovo vratio, niti je bilo koji svjedok rekao da je Svetozar podlegao u istoj školi.

249. Nasuprot tome, iz iskaza ostalih svjedoka koji su u inkriminirano vrijeme bili u zatočeničkom objektu u Strolitu, proizlazi da je oštećeni Dervenić Svetozar doveden u Strolit gdje je i podlegao. Nijedan od ovih svjedoka nije tvrdio da je u dovođenju oštećenog učestvovao optuženi Tolić, niti su navedeni svjedoci u bilo kom obliku povezali smrt oštećenog sa optuženim Tolićem. Šta više, isti svjedoci su navodili imena potpuno drugih lica koja su bila prisutna prilikom dovođenja oštećenog u Strolit i njegovog fizičkog zlostavljanja.

250. Cijeneći iskaze navedenih svjedoka sud nije mogao van razumne sumnje utvrditi da je optuženi tačno neutvrđenog dana u maju mjesecu 1992.god, u prostorijama osnovne škole u Odžaku, zajedno sa pripadnicima HVO-a, u noćnim satima učestvovao u izvođenju iz fiskulturne sale zatvorenika Dervenić Svetozara. zv. „Ćeto“ da bi ga nakon toga isprebijanog, sa vidljivim povredama takođe u noćnim satima doveli u prostorije zatočeničkog objekta „Strolit“, opština Odžak, gdje je oštećeni od zadobijenih povreda preminuo, zbog čega ga je u nedostatku drugih dokaza, primjenom instituta „in dubio pro reo“ istog oslobodio od krivične odgovornosti.

3. Tačka 3 izreke presude

251. Tužilaštvo je optuženom stavilo na teret da je dana 04.07.1992.godine ili približno tog datuma, zajedno sa Halilović Feridom i još nekoliko pripadnika HVO-a, izveo iz sale Osnovne škole u Odžaku, zatvorenika Dervenić Rada zv. „Sila“, u hodnik sale, a potom ga tukli metalnim šipkama i drugim predmetima po glavi i ostalim dijelovima tijela, a zatim ga isprebijanog i krvavaog vratili u salu, gdje je od zadobijenih povreda umro.

252. U toku postupka, na osnovu saglasnih iskaza svih saslušanih svjedoka na ovu okolnost, a što potvrđuju i materijalni dokazi u spisu, nesporno je da je Dervenić Rade zv. „Sila“ bio lice srpske nacionalnosti koji je zajedno sa ostalim građanima srpske nacionalnosti doveden u zatočenički objekat Osnovne škole u Odžaku, gdje je bio smješten u fiskulturnu salu.

253. Takođe je Sud van razumne sumnje utvrdio da je optuženi Tolić Josip u inkriminisano vrijeme, kao pripadnik vojne policije 102. Odžačke brigade, bio stražar u pomenutom objektu, a što proizilazi kao iz saglasnih iskaza salušanih svjedoka tako i iz materijalnih dokaza u spisu, posebno Dnevnika dežure za OŠ, kao i iskaza samog optuženog koji ovu činjenicu nije negirao, već je i sam rekao da je u mjesecu julu 92.god. bio stražar u ovom objektu.

254. Da je Dervenić Rade zv. „Sila“ umro u zatočeničkom objektu Osnovne škole u Odžaku u inkriminisanoj periodu, vidi se iz Izvoda iz matične knjige umrlih, koji glasi na njegovo ime (dokaz T-53) iz kojeg proizilazi da je isti preminuo dana 05. jula 1992.godine. Takođe uvidom u Dnevnik dežure za dan 05.07.1992.godine, proizilazi da je taj dan u Osnovnoj školi dežurni bio Golubović Ante, u kojem je konstatovano da je dežuru primio u ispravnom stanju, da je za vrijeme dežure umro Rade Dervenić, te da je dežurstvo predao optuženom Tolić Josipu.

255. Na okolnosti predmetnog događaja, svjedočili su svjedoci Tužilaštva **AB1, Jovo Miletić, Drago Ninković, sin Ostoje, AB2, Boro Lešić, Zlatko Borojević, Marko Grašarević, Jovo Ilinčić, Vlado Dervenić, Gojko Pajić, Savo Bogojević, Slobodan Gavrić, Mirko Arambašić i Jovo Ninković**, svjedok odbrane **Sveto Mitrović**, te je pročitana iskaz svjedoka **Petra Radulovića**.

256. Svjedok **AB1** je na ove okolnosti izjavio da je Rade Dervenić, zajedno sa ostalim zatvorenicima, bio zarobljen u OŠ u Odžaku, te ga je jedne prilike svjedok zatekao isprebijanog u holu ispred fiskulturne dvorane. Svjedok je opisao da je Rade Dervenić bio sav modar, imao je podlive krvi, nije mogao pričati niti disati. Kada je ušao u salu pitao je druge zatvorenika šta je bilo, na što je dobio odgovor da je oštećenog izveo Golubović. Svjedok je također pojasnio da je na ulazu u dvoranu vidio Tolića, Golubovića i Juricu Božića koji su tu stajali, na udaljenosti od 3 – 4 metra od Radeta Dervenića koji je u hodniku ležao na podu, te da je sutradan osvanuo mrtav.

257. Opisujući izvođenje i premlaćivanje zatvorenika u OŠ u Odžaku, među kojima je bio i oštećeni Rade Dervenić zvani Sila, svjedok **Jovo Miletić** je istakao da je u salu došao Jurica Božić i prozvao njega lično, zatim oštećenog Radeta Dervenića i još par zatvorenika, koje su potom izveli u hodnik, pogasili svjetla i tukli ih stolicama i cijevima od vode, nakon čega su Radeta Dervenića mrtvog iznijeli, ističući da ne zna ko ga je tukao. Na upit da li je Josip Tolić bio prisutan tom prilikom, svjedok je izjavio da je vidio Josipa Tolić u fiskulturnoj sali, u trenutku kada je njega lično i ostale zatvorenike prozivao Jurica

Božić, te da je tu bilo još vojske. Pojašnjavajući predmetne okolnosti slučaja, , svjedok je izjavio da nije vidio ko ih tuče u hodniku jer je bio mrak, niti mu je poznato da li su vojnici koje je vidio u sali prilikom prozivanja izašli za njima u hodnik.

258. Svjedok **Drago Ninković, sin Ostoje**, je na okolnosti smrti Radeta Dervenića zvanog Sila, izjavio da je stražar zvani Ibe došao i prozvao Radeta Dervenića koji je izveden u hodnik gdje je odmah nastala dreka, lupa, kojom prilikom je svjedok vidio Golubovića i Josipa Tolića kako tuku Dervenića, tukli su ga nogama, nakon čega su ga vratili u salu. Kada je vraćen u salu oštećeni je bio sav crn, bio je krvav, u polusvjesnom stanju, a nakon toga je vojska HV-a došla i naredila da se oštećeni iznese u hodnik. Svjedok je istakao da je tuča trajala 15ak minuta, da se to dešavalo u toku dana i da je taj događaj posmatrao sa udaljenosti od 15 – 20 metara, kroz rešetke na vratima. Svjedok je također naveo da je oštećeni preminuo nakon pola sata jer je vidio kako su neki ljudi tijelo Radeta Dervenića stavili u sanduk, isti zatvorili i iznijeli, što se sve događalo pred ulazom u salu.

259. Svjedok **AB2** je u pogledu predmetne inkriminacije istakao da je Rade Dervenić bio u zatočeništvu i da je tučen. Opisujući način na koji je Rade Dervenić tučen, svjedok je na glavnom pretresu izjavio da je Dervenić Radeta zatekao u učionici kako leži na stolu školske klupe gdje je tučen nogarama i stolicama, te da su ga tukli Josip Tolić, Ante Golubović, Jurica Božić i još 3 – 4 vojnika, te da nije vidio da je Dervenić tučen u hodniku škole. Branilac je svjedoku predočio ranije dat iskaz u istrazi od 23.04.2013. godine u kojem je tvrdio da je kritične prilike iz sale izveden zajedno sa Šaldićem i Radetom Dervenićem, te da je vidio da su Radeta tukli u učionici škole pripadnici HVO-a, nogama, rukama i nogarama od slomljenih školskih klupa, a da je njega u učionici tukao optuženii Tolić, što je svjedok potvrdio da je tačno. Svjedok je također izjavio da se nakon tog događaja Rade Dervenić više nije vraćao u salu i da se sjeća da je njegov rođak, također Dervenić kojem se ne sjeća imena, izlazio u hodnik da bude sa njim jer je on ostao u hodniku na nosilima.

260. Svjedok **Boro Lešić** je izjavio da je Rade Dervenić pozvan od nekog stražara da izađe iz sale, što je isti učinio, te je nakon sat vremena je dovučen nazad u salu. Svjedok je izjavio da su zatvorenici bili prinuđeni da dovuku oštećenog do mjesta na kojem je ležao jer nije mogao ići svojim nogama, bio je u polusvjesnom stanju. Kada je donešen na svoje mjesto zatvorenici su ga pokušavali povratiti, davali su mu hrane i tečnosti kako bi se okrijepio, ali isti je samo povraćao, te je nakon izvjesnog vremena u potpunosti „legao“.

Tada je neko od zatvorenika javio stražarima koji su naredili da ga zatvorenici iznesu napolje, što je i učinjeno. Isti svjedok je izjavio da je u tom trenutku Rade Dervenić davao znakove života, te da je sutradan ujutro procurila vijest među zatvorenicima da je isti preminuo od batina. Na upit da li je tom događaju bio prisutan Tolić i da li je Radeta pozvao Josip Tolić da izađe iz sale, svjedok je izjavio da se ne sjeća. Svjedok je naveo i to da se sve dešavalo po danu.

261. O izvođenju Radeta Dervenića iz fiskulturne sale OŠ u Odžaku svjedočio je i **Zlatko Borojević** koji je istakao da je jednog dana Rade izveden iz sale od strane nepoznatog vojnog policajca, da su se čuli jauci iz hodnika ispred sale, te da je isti nakon pola sata vraćen na nosilima polumrtav i prebijen, a nakon sat i pol do dva je umro. Svjedok je također izjavio da nije siguran da li je Josip Tolić bio u blizini kada je oštećeni odveden i vraćen na nosilima.

262. Svjedok **Marko Grašarević** je izjavio da je prilikom odlaska u WC vidio kako Josip Tolić, Ante Golubović i Jurica Božić, u hodniku ispred sale OŠ u Odžaku, nogama udaraju Radeta Dervenića koji je ležao na podu, nakon čega su ga stavili na nosila, gdje je isti i preminuo. Branilac optuženog predočio je ovom svjedoku njegovu izjavu iz 2007.godine u kojoj je tvrdio da je jedne prilike Golubović prozvao Radeta i odveo ga u hodnik, gdje ga je tukao i šutirao nogama, što je lično vidio idući u toalet, kao i izjavu iz 2013.godine gdje je svjedok naveo da je Dervenića u hodniku tukao Golubović sa svojim stražarima kojih se tačno ne može sjetiti i ne može ih sve znati, pa na upit branioca zašto prilikom davanja ranijih izjava nije spominjao Josipa Tolića da je učestvovao u premlaćivanju Radeta Dervenića, svjedok je pojasnio da se nije mogao pojedinačno sjetiti ostalih stražara, ali da se sada sjeća da je tu bio i Josip Tolić.

263. Svjedok **Jovo Ilinčić** je izjavio da se sjeća da je 04. jula 1992. godine bila razmjena zatvorenika, nakon čega je u salu ušlo više lica među kojima su bili Golubović, Josip Tolić i Ferid, prozvali Radeta Dervenića i izveli u hodnik, ali se ne može sjetiti ko ga je tačno prozvao i izveo.

264. Svjedok **Vlado Dervenić** je vidio da je Radeta Dervenića iz fiskulturne sale izveo Golubović i odveo u učionicu gdje su ga dva sata tukli Golubović i Tolić, nakon čega je isti vraćen u salu u 22:00 sata, gdje je umro u 00:00 sati. Svjedok je pojasnio da je vidio kako Golubović oštećenog izvodi iz sale, ali da je od oštećenog lično čuo, nakon što se iz učionice vratio u salu, da su ga udarali Golubović i Tolić. Na pitanje branioca optuženog zašto je drugačije izjavio u odnosu na svoj raniji iskaz kada je izjavio da je Ante Golubović

prozvao i izveo Radeta Dervenića u hodnik ispred dvorane, odakle su se čuli udarci i jauci oštećenog, što je trajalo oko tri sata, a nakon čega je Rade Tomanović na nogama došao u salu, legao, povraćao i govorio „...ubi me Golubović...“, svjedok je pojasnio da je to iz razloga što sada raspravljamo o Josipu Toliću.

265. U pogledu ovih okolnosti, svjedok **Gojko Pajić** je izjavio da su Josip Tolić i Ante Golubović bili u smjeni kada je Rade Dervenić izveden u hodnik, kojom prilikom su se čuli jauci, nakon čega je vraćen u salu gdje je do jutra preminuo. Svjedok je Josipa Tolića i Antu Golubovića vidio na vratima, kada su prozvali Radeta Dervenića i kada je isti izlazio iz sale, ali ne zna koji od njih dvojica ga je prozvao, niti je vidio ko ga je tukao.

266. Svjedok **Savo Bogojević** je izjavio da su izveli iz sale Dervenić Radeta Josip Tolić, Ante Golubović, Halilović i drugi. Opisujući predmetni događaj svjedok je izjavio da je 5 – 6 osoba, među kojima su i pomenuta lica, došlo da izvedu Radeta Dervenića, da su ga izveli u hodnik odakle su se čuli jauci, psovke, što je trajalo jedan sat, nakon čega su ga Tolić i Golubović ubacili u salu, odnosno pozvali su zarobljenike koji su ga unijeli. Svjedok nije mogao vidjeti ko tuče Radeta Dervenića, ali mogao je prepoznati glas Tolića i Golubovića, čuo je kako psuju. Svjedok je također naveo da je u tom trenutku Rade Dervenić bio sav modar od udaranja, ali je još davao znakove života. Isti svjedok je naveo da je, nakon nekog vremena, neko rekao da je gotov, nakon čega su ga izveli u hodnik.

267. Svjedok **Slobodan Gavrić** je izjavio da je Rade Dervenić premlaćen i da je od udaranja preminuo, pojašnjavajući da on nije vidio kada je oštećeni udaran, jer je izveden, ali da je vidio da je isti bio sav modar kada se vraćao. Ogovarajući na upit ko ga je izveo, svjedok je izjavio da su ga izveli Ante Golubović, Josip Tolić i Jurica Božić i drugi, vidio je sa udaljenosti od 10 – 15 metara kada su ga „ščepali“ i izveli u hodnik, nakon čega je čuo jauke. Svjedok je izjavio da je oštećenog ponovo vidio kada je isti unesen u salu od strane zatvorenika, te da je isti bio sav modar, krvario je, glava mu je bila otečena, bio je u besvjesnom stanju, a nakon par sati je preminuo, precizirajući da je umro navečer.

268. Na okolnost izvođenja i premlaćivanja Radeta Dervenića svjedočio je i **Mirko Arambašić** koji je izjavio da je jedno popodne došla vojska iz Hrvatske, vidio je ambleme ZNG (Zbor narodne garde), ali nije poznavao te ljude, zatim da su izveli oštećenog Radeta Dervenića, nakon čega je pretučen vraćen u dvoranu gdje je isti nakon određenog vremena preminuo. Na upit tužioca zašto je u ranijoj izjavi naveo da su sa pripadnicima ZNG u školu došli i Golubović, Tolić i Božić, te da su izveli Radeta Dervenića zajedno sa

grupom zatvorenika, svjedok je izjavio da zna da je bio Golubović, ali da se ne može sjetiti svih koji su tu bili, da je moguće da je nešto pobrkao jer je bio na drugom kraju sale.

269. Svjedok **Jovo Ninković** je istakao da je Rade Dervenić u prijepodnevnim satima izveden u hodnik i da je tada nastao jauk, što je trajalo nekih 10 minuta, nakon čega su ga dvojica doveli do njegovog mjesta, gdje je jaukao, a onda je poslijepodne opet vraćen u hodnik gdje je sutradan ujutro umro. Svjedok je izjavio da ne zna ko je naredio da oštećeni izađe iz sale, ističući da je bio u lošem stanju kada je vraćen, nije mogao pričati, nije imao glasa. Svjedok je također naveo da je Josip Tolić rekao da može neko od njegove familijeda izađe, da ga vidi, da se oprost, navodeći da je on preminuo, kojom prilikom je izašao sestrić oštećenog.

270. Iz pročitano g iskaza **Petra Radulovića**, u pogledu ovih okolnosti proizlazi da je isti bio prisutan kada su u salu ušla dva pripadnika Vojske Republike Hrvatske, zajedno sa Zdenkom Mikulićem, Ivicom Božićem i Tomom Đojićem, te pozvali Radeta Dervenića zvanog Sila da izađe, kojeg su udarali svim i svačim, dok isti nije pao u komu, a narednog dana je od zadobijenih povreda podlegao.

271. Na ove okolnosti se izjasnio i svjedok odbrane **Sveto Mitrović** koji je izjavio da je Rade Dervenić ubijen u sali OŠ u Novom Gradu po istom scenariju kao i oštećeni Rade Tomanović. Svjedok je pojasnio da u premlaćivanju učestvuju Rešad, Ferid, koji ga udara automatskom puškom, zatim Ibe, Anto Golubović, ističući da je on glavni u tome i Josip Tolić, koji oštećenog udaraju šakama, nogama, automatskom puškom, precizirajući da Josip Tolić udara jednom, dva puta i da se sklanja. Također je izjavio da je Josip Tolić, poslije tog udaranja koje je bilo u sali, među zatvorenicima, rekao njemu i rođaku Radeta Dervenića da oštećenog iznesu u hol, predvorje dvorane, te da je oštećeni umro na tom sjedalu na kojem su ga iznijeli, u prisustvu svjedoka, rođaka i optuženog Josipa Tolića.

272. Analizirajući iskaze navedenih svjedoka, Sud je van razumne sumnje utvrdio da je Dervenić Rade zv. „Sila“ preminuo od posljedica premlaćivanja u objektu Osnovne škole u Odžaku gdje je bio zatvoren, te da se predmetni događaj desio 04. jula 1992.godine ili približno tog datuma. Naime, svi saslušani svjedoci saglasno su izjavili da je u inkriminisanom periodu oštećeni Dervenić tučen, da je zadobio povrede, te da je od posljedica premlaćivanja preminuo, pa je Sud u odnosu na ovu činjenicu prihvatio njihove iskaze kao istinite i vjerodostojne. Izjašnjavajući se na okolnost vremena kada se premlaćivanje dogodilo svjedok Jovo Ilinčić se jedini precizno izjasnio da je to bilo 04. jula 92.godine, kada je bila razmjena. Svjedoci Petar Radulović, Gojko Pajić i Jovo

Ninkovićasu naveli da je oštećeni preminuo sutradan po premlaćivanju, svjedoci Boro Lešić i AB-1 su naveli da se za njegovu smrt saznalo sutradan, a svjedok Vlado Dervenić da je umro u ponoć, dok su ostali svjedoci tvrdili da je Dervenić preminuo isti dan kada je i premlaćen, ili se nisu preciznije izjašnjavali. Imajući u vidu da je u Dnevniku dežure Vojne policije konstatovano da je Dervenić umro 05.07.1992.godine, koji datum smrti je upisan i u Izvodu iz MKU na ime oštećenog, to sud prihvata da je do premlaćivanja Devenić Radeta došlo 04. jula 1992.godine ili približno tog datuma, te da je od posljedica premlaćivanja umro.

273. U odnosu na okolnosti ko je izveo Dervenić Radeta iz fiskulturne sale Osnovne škole u Odžaku kada je premlaćen, saslušani svjedoci su dali veoma različite iskaze. Tako je svjedok Jovo Miletić izjavio da je njega i još par zatvorenika među kojima je bio i oštećeni Dervenić izveo Jurica Božić, svjedok Drago Ninković je izjavio da je Dervenić Radeta izveo Ibe, svjedok Boro Lešić je naveo da je odveden od strane nekog stražara, dok je svjedok Borojević Zlatko istakao da je oštećenog izveo nepoznati vojni policajac, koji nije bio „domaći“. Svjedok Vlado Dervenić je naveo da je Radeta Dervenića izveo Golubović, što je čuo i svjedok AB-1,svjedok Mirko Arambašić je izjavio da je došla vojska iz Hrvatske „Zenge“, koji su izveli Dervenića, dok je svjedok Petar Radulović naveo da su ga izvela dva pripadnika vojske Republike Hrvatske sa kojima su bili Zdenko Mikulić, Jurica Božić i Tomo Đojić. Svjedoci koji su tvrdili da je u izvođenju Dervenić Radeta iz sale učestvoavao optuženi Tolić su Bogojević Savo, Slobodan Gavrić, Jovi Ilinčić i Gojko Pajić. Svjedok Bogojević je naveo da je optuženi Tolić, zajedno sa Golubovićem i Halilović Feridom i još nekoliko lica došao u salu i da su prozvali da se javi ko je Rade pa kad je Rade ustao izveli su ga iz sale, stim da se nije mogao izjasniti ko ga je od ovih lica prozvao i izveo, dok je Slobodan Gavrić tvrdio da su sa Tolićem bili Golubović i Jurica Božić koji su oštećenog Dervenića šćepali i izveli. Svjedok Gojko Pajić je naveo da su kritično vrijeme u smjeni bili Golubović i Tolić, koji su prilikom izvođenja Dervenića iz sale bili na vratima, ali da ne zna koji je od njih istog prozvao, dok je svjedok Jovo Ilinčić naveo da je u salu ušlo više lica - „ima ih koliko hoćeš“ među kojima su bili Golubović, Josip Tolić i Ferid, prozvali Radeta Dervenića i izveli u hodnik, ali se ne može sjetiti ko ga je tačno prozvao i izveo. Imajući u vidu ovako različite izjave svjedoka na okolnost izvođenja oštećenog Dervenić Rada, koje su različite kako u odnosu na lica koja su izvela oštećenog tako i na način izvođenja i broj lica koji su u tom izvođenju učestvovala, kao i činjenicu da je jedini svjedok Slobodan Gavrić naveo da je Dervenićaizveo optuženi Tolić zajedno sa Golubovićem i Božićem dok su ostali svjedoci tvrdili da su to učinila druga lica ili da je Tolić

bio prisutan ali da ne znaju da li ga je on prozvao i izveo, Sud nije mogao van razumne sumnje utvrditi da je Tolić Josip kritične prilike zajedno sa Halilovićem Feridom i još nekoliko pripadnika HVO-a, izveo iz sale Osnovne škole u Odžaku, zatvorenika Dervenić Radeta, zv. „Sila“, kako to stoji u činjeničnom opisu predmetne tačke optužnice, pogotovo iz razloga što su brojni svjedoci optužbe, čije je izjave Sud naveo u obrazloženju, istakli da su u izvođenju oštećenog učestvovala potpuno druga lica.

274. U vezi okolnosti da je Rade Dervenić nakon izvođenja u hodnik škole tučen od strane Tolića i ostalih metalnim šipkama i drugim predmetima po glavi i ostalim dijelovima tijela, te da su ga isprebijanog i krvavog vratili u salu, gdje je od zadobijenih povreda umro saslušani svjedoci su takođe davali različite i međusobno suprotne izjave.

275. **Svjedok AB-1** je zatekao oštećenog Dervenića isprebijanog u holu da leži na dekama, gdje je vidio Golubovića, Tolića i Božića koji ništa nisu radili; svjedok **Jovo Miletić** je naveo da je zajedno sa njim izveden i Dervenić u hodnik, da su tom prilikom tučeni ali da ne zna ko ih je tukao, dok je svjedok **Drago Ninković** tvrdio da je lbe izveo Dervenića, te da je kroz rešetke na ulaznim vratima vidio da ga u hodniku nogama i rukama tuku Golubović i Tolić, koja tuča je trajala oko 15 minuta. Svjedok **AB-2** je zatekao Dervenića u učionici kako leži na stolu školske klupe gdje je tučen nogarama i stolicama, te da su ga tukli Josip Tolić, Ante Golubović, Jurica Božić i još 3 – 4 vojnika, te da nije vidio da je Dervenić tučen u hodniku škole. Branilac je svjedoku predočio ranije dat iskaz u istrazi od 23.04.2013. godine u kojem je tvrdio da je kritične prilike iz sale izveden zajedno sa Šaldićem i Radetom Dervenićem, te da je vidio da su Radeta tukli u učionici škole pripadnici HVO-a, nogama, rukama i nogarama od slomljenih školskih klupa, a da je njega u učionici tukao optuženi Tolić, što je svjedok potvrdio da je tačno. Svjedok je također izjavio da se nakon tog događaja Rade Dervenić više nije vraćao u salu i da se sjeća da je njegov rođak, također Dervenić kojem se ne sjeća imena, izlazio u hodnik da bude sa njim jer je on ostao u hodniku na nosilima. Svjedok **Boro Lešić** je vidio izvođenje Dervenića iz sale i da je nakon sat vremena dovučen nazad u salu, ali tom prilikom nije vidio Tolića; Svjedok **Zlatko Borojević** je istakao da je Rade izveden iz sale od strane nepoznatog vojnog policajca, da su se čuli jauci iz hodnika ispred sale, te da je isti nakon pola sata vraćen na nosilima polumrtav i prebijen, a nakon sat i pol do dva je umro, ali da ne zna da li je Josip Tolić bio u blizini kada je oštećeni odveden i vraćen na nosilima. Svjedok **Marko Grašarević** je izjavio da je prilikom odlaska u WC vidio kako Josip Tolić, Ante Golubović i Jurica Božić, u hodniku ispred sale OŠ u Odžaku, nogama udaraju Radeta Dervenića koji je ležao na podu, nakon čega su ga stavili na nosila, gdje je isti i

preminuo. Branilac optuženog predočio je ovom svjedoku njegovu izjavu iz 2007.godine u kojoj je tvrdio da je Golubović prozvao Radeta i odveo ga u hodnik, gdje ga je tukao i šutirao nogama, što je lično vidio idući u toalet, kao i izjavu iz 2013.godine gdje je svjedok naveo da je Dervenića u hodniku tukao Golubović sa svojim stražarima kojih se tačno ne može sjetiti i ne može ih sve znati, pa na upit branioca zašto prilikom davanja ranijih izjava nije spominjao Josipa Tolića da je učestvovao u premlaćivanju Radeta Dervenića, svjedok je pojasnio da se nije mogao pojedinačno sjetiti ostalih stražara, ali da se sada sjeća da je tu bio i Josip Tolić. Svjedok **Vlado Dervenić** je vidio da je Radeta Dervenića iz fiskulturne sale izveo Golubović i odveo u učionicu gdje su ga dva sata tukli Golubović i Tolić, nakon čega je isti vraćen u salu gdje je umro. Svjedok je pojasnio da je vidio kako Golubović oštećenog izvodi iz sale, ali da je od oštećenog lično čuo, nakon što se vratio u salu, da su ga udarali Golubović i Tolić. Na pitanje branioca optuženog zašto je drugačije izjavio u odnosu na svoj raniji iskaz kada je izjavio da je Ante Golubović prozvao i izveo Radeta Dervenića u hodnik ispred dvorane, odakle su se čuli udarci i jauci oštećenog, što je trajalo oko tri sata, a nakon čega je Rade Dervenić na nogama došao u salu, legao, povraćao i govorio „...ubi me Golubović...“, svjedok je pojasnio da je to iz razloga što sada raspravljamo o Josipu Toliću. U pogledu ovih okolnosti, svjedok **Gojko Pajić** je izjavio da su Josip Tolić i Ante Golubović bili u smjeni kada je Rade Dervenić izveden u hodnik, kojom prilikom su se čuli jauci, nakon čega je vraćen u salu gdje je do jutra preminuo. Svjedok je Josipa Tolića i Antu Golubovića vidio na vratima, kada su prozvali Radeta Dervenića i kada je isti izlazio iz sale, ali ne zna koji od njih dvojica ga je prozvao, niti je vidio ko ga je tukao. Svjedok **Savo Bogojević** je izjavio da su Dervenića iz sale izveli Josip Tolić, Ante Golubović, Halilović i još 5 – 6 osoba, u hodnik, odakle su se čuli jauci, psovke, što je trajalo jedan sat, nakon čega su Tolić i Golubović pozvali zarobljenike koji su ga unijeli. Svjedok nije mogao vidjeti ko tuče Radeta Dervenića, ali je čuo glas Tolića i Golubovića, kako psuju. Svjedok je također naveo da je Rade Dervenić bio sav modar od udaranja, ali je još davao znakove života da bi nakon određenog vremena, neko rekao da je gotov, posle čega su ga izveli u hodnik. Svjedok **Slobodan Gavrić** je izjavio da je Rade Dervenić premlaćen i da je od udaranja preminuo, pojašnjavajući da on nije vidio kada je oštećeni udaran, jer je izveden, ali da je vidio da je isti bio sav modar kada se vraćao. Svjedok je izjavio da je oštećenog ponovo vidio kada je isti unesen u salu od strane zatvorenika, te da je isti bio sav modar, krvario je, glava mu je bila otečena. Svjedok **Jovo Ninković** je istakao da je Rade Dervenić u prijepodnevnim satima izveden u hodnik i da je tada nastao jauk, što je trajalo nekih 10 minuta, nakon čega su ga dvojica doveli do njegovog mjesta, gdje je jaukao, a onda je poslijepodne opet vraćen u hodnik gdje je

sutradan ujutro umro. Svjedok je također naveo da je Josip Tolić rekao da može neko od njegove familije da izađe, da ga vidi, kojom prilikom je izašao sestrić oštećenog. Iz pročitano g iskaza **Petra Radulovića**, u pogledu ovih okolnosti proizlazi da je isti bio prisutan kada su u salu ušla dva pripadnika Vojske Republike Hrvatske, zajedno sa Zdenkom Mikulićem, Ivicom Božićem i Tomom Đojićem, te pozvali Radeta Dervenića zvanog Sila da izađe, kojeg su udarali svim i svačim, dok isti nije pao u komu, a narednog dana je od zadobijenih povreda podlegao.

276. Na ove okolnosti se izjasnio i svjedok odbrane **Sveto Mitrović** koji je izjavio da je Rade Dervenić ubijen u sali OŠ u Novom Gradu po istom scenariju kao i oštećeni Rade Tomanović. Svjedok je pojasnio da u premlaćivanju učestvuju Rešad, Ferid, koji ga udara automatskom puškom, zatim Ibe, Anto Golubović, ističući da je on glavni u tome i Josip Tolić, koji oštećenog udaraju šakama, precizirajući da Josip Tolić udara jednom, dva puta i da se sklanja. Također je izjavio da je Josip Tolić, poslije tog udaranja koje je bilo u sali, među zatvorenicima, rekao njemu i rođaku Radeta Dervenića da oštećenog iznesu u hol, predvorje dvorane, te da je oštećeni umro na tom sjedalu na kojem su ga iznijeli, u prisustvu svjedoka, rođaka i optuženog Josipa Tolića.

277. Na osnovu gore navedenih iskaza svjedoka se vidi da svjedoci Jovo Miletić, Zlatko Borojević, Gojko Pajić, Slobodana Gavrić, Jovo Ninković i Petar Radulović nisu imali saznanje ko je u hodniku škole tukao oštećenog Dervenića, premda se u bili očivici njegovog izvođenja i čuli da istog tuku, stin što je svjedok Jovo Miletić tvrdio da je Rade Dervenić izveden u hodnik škole zajedno sa njim, ali da ne zna ko ga je tukao. Svjedok AB-1 je izjavio da je optuženog Tolića samo vidio u holu u blizini povrijeđenog Dervenića koji je ležao na dekama i da tada Tolić ništa nije radio.

278. Svjedoci koji su za optuženog Tolića tvrdili da je učestvovao u prebijanju Dervenić Radeta su AB-2, Drago Ninković, Marko Grašević, Vlado Dervenić, Savo Bogojević i Sveto Mitrović. Analizirajući iskaze ovih svjedoka, Sud konstatuje da je svjedok **AB-2** na glavnom pretresu tvrdio da je Dervenić Radeta zatekao u učionici kako leži na stolu školske klupe gdje je tučen nogarama i stolicama, te da su ga tukli Josip Tolić, Ante Golubović, Jurica Božić, međutim u ranije datom iskazu iz istrage iz 2013. godine isti svjedok je tvrdio potpuno suprotno, odnosno da je vidio da su Radeta tukli u učionici škole pripadnici HVO-a, nogama, rukama i nogarama od slomljenih školskih klupa, a da je njega u učionici tukao optuženii Tolić, što je svjedok nakon što mu je predočena ova ranija izjava potvrdio da je tačno. Takođe ovaj svjedok je za razliku od svih ostalih saslušanih svjedoka

na ovu okolnost naveo da se nakon tog događaja Rade Dervenić više nije vraćao u salu. Svjedok **Marko Grašarević** je takođe na glavnom pretresu izjavio da je prilikom odlaska u WC vidio kako Josip Tolić, Ante Golubović i Jurica Božić, u hodniku ispred sale OŠ u Odžaku, nogama udaraju Radeta Dervenića koji je ležao na podu, nakon čega su ga stavili na nosila, gdje je isti i preminuo, dok je u ranijim izjavama iz 2007.godine tvrdio da je Golubović prozvao Radeta i odveo ga u hodnik, gdje ga je tukao i šutirao nogama, što je lično vidio idući u toalet, a u izjavi iz 2013.godine isti svjedok je naveo da je Dervenića u hodniku tukao Golubović sa svojim stražarima kojih se tačno ne može sjetiti i ne može ih sve znati, pa na upit branioca zašto prilikom davanja ranijih izjava nije spominjao Josipa Tolića da je učestvovao u premlaćivanju Radeta Dervenića, svjedok je pojasnio da se nije mogao pojedinačno sjetiti ostalih stražara, ali da se sada sjeća da je tu bio i Josip Tolić. Svoj raniji iskaz na ovu okolnost promjenio je i svjedok **Vlado Dervenić** koji je na glavnom pretresu rekao da je Radeta Dervenića iz fiskulturne sale izveo Golubović i odveo u učionicu gdje su ga dva sata tukli Golubović i Tolić i da je od oštećenog lično čuo, nakon što se vratio u salu, da su ga udarali Golubović i Tolić, dok je u istrazi tvrdio da je Ante Golubović prozvao i izveo Radeta Dervenića u hodnik ispred dvorane, odakle su se čuli udarci i jauci oštećenog, što je trajalo oko tri sata, a nakon čega je Rade Dervenić na nogama došao u salu, legao, povraćao i govorio „...ubi me Golubović...“. Svjedok je pojasnio da je to iz razloga što sada raspravljamo o Josipu Toliću. Svjedok **Drago Ninković, sin Ostoje**, je na okolnosti smrti Radeta Dervenića zvanog Sila, izjavio da je stražar zvani Ibe došao i prozvao Radeta Dervenića koji je izveden u hodnik gdje je odmah nastala dreka, lupa, kojom prilikom je svjedok vidio Golubovića i Josipa Tolića kako tuku Dervenića, tukli su ga nogama, nakon čega su ga vratili u salu. Kada je vraćen u salu oštećeni je bio sav crn, bio je krvav, u polusvjesnom stanju, a nakon toga je vojska HV-a došla i naredila da se oštećeni iznese u hodnik. Svjedok je istakao da je tuča trajala 15ak minuta, da se to dešavalo u toku dana i da je taj događaj posmatrao sa udaljenosti od 15 – 20 metara, kroz rešetke na vratima. Svjedok je također naveo da je oštećeni preminuo nakon pola sata jer je vidio kako su neki ljudi tijelo Radeta Dervenića stavili u sanduk, isti zatvorili i iznijeli, što se sve događalo pred ulazom u salu.

279. Svjedok **Savo Bogojević** je izjavio da nije mogao vidjeti ko tuče Radeta Dervenića, ali je malo prepoznao glasove Tolića i Golubovića, kako psuju. Svjedok **Sveto Mitrović** je za razliku od svih ostalih svjedoka naveo da je oštećeni Rade Dervenić pretučen u fiskulturnoj sali gdje ga je Ferid udarao automatskom puškom, zatim Ibe, Anto Golubov i

Josip Tolić, koji oštećenog udaraju šakama, nakon čega je isti izveden od strane zarobljenika iz sale u hodnik, gdje je preminuo.

280. Imajući u vidu ovakve različite i međusobno suprotne izjave svjedoka koji su tvrdili da je Tolić učestvovao u prebijanju oštećenog Dervenića, kao i činjenicu da su ovi svjedoci različito opisivali predmetni događaj kako po mjestu gdje je oštećeni pretučen tako i po načinu na koji je tučen, a posebno cijeneći da su svjedoci AB-2, Marko Grašević i Rade Dervenić u bitnom mijenjali svoje ranije date iskaze itek na glavnom pretresu dodali učešće Josipa Tolića, bez razumnog i uvjerljivog obrazloženja zašto to ranije nisu spominjali, Sud na osnovu iskaza pomenutih svjedoka nije mogao van razumne sumnje utvrditi da je optuženi učestvovao u prebijanju oštećenog Dervenića, koji je od zadobijenih povreda preminuo. Iskaz svjedoka Drage Ninkovića da je prebijanje Dervenića gledao kroz rešetke na ulaznim vratima škole, sa udaljenosti od 15 do 20 metara sud nije prihvatio kao uvjerljiv i vjerodostojan iz razloga što je u fiskulturnoj sali u inkriminisano vrijeme bilo zatvoreno više stotina zatočenika, a nijedan svjedok nije naveo da je ovaj događaj mogao gledati kroz rešetke ulaznih vrata, odnosno svi svjedoci koji su čuli prebijanje Dervenića u hodniku škole su izjavili kako sam čin tuče nisu mogli vidjeti. Takođe Sud konstatuje da ni jedan od saslušanih svjedoka nije izjavio da je oštećeni Dervenić tučen metalnim šipkama, kako to stoji u činjeničnom opisu optužnice.

281. Takođe Sud nije prihvatio ni iskaz svjedoka odbrane Svete Mitrovića s obzirom da je njegov opis događaja da je udaranje bilo u sali pred svim zatočenicima, suprotan iskazima ostalih svjedoka koji su svjedočili na ovu okolnost i koji su saglasno tvrdili da je oštećeni tučen van sale, a kako to i stoji u činjeničnom opisu predmetne optužnice.

282. Na osnovu navedenog Sud nije mogao van razumne sumnje utvrditi da je optuženi počinio krivično djelo na način kako mu je to predmetnom tačkom optužnice stavljeno na teret, zbog čega je istog, primjenom načela *in dubio pro reo* oslobodio od krivične odgovornosti za isto.

4. Tačka 4 izreke presude

283. Optuženom je stavljeno na teret da je dana 11.07.1992.godine ili približno tog datuma u zatočeničkom objektu u prostorijama Osnovne škole u Novom Gradu, opština Odžak, zajedno sa Halilović Feridom i drugim stražarima HVO-a učestvovao u fizičkom

zlostavljanju zatvorenika Cvetković Sime zv „Drinić“, koji je od zadobijenih povreda preminuo.

284. Da je oštećeni Cvetković Simo bio zatočenik u objektu Osnovne škole u Novom Gradu, proizilazi iz saglasnih iskaza svjedoka Miletić Jove, Ninković Drage, sin Ostoje, Kršić Božidara, Mršić Ranka, Ilinčić Jove, Arambašić Mirka i Vlade Dervenića, koji svjedoci su takođe bili zatvoreni u istom zatočeničkom objektu. Uvidom u Izvod iz matične knjige umrlih na ime Cvetković Sime (dokaz T-5) se vidi da je isti preminuo dana 12.07.1992.godine u mjestu Novi Grad. Ovu činjenicu nije osporavala ni odbrana u završnoj riječi gdje se ističe da za odbranu nije sporno da se radi o starijem čovjeku, da je bio u toj gužvi u zatočeničkom objektu u Novom gradu, gdje su zatvorenici dovedeni iz fiskulturne sale osnovne škole u Odžaku.

285. Takođe, na osnovu saglasnih iskaza svih saslušanih svjedoka, kako optužbe tako i odbrane, kao i iskaza optuženog Tolić Josipa, nesporno je da je u inkriminisanom vremenskom periodu, optuženi Tolić Josip, kao pripadnik vojne policije HVO-a pri Odžačkoj brigadi, imao funkciju stražara u ovom zatočeničkom objektu.

286. Za sud nije bila sporna ni činjenica da je oštećeni Cvetković podlegao usljed povreda koje je zadobio o zatočeničkom objektu u Osnovnoj školi u Odžaku, budući da su svjedoci Miletić Jovo, Ninković Drago, sin Ostoje, Kršić Božidar, Mršić Ranko, Ilinčić Jovo, Arambašić Mirko i Vlade Dervenić, saglasno naveli u svojim iskazima tu činjenicu, a koja je potvrđena i materijalnim dokazom, odnosno uvidom u Izvod iz matične knjige umrlih koji glasi na njegovo ime.

287. Odbrana je osporavala da je optuženi učestvovao u premlaćivanju oštećenog Cvetković Sime, ističući da svjedoci koji su to naveli nisu o toj činjenici ništa govorili u istrazi, dok mnogi drugi svjedoci nisu uopšte pomenuli Tolića kao aktera ovog inkriminisanog događaja. U tom smislu sud je posebno cijenio izjave svih svjedoka koji su davali iskaz na okolnost premetnog događaj, posebno analizirajući iskaze svjedoka koji su naveli optuženog Tolića da je učestvovao u fizičkom zlostavljanju oštećenog Cvetkovića u zatočeničkom objektu u Novom gradu.

288. Svjedok **Božidar Kršić** je izjavio da je noć prije nego što će se zatvorenici prebaciti za Bosanski Brod, u Novom Gradu od prebijanja preminuo jedan stariji čovjek kojeg tada nije poznavao, ali za koga je kasnije od starijih ljudi čuo da ga zovu Drinić. Svjedok je dalje izjavio da je svojim očima vidio kako ga tuku Josip Tolić, Jurica Božić i Anto Golubović,

udarali su ga nogama, rukama, palicom, drvenim letvama, ističući da se to dešavalo u hodniku, na samom ulazu u fiskulturnu salu čija vrata su bila otvorena tako da je to vidio sa udaljenosti od 10 metara. Također je istakao da je ujutro, kada su krenuli sa tog mjesta, taj čovjek ležao mrtav.

289. Slično kao prethodni svjedok izjavio je i svjedok **Ranko Mršić** koji je istakao da je u osnovnoj školi u Novom Gradu od udaraca podlegao Cvetković zvan Drinić, da su Tolić i Golubović ušli u salu, da su „Drinića“ doveli sa vana, i tu ga tukli nogama a Golubović je imao palicu, što je lično vidio. Navodi da se to dešavalo na ulasku u salu, na udaljenosti oko 15 metara od njega. Svjedok je precizirao da osim Tolića i Golubovića nije vidio da neko drugi tuče „Drinića“, da je taj događaj mogao dobro vidjeti, jer su svi sjedili, te da se to dešavalo u toku dana. Osim toga, svjedok je istakao da nije vidio mrtvo tijelo oštećenog Cvjetkovića, navodeći da je izvučen i odvežen na njemu nepoznato mjesto.

290. U odnosu na svjedoke Kršić Božidara i Mršić Ranka ostali saslušani svjedoci, koji su imali određena saznanja o ubistvu oštećenog Cvetković Sime, dali su potpuno različite izjave kako o načinu stradanja tako i o licima koja su oštećenom nanijela smrtonosne povrede. Tako je svjedok **Jovo Miletić** izjavio da su zatvorenici iz OŠ u Odžaku prebačeni u OŠ u Novi Grad. Zna da su tukli oštećenog Simu Cvjetkovića, što on lično nije vidio, ali je čuo od nekih ljudi da ga je tukao Marko Ledić. Isti svjedok je istakao da zna da je oštećeni tučen, da je jaukao i da je, kad su napuštali te prostorije, ostao mrtav, navodeći da se sve navedeno odvijalo u fiskulturnoj sali škole. Svjedok **Drago Ninković, sin Ostoje**, je izjavio da je Cvetković ubijen u Novom Gradu, da je vidio kada je Anto Golubović uletio sa kamom u prostoriju gdje su bili zatvorenici i zadao jedan udarac oštećenom koji je jauknuo, kojom prilikom je povrijedio i jednog učitelja. Svjedok je vidio da je i Josip Tolić tu bio prisutan, ali je istakao da nije vidio da li je neku radnju preduzima. Zatočenici su preskakali preko tijela oštećenog kada su napuštali prostoriju gdje su bili zatvoreni.

291. Svjedok **Jovo Ivinić** je istakao da je za vrijeme boravka zatvorenika u Novom Gradu, Ante Golubović donio bajonet i istim ubio Simu Cvjetkovića, precizirajući da je Ante Golubović tada donio neke slike i počeo kukati kako je njegov kolega poginuo kojom prilikom je bajonetom ubo nekoliko ljudi.

292. Svjedocima **Vladi Derveniću i Mirku Aramabašiću** nisu bile poznate bliže okolnosti pod kojima je oštećeni stradao, osim da je preminuo.

293. Analizom iskaza navedenih svjedoka, proizlazi da su svjedoci Kršić Božidar i Mršić Ranko u svojim iskazima datim na glavnom pretresu označili Tolić Josipa kao lice koje je učestvovalo u fizičkom zlostavljanju oštećenog Cvjetkovića. Pri tome, svjedok Kršić Božidar o ovoj okolnosti nije dao nikakvu izjavu prilikom ispitivanja u toku 1993.godine niti je u izjavi iz 2007.godine naveo da je oštećeni tučen ili na drugi način zlostavljan, ni ko je to činio, već je samo izjavio kako mu je poznato da je isti u Novom gradu umro. Uvidom u njegovu izjavu iz 2013. godine, a koja je data u istrazi protiv optuženog Tolića i drugih, proizlazi da je tom prilikom svjedok spominjao Tolića kao i druge pripadnike HVO-a da su vršili inkriminisane radnje. S druge strane svjedok Mršić je tek na glavnom pretresu prvi put naveo da mu je poznat slučaj u vezi oštećenog Cvjetkovića, te isti opisao na način kako je to navedeno u prethodnom paragrafu. Uvidom u izjavu svjedoka Mršić Ranka iz 2013. godine, takođe datu u predmetu Tolić i dr., proizlazi da je isti na kraju kazao kako je rekao sve što mu je poznato i da je ranije mogao nešto više reći, ali zbog proteka vremena i preživljenih tortura više detalja se ne može sjetiti. Pored navedenog Sud je imao u vidu i međusobne razlike u iskazima ova dva svjedoka na okolnosti predmetnog događaja, pa je tako svjedok Kršić Božidar tvrdio u izjavi datoj 2013.godine da je oštećenog Cvjetkovića smrtno pretukao Tolić, Golubović i Božić zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a kao i nekim drugim vojnicima koje su doveli sa strane, dok je svjedok Mršić Ranko naveo da su oštećenog tukli samo Tolić i Golubović. Nadalje, svjedok Kršić je izjavio na glavnom pretresu da je oštećeni Cvjetković pretučen u hodniku, dok je svjedok Mršić tvrdio da se isto dogodilo u fiskulturnoj sali gdje je oštećeni uveden. Razlika se uočava i u načinu tuče, pa taklo svjedok Kršić na glavnom pretresu ističe da je oštećeni tučen nogama, rukama, palicom, drvenom letvom, stim da je u istrazi tvrdio i da je tučen bejzbol palicama i puškama, dok svjedok Mršić ističe da je udaran nogama, tj. vojničkim čizmama, a da je Golubović imao palicu. Sud je uočio razliku između ova dva svjedoka i u vezi okolnosti nakon fizičkog zlostavljanja oštećenog, u dijelu gdje svjedok Kršić tvrdi da je oštećeni Cvjetković do ujutro kada su krenuli iz Novog Grada ostao ležati u hodniku škole, dok svjedok Mršić navodi da je oštećeni izvučen i odvežen na njemu nepoznato mjesto. Ovakva izjava svjedoka Ranka Mršića suprotna je i iskazima svjedoka Jove Miletića, Drage Ninkovića i Jove Ilinčića, koji su saglasno naveli da su vidjeli mrtvo tijelo oštećenog Cvjetkovića u prostoriji Osnovne škole u Novom Gradu, stim da je svjedok Ninković opisao da su preskakali njegovo tijelo prilikom napuštanja sale u kojoj su bili. Sve navedene razlike u iskazima ova dva svjedoka kao i činjenica da su naknadno naveli da je u smrtnom stradanju oštećenog učestvovao i optuženi Tolić ukazuju da Sud nije mogao jedino na osnovu njihovih izjava donijeti osuđujuću presudu. Ovo tim prije što su izjave

ostalim saslušanih svjedoka u odnosu na glavnu činjenicu, ko je izvršio predmetno djelo, potpuno suprotne iskazima svjedoka Kršić Božidara i Mršić Ranka, pošto su dvojica od saslušanih svjedoka Ninković Drago i Ilinčić Jovo tvrdili da su bili očevici ubistva Cvetkovića i da je istog ubio bajonetom Ante Golubović dok je svjedok Jovo Miletić naveo kako je čuo da je to ubistvo izvršio Marko Ledić. Na osnovu ovakvih različitih izjava saslušanih svjedoka Sud nije mogao van razumne sumnje utvrditi učešće i odgovornost optuženog Tolića za ubistvo Cvetković Sime, zbog čega je istog u nedostatku drugih dokaza, a primjenom instituta *in dubio pro reo* oslobodio od krivične odgovornosti.

5. Tačka 5 izreke presude

294. Optuženom se u ovoj tački stavlja na teret da je u periodu juni/juli u prostorijama osnovne škole u Odžaku, skupa sa drugim pripadnicima HVO-a, prisiljavao neke od zatvorenika na seksualni odnos ili drugi obli teškog seksualnog nasilja sa ... zatvorenicom Stanković Stojom, koja je bila zatočena u nekoj od učionica škole, a one zatvorenike koji bi to odbili pretukli.

295. Za Sud nije bilo sporno da je u zatočeničkom objektu u Osnovnoj školi u Odžaku jedno vrijeme boravila ... Stanković Stoja, a to proizlazi iz saglasnih izjava svjedoka optužbe AB-2, AB1, Arambašić Mirka, Dragić Jove, Pajić Gojka kao i svjedoka Petra Radunovića, čiji je iskaz pročitao na glavnom pretresu. Takođe, za Sud je nesporno da su u Osnovnoj školi u Odžaku, pojedini zatvorenici od strane pripadnika HVO-a prisiljavani na seksualni odnos i druge oblike seksualnog zlostavljanja sa Stanković Stojom, što proizlazi iz iskaza svjedoka AB-1, Jović Drage, AB-2, Pajić Gojka i Petra Radulovića, čiji su iskazi saglasni u odnosu na ove činjenice i međusobno se dopunjuju. U tom smislu svjedoci Jovo Dragić, Gojko Pajić i svjedok AB-2 su isticali da su lično vođeni u prostoriju Osnovne škole u Odžaku gdje se nalazila Stanković Stoja i da su prisiljavani na seksualni odnos sa Stojom. Međutim od navedenih svjedoka jedino svjedok AB-2 je naveo da je u tom činu aktivno učestvovao optuženi Tolić Josip.

296. Izjašnjavajući se na predmetne okolnosti svjedok **AB2** je istakao da su izvjesna Adisa, Albina Terzić, Samir Hamzić zvani Kesa i Josip Tolić hodali između zatvorenika, vodajući psa, neke odabirali i vodili u učionicu, te su jedne prilike i njega izabrali i odveli u učionicu gdje je ležala gola Stoja Stanković iz Novog Grada, za koju je čuo da je imala

Prisutni Josip Tolić, Golubović, Ferid Halilović i Ibe Ahmetović istom su se obratili riječima „...*hajde Srbije da vidimo kako vi to Srbi radite...*“. Svjedok AB-2 je naveo da su u tom momentu u prostoriji bili Ante Golubović, Ibrahim Ahmetović, Josip Tolić, Ferid Halilović, Nina, Adisa, svi su došli u tu učionicu, kojom prilikom su ga Ante Golubović i Josip Tolić natjerali da liže njen spolni organ, što je svjedok učinio, a zatim su tjerali Stojku da uzme njegov spolni organ. Svjedok je izjavio da Stojka nije mogla raditi ono što su joj naređivali jer nije imao erekciju. Navedeno je trajalo 10-ak minuta, za koje vrijeme su se oni smijali, nakon čega je Josip Tolić svjedoku udario šamarom i nogom u zadnjicu i rekao da trči dole (u salu). Branilac je svjedoku predočio njegovu ranije datu izjavu pred Tužilaštvom BiH od 23.05.2004.godine u kojoj je svjedok naveo da je naredbu o silovanju i ceremonijal organizovao Golubović Anto, da je tu bio prisutan i Kesa koji je za povodac držao psa buldoga i da u ovoj izjavi nije spominjao bilo kakvu radnju optuženog Tolić Josipa, osim što je bio prisutan. Pojašnjavajući zašto je prilikom davanja izjave 2004. godine drugačije opisao predmetni događaj, svjedok je objasnio da je sad u prilici da razjasni i kaže sve, te da ostaje kod svoje izjave date na glavnom pretresu.

297. Ostali svjedoci koji su se izjašnjavali na navedene okolnosti, nisu navodili bilo kakvu inkriminirajuću radnju, koja je optuženom stavljena na teret u vezi predmetnog događaja. Naime, optuženom se u činjeničnom opisu ove tačke optužnice stavlja na teret da je prisiljavao zatvorenike na seksualni odnos ili drugi oblik teškog seksualnog nasilja, odnosno da su one zatvorenike koji bi to odbili, pretukli.

298. Tako je svjedok **Gojko Pajić** naveo da je za vrijeme boravka u fiskulturnoj dvorani OŠ u Odžaku bilo seksualnog zlostavljanja, ističući da su jedne prilike vodili i njega na sprat, da ga je vodila nepoznata osoba, kojom prilikom je vidio Josipa Tolića kako stoji kod vrata, na ulazu u školu, ali nije čuo da je tada nešto govorio. Kada je došao u učionicu vidio je žensku osobu голу na stolu, koju je poznavao, to je bila Stojanka Stanković i tada mu je osoba koja ga je vodila rekla da je „...*odradi...*“ da će dobiti da jede i slično, a nakon što to svjedok nije mogao učiniti, ta osoba je izvadila nož i rasporila mu pantalone. Nakon toga je vraćen u salu gdje mu je neko dobacio pantalone da obuče.

299. Ovu izjavu svjedoka Gojka Pajića potvrdio je svjedok **AB1** koji je na ove okolnosti izjavio da je čuo od Gojka Pajića da je odvođen negdje i da je tjeran da ima seksualni odnos sa izvjesnom Stojkom iz Modriče. Svjedok je pojasnio da je Gojko Pajić došao poderanih pantalona i da mu je svjedok dao svoju trenerku da obuče. Također je izjavio da

su mu pantalone poderali policajci koji su bili tamo gdje je tjeran da ima seksualni odnos sa Stojom, ali da ne zna ko ga je na to tjerao.

300. Svjedok **Jovo Dragić** je izjavio da su u Odžaku u osnovnoj školi bile zatvorene i žene, te da je njega tjerala neka žena, čije ime ne zna, da ima seksualni odnos sa Stojom, navodeći da će mu dati da jede, međutim Ivica Grgić mu tom prilikom nije dozvolio da bilo gdje ide.

301. Svjedok **Mirko Arambašić** je naveo da su žene bile smještene u učionicama, te da sa njima nisu imali kontakta. Isti svjedok je izjavio da je čuo za Stojanku Stanković, precizirajući kako je čuo da je između nje i izvjesnog Dragomira Nedića sklapan brak, da su to radili stražari, ali da ne zna detalje. Svjedok **Petar Radulović**, čiji je iskaz pročitao, navodi da je zlostavljanje zatvorenika išlo do te mjere da su organizovane tkz. logorske svadbe, tako što su dovodili ... djevojku po imenu Stoja iz Novog Grada, a zatim izvodili zatvorenike da pred njima imaju seksualni odnos, u čemu je prednjačila Albina Terzić koja je uz pratnju muzike vrištala i urlkala kao zvijer, dok su lica koja odbiju da imaju odnos sa Stojom zlostavljana i batinjana od strane pripadnika vojne policije.

302. Na osnovu provedenih dokaza sud nije mogao van razumne sumnje utvrditi da je optuženi Tolić Josip u periodu juni/juli u prostorijama osnovne škole u Odžaku, skupa sa drugim pripadnicima HVO-a, prisiljavao neke od zatvorenika na seksualni odnos ili drugi oblik teškog seksualnog nasilja sa ... zatvorenicom Stanković Stojom, koja je bila zatočena u nekoj od učionica škole, a one zatvorenike koji bi to odbili pretukli. Već je rečeno da je od svih saslušanih svjedoka jedino svjedok AB-2 u svojoj izjavi datoj na glavnom pretresu označio optuženog Tolića kao osobu koja ga je prisiljavala na seksualne radnje, a potom ga udario šamarom i nogom u zadnjicu i rekao mu da trči u salu. Ovakvu izjavu svjedoka AB-2 nije potvrdio ni jedan od ostalih saslušanih svjedoka na okolnosti predmetnog događaja. Sud je prilikom analize iskaza svjedoka AB-2 imao u vidu da se isti događaj dešavao u učionici Osnovne škole u Odžaku, gdje nisu bili prisutni ostali zatvorenici, što ukazuje na teškoće dokazivanja predmetnih radnji putem više svjedoka, međutim Sud konstatuje da drugi svjedoci koji su takođe dovođeni u prostoriju gdje se nalazila Stanković Stoja i koji su tjerani da imaju sa njom seksualni odnos nisu izjavljivali da je tom činu prisustvovao optuženi Tolić, a pogotovo da je preduzimao radnje prisile i fizičkog zlostavljanja kako mu se to stavlja na teret. Šta više, isti svjedoci su navodili da su tom činu prisustvovali i da su ih na to prisiljavale potpuno druge osobe. Sud konstatuje da ni jedan saslušani svjedok nije potvrdio da je vidio ili čuo da je AB-2 izvođen u učionicu radi

seksualnog odnosa sa Stojom, premda je svjedok AB-2 naveo da je izveden iz sale, nakon što su pripadnici HVO-a, među kojima je bio i optuženi, šetali psa po sali i rekli mu da izađe. Takođe, iskaz svjedoka AB-2 sam po sebi, po mišljenju Suda nije imao potreban kvalitet, da bi Sud samo na osnovu njegovog iskaza magao van razumne sumnje utvrditi krivičnu odgovornost optuženog za navedeno djelo i izreći mu osuđujuću presudu. Naime, svjedok AB-2, koji je davao svoj iskaz na iste okolnosti 2004. godine, nije spominjao optuženog Tolića kao lice koje je preduzimao bilo kavu radnju u odnosu na njega, nije naveo da ga je tjerao da liže polni organa Stoji, osim što je zajedno sa većim brojem pripadnika HVO-a bio prisutan u istoj prostoriji, iz čega proizlazi da ovaj svjedok nije bio konzistentan u svojim iskazima u odnosu na inkriminisane radnje optuženog.

303. Imajući u vidu rečeno, Sud je primjenom principa *in dubio pro reo* optuženog oslobodio krivične odgovornosti za djelo koje mu se predmetnom tačkom optužnice stavlja na teret.

6. Tačka 6 izreke presude

304. Optuženom se po ovoj tački optužnice stavilo na teret da je u periodu između mjeseca maja i oktobra 1992. godine, zajedno sa drugim pripadnicima HVO, učestvovao u mučenju i nečovječnom postupanju prema civilima srpske nacionalnosti koji su bili nezakonito zatvoreni na nekoliko lokacija u Odžaku, Bosanskom Brodu, tako što su ih u nekoliko navrata prozivali po prezimenima ili godištima, a potom izvodili i tukli rukama, nogama, policijskim palicama, dijelovima školskog namještaja i ostalim predmetima, među kojima Pajić Gojka, Rakić Ljubu, Čajić Spasoja, Dević Branka, Miletić Milana, Popadić Savu, Rakić Đuru, Popović Mihaila, Arambašić Mirka, Milošević Čedu, Čajić Slavka, Ilinčić Milana, Kršić Božidara, Mitrović Sretu, Ilinčić Ljubu, Bogojević Savu, Radulović Petra, Borojević Miroslava, Dragojlović Sretu, Pavić Mihaila, Ninković Dragu, Pavić Miru i druge, na koji način je počinio krivično djelo - Ratni zločin protiv civilnog stanovništva.

305. U toku postupka nije bilo sporno da su zatvorenici srpske nacionalnosti u inkriminisanom periodu prvo bili zatvoreni u objektu Osnovne škole i tvornici „Strolit“ u Odžaku, a potom odvedeni u objekat osnovne škole u mjestu Novi Grad, na području opštine Odžak, te da su iz Novog Grada dalje prebačeni u Bosanski Brod gdje su, između ostalog, bili zatvoreni i u prostorijama stovarišta građevinskog materijala, a potom i u prostorijama srednjoškolskog centra „Fric Pavlik“. O ovim okolnostima, što se tiče mjesta

zatvaranja i objekata u kojima su bili zatvoreni, saglasne izjave su dali svjedoci kako optužbe tako i odbrane, što je potvrdio u svom iskazu i optuženi Josip Tolić.

306. U pogledu činjeničnih navoda iz ove tačke optužnice, Sud ističe da se predmetna tačka optužnice odnosi na fizičko zlostavljanje zatvorenika „na nekoliko lokacija“ u Odžaku i Bosanskom Brodu, što je prilično nejasna formulacija, s obzirom na broj zatočeničkih objekata u kojima su zatočenici bili smješteni. Međutim, kako je u uvodnom dijelu činjeničnog opisa predmetne optužnice Tužilaštvo naznačilo zatočeničke objekte u kojima su vršene inkriminisane radnje, Sud smatra da je time određeno o kojim se tačno zatočeničkim objektima radi.

307. Sud je prilikom analize dokaza vezanih za ovu tačku tačku optužnice, posebno imao u vidu da je Tužilaštvo u tački 1 optužnice stavilo na teret optuženom da je u fiskulturnoj sali Osnovne škole u Odžaku na identičan način vršio fizičko zlostavljanje zatočenika, za koje radnje ga je Sud oglasio krivim kako je to već opisano u tački 1 osuđujućeg dijela presude. Zbog navedenog Sud u odnosu na ovaj zatvorenički objekt, neće ponovo razmatrati okolnosti istog događaja, budući da se o tome već odredio. Stoga će predmet ocjene dokaza biti razmatranje krivične odgovornosti optuženog Tolića za opisane radnje u ostalim zatočeničkim objektima: „Strolit“ i osnovna škola u mjestu Novi Grad na teritoriji opštine Odžak i stovarište građevinskog materijala i Srednjoškolski centar „Fric Pavlik“ u Bosanskom Brodu.

308. U odnosu na ove činjenice izjasnili su se svjedoci optužbe **Jovo Dragić, Mirko Ninković, Drago Ninković, sin Bože, Miroslav Borojević, Slavko Čajić, Marko Grašarević, Stevo Grašarević, Vojin Milojević, Savo Bogojević, Mirko Arambašić, Jovo Ninković i Miro Pavić.**

309. Jedini svjedok koji je izjavio da je optuženi Tolić učestvovao u mučenju i nečovječnom postupanju prema civilima srpske nacionalnosti u objektu „Strolit“ u Odžaku je svjedok **Miroslav Borojević** koji je svjedočio o premlaćivanju njegovog rođaka Milivoja Borojevića. Opisujući taj događaj svjedok je izjavio da su stražari izveli njegovog rođaka iz prostorije u kojoj je bio zatvoren, te da je vidio da je Josip Tolić bio na hodniku i da je prvo udarao njegovog rođaka rukama po ušima, a kada je pao na pod nastavio ga je udarati nogama, što je sve trajalo 10 – 15 minuta. Isti svjedok je također naveo da je i njegovog brata, u prostorijama u Strolitu, isprebijao Josip Tolić.

310. Sud na osnovu iskaza ovog svjedoka nije mogao utvrditi krivičnu odgovornost optuženog za pomenute radnje, s obzirom da nijedan drugi svjedok nije potvrdio njegove navode, niti ima bilo koji drugi dokaz koji potkrepljuje iskaz svjedoka Borojevića. Ovo tim prije, što iz Dnevnika dežure za objekat „Strolit“ nigdje ne stoji da je optuženi Tolić u ovom objektu vršio funkciju stražara, niti je u Dnevniku evidentirano prisustvo Tolića u ovom objektu, kao što nije evidentirano ni premlaćivanje lica koja je svjedok Borojević naveo. Takođe u ranije datim izjavama svjedok nije spominjao Josipa Tolića u pomenutom kontekstu.

311. U odnosu na zatočenički objekat u prostorijama Osnovne škole u Novom Gradu, opština Odžak, svjedok **Jovo Dragić** je izjavio da ga jeneku u školi u Novom Gradu udario u prsa ali da ne zna ko je to učinio, navodeći da je bila noć. Da su zatvorenici tučeni u školi u Novom Gradu proizlazi i iz iskaza svjedoka **Mirka Ninkovića** koji je također izjavio da su zatvorenici odmah po dolasku u školu u Novi Grad udarani, maltretirani, navodeći da je to radio ko je stigao, ali da on zna samo za Antu Golubovića.

312. Svjedok **Drago Ninković, sin Bože** u izjavi na glavnom pretresu prvo je tvrdio da njega optuženi Josip Tolić nikad nije udario, da bi kasnije naveo da su ga Tolić i Golubović dva puta u razmaku od sat vremena udarali u osnovnoj školi u Novom Gradu, palicom po glavi, da je prvi put dobio sedam-osam udaraca a drugi put četiri udarca. Nakon što mu je branilac predočio ranije datu izjavu, broj T20 - KTRZ 0002344 11 od 23.04.2013.godine, gdje nije naveo ko ga je u Novom Gradu tukao, niti je spominjao da je tučen u dva navrata palicom po glavi, svjedok je izjavio da je skroz zbunjen i da mnoge stvari zaboravlja. O maltretiranju zatvorenika u školi u Novom Gradu govorio je i svjedok **Vojin Milojević** koji je izjavio da ih je Josip Tolić jedne prilike tjerao da se međusobno udaraju, koji događaj svjedok u ranijoj izjavi iz 2013.godine nije uopšte spominjao. Svjedok **Mirko Arambašić** je također izjavio da su zatvorenici, za vrijeme boravka u školi u Novom Gradu, izvođeni i da su ih tukli stražari, ističući da je u tome prednjačio Ante Golubović, te da je čuo iz priča da su pored njega tukli i Josip Tolić, Zdenko Mikulić i Ibe Ahmetović. Isti svjedok je izjavio da ih ne udaraju pred ostalim zatvorenicima već ih stražari izvode po 10 – 15 u hodnik ili neku učionicu, a sa Tolićem nije imao direktnog kontakta. Svjedok **Jovo Ninković** je izjavio da je tuča u školi u Novom Gradu počela onog momenta kada su pripadnici HVO-a ušli u salu i trajala je možda do iza pola noći, ističući da je i on tučen, ali da ne zna ko je njega tukao jer je izveden u hodnik koji je bio mračan, čuo je od drugih zatvorenika da je između ostalih zatvorenike tukao i Josip Tolić. Svjedok **Miro Pavić** je svjedočio da je u školi u Novom Gradu bilo maltretiranja zatvorenika, da je on izvođen i udaran, da ga je

izvodio čovjek kojem ne zna ime, te da ga je tukao i Josip Tolić, ne samo njega već i ostale zatvorenike. Odgovarajući na upit zašto o premlaćivanju od strane Josipa Tolića u Novom Gradunije govorio prilikom davanja izjave 2010. godine, svjedok je izjavio da je bio uzbuđen i da se nije mogao svega sjetiti.

313. Svjedok **Slavko Čajić** je istakao da njega u Novom Gradu optuženi Josip Tolić nije tukao, niti je vidio da tuče druge zatvorenike. Svjedok **Marko Grašarević** je izjavio da ga je u hodniku škole u Novom Gradu udario Josip Tolić nogarom od stola kojom prilikom je zadobio povredu na glavi koju je pokazao svom sinu kada se to desilo.

314. Međutim, svjedok **Stevo Grašarević**, je naveo da je njegov otac Marko zadobio povredu glave u osnovnoj školi u Odžaku, nije vidio kada je otac dobio udarac, ali mu je pričao da ga je udario Josip Tolić. Isti svjedok je izjavio da su zatvorenici tučeni u školi u Novom Gradu od strane Josipa Tolića, Ante Golubovića i Jurice Božića, navodeći da je tu bilo i nekih stranaca koji nisu bili stražari.

315. Cijeneći iskaze svjedoka Steve i Marka Grašarevića na ovu okolnost Sud konstatuje da isti u svojim ranijim izjavama nisu spominjali da je Marko Grašarević zadobio u Novom Gradu povredu glave i da mu je tu povredu nanio optuženi Tolić. Takođe svjedok Stevo Grašarević je naveo da je povredu glave njegov otac zadobio u školi u Odžaku, dok svjedok Marko Grašarević ističe da se to desilo u osnovnoj školi u Novom Gradu. Imajući u vidu ove razlike u njihovim iskazima, kao i činjenicu da su svjedoci ranije u svojim izjavama nisu naveli predmetni događaj, Sud u nedostatku ostalih dokaza koji bi potvrdili ili potkrijepili njihov iskaz u vezi udaranja i povređivanja Grašarević Marka u školi u Novom Gradu, nije mogao utvrditi krivičnu odgovornost optuženog Tolić Josipa. Takođe ni ostali svjedoci nisu po mišljenju Suda dali uvjerljiva svjedočenja na osnovu kojih bi Sud van razumne sumnje utvrdio da je Josip Tolić zajedno sadrugim vojnicima HVO-a izvodio zatvorenike iz sale u Školi u Novom Gradu, te iste mučio i prema njima nečovječno postupao. Svjedoci Ninković Drago sin Bože, Pavić Miro i Milojević Vojin su istakli kako je njih Tolić tukao u Novom Gradu, što ni Ninković Drago kao ni Milojević Vojin i Pavić Miro, premda su isticali da su bili lično žrtve udaranja od strane Tolića, ovaj događaj nisu ranije uopšte spominjali, a nijedan od saslušanih svjedoka nije naveo da su prije udaranja prozivani po prezimenima i godištima i potom tučeni, kako je to navedeno u optužnici. Iskaz svjedoka Ninković Drage je bio neuvjerljiv i zbog činjenice da je na početku svjedočenja na glavnom pretresu istakao da ga Tolić nikad nije tukao u Novom Gradu, da bi kasnije naveo da je od optuženog udaran. Takođe, svjedoci Jovo Dragić, Mirko Ninković

i Slavko Čajić, koji su svjedočili na predmetne događaje, nisu vidjeli, niti imaju saznanja da je u premlaćivanju zatvorenika u Novom Gradu, učestvovao i Tolić Josip. Svjedoci Mirko Arambašić i Jovo Ninković su izjavili da su samo čuli iz priča drugih zatvorenika da je i Tolić tukao, s tim što nisu ništa konkretnije naveli da su čuli, koga je i na koji način udarao.

316. Imajući u vidu navedene izjave od strane svjedoka koji su svjedočili na okolnost mučenja i nečovječnog postupanja optuženog Tolića u osnovnoj školi u Novom Gradu, Sud na osnovu istih nije mogao van razumne sumnje utvrditi krivičnu odgovornost optuženog za radnje koje su mu stavljene na teret predmetnom optužnicom, zbog čega je istog oslobodio od krivične odgovornosti.

317. Kad su u pitanju zatočenički objekti u Bosanskom Brodu, a to se po uvodnom dijelu dispozitiva predmetne optužnice odnosi na skladište građevinskog materijala i Srednjoškolski centar „Fric Pavlik“, svjedok **Marko Grašarević** je naveo da su zatvorenici tučeni i dok su bili zatvoreni u Bosanskom Brodu, ali da tom prilikom nije vidio Josipa Tolića. Svjedok **Slavko Čajić** govoreći o događajima u skladištu građevinskog materijala u Bosanskom Brodu je izjavio da je njega lično Josip Tolić jednom prilikom udario palicom 2 – 3 puta po leđima.

318. Svjedok **Savo Bogojević** je izjašnjavajući se na ove okolnosti izjavio da je dobio batine od Josipa Tolića dok su bili zatvoreni u skladištu građevinskog materijala u Bosanskom Brodu, precizirajući da ga je udario jednom, nogom u prsa.

319. O tuči zatvorenika u skladištu građevinskog materijala u Bosanskom Brodu svjedok **Jovo Ninković** je izjavio da su zatvorenike tukli stražari, navodeći da su stražari bili Ferid Avdić, Anto Golubović i Josip Tolić, ali da on lično nije tučen.

320. Svjedok **Miro Pavić** je svjedočio da je optuženi Josip Tolić, za vrijeme boravka zatvorenika u skladištu građevinskog materijala u Bosanskom Brodu, izvodio i udarao sve prisutne Paviće i da je u tome učestvovao i Golubović, kao i da je tukao i druge zatvorenike. Odgovarajući na upit zašto o izvođenju i premlaćivanju Pavića u Bosanskom Brodu nije govorio prilikom davanje izjave 2010. godine, svjedok je izjavio da se nije mogao svega sjetiti.

321. Svjedok **Miroslav Borojević** je također naveo da je bilo maltretiranja zatvorenika i u Bosanskom Brodu, ne precizirajući ko ih je maltretirao.

322. Analizirajući iskaze svjedoka koji su svjedočili o događaju vezano za fizičko zlostavljanje u zatočeničkim objektima u Bosanskom Brodu Sud konstatuje da svjedok Marko Grašarević i Miroslav Borojević, osim činjenice da su zatvorenike tukli pripadnici HVO-a, nisu optuženog Tolića uopšte vidjeli, svjedok Jovo Ninković je vidio da Tolić zatvorenike tuče, ne precizirajući konkretno o kojim zatvorenicima se radi, dok su svjedoci Slavko Čajić, Savo Bogojević i Miro Pavić istakli da ih je u skladištu građevinskog materijala u Brodu optuženi Tolić tukao, tako što je Slavka Pajića udario 2-3 puta palicom po leđima, Savu Bogunovića udario jednom nogom u prsa, a Miro Pavić je naveo kako je zajedno sa Golubovićem izvodio sve prisutne Paviće i tukao. Svjedok Miro Pavić je pomenuti događaj prvi put istakao na glavnom pretresu, iako je bio žrtva udaranja, dok u ranijoj izjavi o istom događaju nije ništa govorio, dok su svjedoci Savo Bogojević i Slavka Čajića naveli da su udarce dobili u Sali, pa imajući ove činjenice u vidu Sud nije mogao samo na osnovu iskaza ovih svjedoka van razumne sumnje utvrditi da je optuženi Josip Tolić u nekoliko navrata prozivao po prezimenu i godištima zatvorenike srpske nacionalnosti, a potom ih izvodio i tukao, kako to stoji u činjeničnom opisu predmetne tačke optužnice pa je optuženog, primjenjujući princip „in dubio pro reo“ oslobodio od krivične odgovornosti.

7. Tačka 7 izreke presude

323. Optuženom je stavljeno na teret da je u inkriminisanom vremenskom periodu, u svojstvu stražara učestvovao u pljačkanju zatvorenika u Ožaku, oduzimajući im novac, zlato i ostale dragocjenosti.

324. Da je u zatočeničkom objektu u Osnovnoj školi u Odžaku vršeno pljačkanje zatvorenika na način što su pripadnici HVO-a oduzimali istim novac, zlato i druge dragocjenosti, Sud je utvrdio na osnovu saglasnih iskaza svjedoka optužbe **AB1, Jove Dragića, Drage Ninkovića, sin Ostoje, Nikole Teofilovića, Marka Grašarevića i Vlade Dervenića**, te svjedoka odbrane **Svete Mitrovića**, čiji su iskazi na ovu okolnost saglasni i međusobno se dopunjuju, zbog čega im je Sud poklonio vjeru. Predmet dalje analize i ocjene iskaza ovih svjedoka Sud je usmjerio na činjenicu da li je u ovoj radnji pljačkanja učestvovao i optuženi Josip Tolić, kako mu se to stavlja na teret u predmetnoj optužnici.

325. Jedini svjedok koji je svjedočeći na ove okolnosti tvrdio da je u oduzimanju zlata i ostalih dragocjenosti, za vrijeme boravka u Osnovnoj školi u Odžaku učestvovao optuženi Tolić Josip je svjedok **AB1** koji je izjavio da je jednog dana u fiskulturnu salu došla vojna

policija sa kojom je bio Anto Handača, te su naredili da zatvorenici poskidaju svo zlato, što su i učinili, precizirajući da su zatvorenici skidali zlatne lančiće, prstenje, narukvice, ogrlice, nakon čega su to zlato policajci odnijeli. Svjedok je izjavio da je tada vidio da Josip Tolić lično uzima nakit od prisutnih zatvorenika, da su tu bili Golubović i Handača, ali se ne može sjetiti ko je izdao naredbu zatvorenicima da skidaju zlato sa sebe. Svjedok se nije mogao sjetiti od kojih zatvorenika je Tolić uzeo nakit niti da je prisutnim zatvorenicima tom prilikom nešto govorio ili da se nekome obraćao, navodeći da je od njega prsten uzeo Anto Handača koji je nosio kesu u koju su odlagali svoj nakit. Takođe svjedok AB-1 je izjavio, da je nakon 7 dana Anto Handača donio u salu desetak oduzetih zlatnih prstenova i burmi, pitao čija je koja burma ili prsten, a zatim istim zatvorenicima zlato vraćao, tako da je svjedoku burma vraćena.

326. Ostali svjedoci, koji su se izjašnjavali na ove okolnosti nisu vidjeli optuženog da je oduzimaao zlato i dragocjenosti. Tako je svjedok **Jovo Dragić** istakao da Tolić nije bio među osobama koje su dolazile i izdale naredbu da izvade sve dragocjenosti i ostave na određeno mjesto, niti mu je poznato ko je to pokupio. Iznoseći svoja zapažanja, svjedok je naveo da su došle dvije osobe, zatim su zatvorenici skidali nakit, dok je neko od zatvorenika nakit kupio u najlonsku vrećicu i predao jednoj od osoba koje su tu bile prisutne, precizirajući da je oduzimanje zlata bilo samo jednom za vrijeme boravka u sali OŠ u Odžaku, te da tom prilikom u sali nije vidio Josipa Tolića.

327. Izjašnjavajući se na ove okolnosti svjedok **Drago Ninković, sin Ostoje**, je izjavio da su za vrijeme boravka zatvorenika u OŠ u Odžaku ulazili stražari i uzimali zlato, da je od njega lično uzeo Jurica Božić, ali da nije vidio da li je Josip Tolić od nekoga oduzimaao novac ili zlato.

328. Oduzimanje zlata od zatvorenika u Odžaku potvrdio je i svjedok **Nikola Teofilović** koji je naveo da je to naredio Tomo Đojić, da su tu bili prisutni Josip Tolić, Anto Golubović i ostali, ali da se ne može sjetiti šta je u tom trenutku radio Josip Tolić, ističući da su im tada oduzeli sve što su imali.

329. Svjedok **Marko Garašarević** je na predmetne okolnosti izjavio da su prilikom dolaska u fiskulturnu salu u Odžaku došla tri momka u vojnoj uniformi i da su u kesu pokupili satove, naušnice, lančiće, kojom prilikom je od svjedoka oduzet sat. Svjedok je također izjavio da tom prilikom Josip Tolić nije bio prisutan. Slično je izjavio i svjedok **Vlado Dervenić** koji je istakao da je u Odžaku vojna policija zašla i u vrećice pokupila zlato, satove, pare, koje dragocjenosti im nikada nisu vraćeni. Tom prilikom od svjedoka

su oduzeti srebrni lančić, sat i nešto para. Takođe i svjedok odbrane **Sveto Mitrović** je naveo da su od zatvorenika odmah oduzeli satove i sve što su imali od nakita, precizirajući da je to oduzeto za vrijeme Ivica Kljajića, ali ne navodeći druge detalje.

330. Imajući u vidu iskaze navedenih svjedoka sud nije mogao van razumne sumnje utvrditi da je Tolić Josip sa drugim pripadnicima HVO-a učestvovao u pljačkanju zatvorenika u Odžaku, na način da im je oduzimao novac, zlato i ostale dragocjenosti. Naime, osim svjedoka AB-1, koji je naveo da je vidio optuženog Tolića da oduzima nakit od zatvorenika, ostali svjedoci nisu imali takva saznanja o radnjama optuženog, osim što je svjedok Nikola Teofilović naveo da je tom činu Josip Tolić prisustvovao, ali da ne zna šta je radio. Analizirajući iskaze pomenutih svjedoka proizlazi da su isti svjedoci navodili različita lica koja su im oduzimala dragocjenosti, pa je tako svjedok Ninković Drago rekao da je zlato oduzimao Jurica Božić, svjedok Nikola Teofilović je naveo da je to naredio Tomo Đojić, dok su svjedoci Marko Grašarević i Vlado Dervenić kao lica koja su oduzimala novac, zlatne predmetne i ostale dragocjenosti naznačili lica u vojni uniformama, odnosno vojnu policiju, ne navodeći Tolić Josipa. Svjedok odbrane Sveto Mitrović je imao saznanje da je pljačkanje zatvorenika u sali vršeno u vrijeme Ivica Kljajića. Da se novac, zlato i druge dragocjenosti nakon oduzimanja stavljale u kesu, odnosno vrećicu, tvrdili su pored svjedoka AB-1 i svjedoci Marko Grašević i Vlado Dervenić. Međutim za razliku od svjedoka AB-1 koji je tvrdio da je tom prilikom optuženi Tolić lično uzimao zlato, svjedoci Marko Grašević i Vlado Dervenić to nisu potvrdili, premda su obojica znali optuženog Tolića. Sud konstatuje da niko od saslušanih svjedoka nije tvrdio da mu je u fiskulturnoj sali škole u Odžaku optuženi Tolić lično oduzeo novac ili neku drugu dragocjenu stvar. Takođe ni jedan od saslušanih svjedoka nije potvrdio iskaz svjedoka AB-1 da je Anto Handača nakon oduzimanja vratio zatvorenima oko desetak prstenova i burmi. Sam optuženi Josip Tolić u svojoj izjavi negirao je da je učestvovao u radnji pljačkanja dragocjenosti od zatvorenika, tvrdeći da su do njegovog dolaska u Osnovnu školu u Odžaku zatvorenici već bili opljačkani i da više ništa kod sebe nisu imali. Imajući u vidu da je jedino svjedok AB-1 označio optuženog Tolića kao lice koje je od zatvorenika oduzimalo zlato i dragocjenosti, da isti svjedok nije mogao konkretno navesti od kojih zatvorenika je te stvari uzeo, da ni jedan drugi svjedok nije na pretresu izjavio da mu je optuženi Tolić uzeo novac, zlato i druge dragocjenosti, zatim da je svjedok AB-1 istakao kako su oduzete stvari ubrzo vraćene zatvorenima, Sud na osnovu iskaza ovog svjedoka nije mogao van razumne sumnje utvrditi krivičnu odgovornost optuženog za predmetnu radnju, pa je istog

u nedostatku drugih dokaza, a primjenom principa „in dubio pro reo“ oslobodio od krivične odgovornosti za predmetno djelo.

VI. PRIMJENA MATERIJALNOG PRAVA

331. Vijeće je razmotrilo pitanje primjenjivog materijalnog prava na konkretan slučaj. Naime, iz optužnice Tužilaštva proizlazi da su inkriminisana djela počinjena u periodu od maja do novembra mjeseca 1992. godine, kada je na snazi bio KZ SFRJ koji je preuzet na osnovu Zakona o primjeni Krivičnog zakona Republike Bosne i Hercegovine i Krivičnog zakona SFRJ⁴⁶.

332. U pogledu primjene materijalnog zakona i pravne kvalifikacije djela, Vijeće je imalo u vidu načela propisana članovima 3. i 4. KZ BiH, članom 7. stav 1. EKLjP, članom 15. stav 1. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (MPGPP) i člana 24. stav 2. Rimskog statuta Stalnog Međunarodnog suda (Rimski statut), te je primjenom odredbi navedenih članova utvrdilo da je optuženi počinio krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SFRJ na način kako je to propisano navedenim zakonom.

333. Član 3. KZ BiH propisuje načelo zakonitosti, kao jedno od osnovnih načela krivičnog postupka, koje glasi:

“1. Krivična djela i krivičnopravne sankcije propisuju se samo zakonom.

2. Nikome ne može biti izrečena kazna ili druga krivičnopravna sankcija za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo zakonom ili međunarodnim pravom propisano kao krivično djelo i za koje zakonom nije bila propisana kazna.“

334. Dalje, članom 4. KZ BiH propisan je princip vremenskog važenja krivičnog zakona, koji glasi:

„1. Na učinitelja krivičnog djela primjenjuje se zakon koji je bio na snazi u vrijeme učinjenja krivičnog djela.

⁴⁶Skupština SFRJ je Krivični zakon Bosne i Hercegovine usvojila na sjednici Saveznog vijeća održanoj dana 28. septembra 1976. godine i objavila ga u Službenom listu SFRJ broj 44 od 08. oktobra 1976. godine. Nakon proglašenja nezavisnosti BiH, KZ SFRJ je na osnovu Uredbe sa zakonskom snagom od 22. maja 1992. godine preuzet kao zakon Republike Bosne i Hercegovine (uz manje izmjene), a stupio je na snagu danom objavljivanja.

2. *Ako se poslije učinjenja krivičnog djela jednom ili više puta izmijeni zakon, primijenit će se zakon koji je blaži za učinioca.*“

335. Slično navedenim odredbama, član 7. stav 1. EKLJP propisuje:

“Niko se ne može smatrati krivim za krivično djelo izvršeno činjenjem ili nečinjenjem koje, u vrijeme kad je djelo izvršeno, nije predstavljalo krivično djelo po unutrašnjem ili međunarodnom pravu. Isto tako, ne može se izreći strožija kazna od one koja je bila propisana u vrijeme kad je krivično djelo izvršeno.”

336. Član 15. stav 1. MPGPP propisuje:

„Niko se ne smije osuditi za činjenje ili nečinjenje koje nije ni po domaćem ni po međunarodnom pravu bilo krivično djelo u doba izvršenja. Isto tako se ne može odrediti teža kazna od one koja je bila primjenjiva u vrijeme kada je krivično djelo izvršeno. Ako poslije izvršenja djela zakon odredi blažu kaznu, izvršilac će se koristiti tom blagodat.“

337. Dok član 24. stav 2. Rimskog statuta glasi:

“Ako se prije donošenja pravosnažne odluke u određenom slučaju promijeni zakon kojeg treba primijeniti, Sud će primijeniti odredbu koja je povoljnija za osobu protiv koje se vodi istraga, kazneni progon ili se treba izreći presuda.”

338. Dakle, iz navedenih odredbi proizilazi da se, po pravilu, na učinioca krivičnog djela prvenstveno primjenjuje zakon koji je bio na snazi u vrijeme učinjenja djela (*tempus regit actum*).

339. Od ovog je principa moguće odstupiti jedino u interesu optuženog, odnosno jedino ukoliko se nakon izvršenja djela zakon izmijenio na način da je izmijenjeni zakon blaži za učinitelja. Pitanje koji je zakon blaži za učinitelja rješava se *in concreto*, odnosno upoređivanjem starog i novog ili novih zakona u odnosu na svaki konkretni slučaj, jer isti zakon može biti povoljniji u jednom slučaju, a teži u drugom, u zavisnosti od toga za koje djelo se optuženi tereti, te kakve su odredbe o krivici ili kažnjavanju za to djelo. Pri tome je potrebno utvrditi sve okolnosti koje mogu biti relevantne za navedenu ocjenu, pa shodno tome izvršiti procjenu, primjena kojeg zakona bi predstavljala istinski povoljniji ishod za učinioca, koji zakon daje veću mogućnost za povoljniju odluku u konkretnom slučaju (načelo konkretnosti).⁴⁷

⁴⁷Komentari krivičnih zakona BiH , Vijeće Europe 2003. godina, stranica 66.

340. Jednostavno poređenje tekstova zakona na konkretan slučaj može dati siguran odgovor samo u slučaju ako je novi zakon dekriminisao nešto što je po ranijem zakonu bilo krivično djelo, jer je tada novi zakon očigledno blaži. U situaciji kada je krivično djelo kažnjivo po oba zakona onda je potrebno utvrditi sve okolnosti koje su relevantne za izbor blažeg zakona u konkretnom slučaju, uzimajući u obzir sve odredbe koje se odnose na kažnjavanje. Pri tome, treba imati u vidu odredbe o propisanim krivičnopravnim sankcijama, vrstama i mjerama, njihovom odmjeravanju, odnosno ublažavanju, mjerama sigurnosti, sporednim kaznama, mjerama koje predstavljaju supstitute kazni i drugim relevantnim odredbama u pogledu izricanja krivičnopravne sankcije.

341. Međutim, nije dovoljno utvrditi koji zakon daje veće mogućnosti za povoljniju presudu, već koji od njih omogućava povoljniji ishod u konkretnom slučaju, prema konkretnom učiniocu, a što jasno prizilazi iz citiranih zakonskih odredbi člana 4. stav 2. KZ BiH koji kaže primjeniče se zakon koji je "*blaži za učinioca*". Prema tome nije isključena mogućnost da zakon sa težom kaznom bude za učinioca na kraju povoljniji, jer primjena nekih njegovih drugih odredbi dovodi do povoljnijeg rješenja za učinioca⁴⁸.

342. Iako to u ovom slučaju nije relevantno, Vijeće podsjeća da član 4a) KZ BiH propisuje odstupanje od principa *nullum crimensine lege nulla poena sine lege* i principa primjene blažeg zakona propisanih članom 3. i 4. KZ BiH. Član 4a) KZ BiH glasi:

„Članovi 3. i 4. Ovog zakona ne sprječavaju suđenje ili kažnjavanje bilo kojeg lica za bilo koje činjenje ili nečinjenje koje je u vrijeme kada je počinjeno predstavljalo krivično djelo u skladu sa općim načelima međunarodnog prava.“

343. Ovakvom zakonskom regulativom preuzete su odredbe člana 7. stav 2. EKLjP i člana 15. stav 2. MPGPP, te je omogućeno izuzetno odstupanje od principa iz člana 4. KZ BiH.

344. Član 7. stav 2. EKLjP propisuje:

“Ovaj član ne sprečava suđenje ili kažnjavanje bilo kojeg lica za činjenje ili nečinjenje koje je u vrijeme izvršenja predstavljalo krivično djelo u skladu sa općim načelima prava priznatim od civilizovanih naroda.”

345. Član 15. stav 2. MPGPP glasi:

⁴⁸Ibid, stranica 67

„Ništa u ovom članu ne sprječava da se sudi ili kazni bilo koje lice za činjenje ili nečinjenje koje je u vrijeme izvršenja bilo krivično djelo prema općim načelima prava priznatim od zajednice naroda.“

346. Prema tome, odredba iz člana 4a) KZ BiH omogućava, izuzetno, odstupanje od principa propisanih članovima 3. i 4. KZ BiH, da bi se obezbjedilo suđenje i kažnjavanje za one postupke koji predstavljaju krivična djela prema međunarodnom pravu, odnosno koja predstavljaju kršenje normi i pravila koja imaju opštu podršku od svih naroda, koja su opšteg značaja, odnosno koja se smatraju ili predstavljaju univerzalne civilizacijske tekovine savremenog krivičnog prava, u situaciji kada takva postupanja nisu bila predviđena kao krivična djela u nacionalnom, odnosno unutrašnjem krivičnom zakonodavstvu u vrijeme kada su učinjena.

347. U konkretnom slučaju i zakon koji je bio na snazi u vrijeme izvršenja djela – KZ SFRJ, jednako kao i zakon koji je trenutno na snazi – KZ BiH, propisuju krivičnopravne radnje za koje je optuženi oglašen krivim kao krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva. S obzirom na navedeno, jasno je da postoje zakonski uslovi za vođenje krivičnog postupka protiv počinioca za krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva i njegovo kažnjavanje.

348. Dalja procjena koji je zakon blaži za učinitelja vrši se upoređivanjem zapriječene vrste i mjere krivičnopravne sankcije iz zakona koji je bio na snazi u vrijeme izvršenja krivičnog djela, sa zakonom koji je na snazi u vrijeme suđenja.

349. Za krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. KZ BiH, propisana je kazna zatvora od najmanje 10 godina ili kazna dugotrajnog zatvora. S druge strane, za krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, propisana je kazna zatvora najmanje pet godina ili smrtna kazna.

350. Kada je u pitanju ublažavanje kazne, za navedeno krivično djelo KZ BiH propisuje minimalnu kaznu zatvora u trajanju od 10 godina sa mogućnošću ublažavanja u skladu sa članom 50. stav 1. tačka a) KZ BiH do pet godina, a KZ SFRJ propisuje minimalnu kaznu zatvora u trajanju od pet godina sa mogućnošću ublažavanja u skladu sa članom 43. stav 1. tačka 1. KZ SFRJ do jedne godine.

351. U ovom konkretnom slučaju, prilikom razmatranja koji je zakon primjenjiv na konkretnog počinioca, potrebno je uzeti u obzir i radnje izvršenja krivičnog djela, oblik učešća optuženog i stepen njegove odgovornosti.

352. Kada se sve navedeno uzme u obzir nameće se zaključak da je KZ SFRJ, kao zakon koji je bio na snazi u vrijeme izvršenja krivičnog djela, blaži za učinioca, jer za krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva propisuje kao zakonski minimum kaznu zatvora u trajanju od pet godina uz mogućnost ublažavanja kazne do jedne godine, dok je za isto krivično djelo KZ BiH propisao kao zakonski minimum kaznu zatvora u trajanju od 10 godina uz mogućnost ublažavanja do pet godina.

353. Slijedom navedenog, a na osnovu člana 4. KZ BiH, Vijeće nalazi da je u konkretnom slučaju, u pogledu primjene materijalnog prava nužno primijeniti KZ SFRJ, kao zakon koji je važio u vrijeme izvršenja krivičnog djela i kao zakon koji je, imajući u vidu konkretne okolnosti slučaja, blaži prema optuženom.

354. Vijeće je shodno prethodnom, a imajući u vidu i stav Ustavnog suda BiH koji jasno određuje da će se u svim slučajevima u kojima oba zakona propisuju isto krivično djelo, na učinoca primijeniti KZ SFRJ, u konkretnom slučaju primijenilo KZ SFRJ, obzirom da je stav Ustavnog Suda BiH, obvezujući i za ovaj sud.

VII. ODLUKA O KRIVIČNOPRAVNOJ SANKCIJI

355. Vijeće je prilikom odmjeravanja kazne, polazeći od opšte svrhe kažnjavanja propisane članom 33. KZ SFRJ i sljedeći pravila za odmjeravanje kazne predviđena članom 41. KZ SFRJ, cijenilo i uzelo u obzir sve okolnosti i optuženom izreklo zatvorsku kaznu u vremenskom trajanju kako je to navedeno u izreci ove presude.

356. Vijeće je razmotrilo stepen krivične odgovornosti optuženog, motive za izvršenje krivičnog djela, jačinu ugrožavanja, odnosno povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojim je djelo počinjeno i držanje nakon učinjenja djela i obzirom na utvrđeno činjenično stanje i nastale posljedice, osudilo je optuženog na kaznu zatvora u trajanju od deset godina, smatrajući da je izrečena kazna srazmjerna težini djela, učešću i ulozi optuženog, te da će se sa istom postići svrha kažnjavanja.

357. Prilikom odmjeravanja kazne zatvora, Vijeće je također cijenilo postojanje olakšavajućih i otežavajućih okolnosti na strani optuženog, te je, kao olakšavajuće okolnosti uzelo u obzir i cijenilo raniji život optuženog, odnosno činjenicu da do momenta učinjenja konkretnog krivičnog djela nije osuđivan, zatim da je porodičan čovjek i otac dvoje djece, od kojih je jedno malodobno, da je određenim zatočenim osobama pružao

pomoć, te da se pokajao za sve loše što je uradio, koje okolnosti kako pojedinačno tako i u svojoj ukupnosti ne predstavljaju osobito olakšavajuće okolnosti koje bi bile osnov za ublažavanje kazne ispod granice propisane zakonom. Sa druge strane, kao otežavajuće okolnosti Vijeće je cijeno bezobzirnost optuženog spram položaja i situacije u kojoj su se žrtve našle kao i upornost i kontinuitet u izvršenju inkriminiranih radnji koje se optuženom stavljaju na teret. Naime, Vijeće je uzelo u obzir da je djelo učinjeno prema zatočenim civilima koji nisu imali nikakve zaštite, odnosno kategoriji lica koja je u konkretnom slučaju bila posebno ranjiva, koja lica su za vrijeme zatočenja svakodnevno bila izložena raznim vrstama maltretiranja i nehumanog postupanja.

358. Imajući u vidu način izvršenja djela opisanih u izreci ove presude, težinu povrede zaštićenog dobra i posljedice učinjenog djela koje se ogledaju u smrti dva lica, silovanju jednog lica, povređivanju ljudskog dostojanstva, nanošenju teške duševne i tjelesne patnje zatočenim civilima, kao i dovođenje zatvorenika u situacije opasne po njihov život i zdravlje, Vijeće nalazi da je u konkretnom slučaju osuda na kaznu zatvora u trajanju od 10 godina, u srazmjeri sa težinom djela, uzimajući u obzir utvrđene otežavajuće i olakšavajuće okolnosti, kao i učešće i ulogu optuženog u izvršenju ovog krivičnog djela, te da će se istom postići svrha kažnjavanja u smislu člana 33. KZ SFRJ.

359. Vijeće nalazi da će vrsta i mjera izrečene krivičnopravne sankcije uticati na optuženog da ubuduće ne čini krivična djela, da će podstaknuti njegov preodgoj, odnosno da će se sa izrečenom kaznom u cjelosti ostvariti zahtjevi specijalne prevencije.

360. Isto tako, Vijeće je uvjeren da će ovako izrečena kazna poslati jasnu poruku svim budućim, potencijalnim izvršiocima da i u slučaju ratnih okolnosti, neće proći nekažnjeno i da nisu izvan zakona i pravde obzirom da je poštivanje zakona i opšteprihvaćenih pravila ponašanja obaveza svakog pojedinca, ne samo u mirnodopskim uslovima, već i za vrijeme neprijateljstava.

VIII. ODLUKA O TROŠKOVIMA I IMOVINSKOPRAVNIM ZAHTJEVIMA

361. Cijeneći činjenicu da je optuženi Josip Tolić slabog imovnog stanja, što je potkrijepio uvedenim materijalnim dokazima (Dokazi O-16,17 i 18), te da bi obvezivanje optuženog na plaćanje ovih troškova dodatno ugrozilo njegov materijalni položaj i egzistenciju odnosno ugrozilo bi njegovo izdržavanje odnosno izdržavanje osoba koje je

on dužan da izdržava, kao i činjenicu da je optuženi oslobođen od krivične odgovornosti po 7 tačaka optužnice, Vijeće je na osnovu člana 188. stav 4. i člana 189. stav 1. ZKP BiH, optuženog oslobodilo od obaveze nadoknade troškova krivičnog postupka.

362. Na osnovu člana 198. stav 2. i 3. ZKP BiH, svi oštećeni se sa imovinskopравnim zahtjevom upućuju na parnični postupak, obzirom da podaci krivičnog postupka ne pružaju pouzdan osnov ni za potpuno ni za djelimično presuđenje, te imajući u vidu da bi rješavanje ovih zahtjeva uticalo na dužinu trajanja i efikasnost krivičnog postupka.

**ZAPISNIČAR
PRAVNI SAVJETNIK - ASISTENT**

Muhamed Čučak

**PREDSJEDNIK VIJEĆA
SUDIJA**

Staniša Gluhajić

POUKA O PRAVNOM LIJEKU: Protiv ove presude dozvoljena je žalba u roku od 15 dana od prijema pismenog otpravka.

IX. ANEKS 1 – ULOŽENI MATERIJALNI DOKAZI TUŽILAŠTVA I ODBRANE

A. MATERIJALNI DOKAZI TUŽILAŠTVA BIH

363. Na glavnom pretresu su izvedeni sljedeći materijalni dokazi Tužilaštva BiH:

T-1	Zapisnik o saslušanju svjedoka Miletić Jove, od 22.04.2013. godine
T-2	Zapisnik o saslušanju svjedoka Mujkić Nusrete, broj 02-284/94 od 23.12.2009. godine
T-3	Izvod iz MKU za svjedokinju Tadić Brankicu
T-4	Iskaz svjedoka Tadić Brankice broj 28/110 od 22.09.1992. godine
T-5	Izvod iz MKU za svjedoka Radulović Petra od 20.09.2013. godine
T-6	Iskaz svjedoka Radulović Petra od 01.04.2004. godine
T-7	Punomoć izabranim braniocima, Konjić Rifatu, Konjić Nihadu i Konjić Kabil Zinaidi, advokatima iz Tuzle
T-8	Izvod iz matične knjige rođenih na ime Tolić Josip...
T-9	Uvjerenje o državljanstvu na ime Tolić Josip
T-10	Domovnicu kojom se dokazuje da je Tolić Josip državljanin ...
T-11	Odluku o proglašenju neposredne ratne opasnosti Predsjedništva R BiH od 8.aprila 1992. Godine(Službeni list R BiH broj 1/92)
T-12	Odluku o proglašenju ratnog stanja Predsjedništva R BiH od 20. juna 1992. Godine (Službeni list R BiH broj 7/92)
T-13	Odluku Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine o ukidanju ratnog stanja od 28. decembra 1995. godine, stupila na snagu 22. decembra 1995. Godine (Službeni list R BiH BROJ 50/95)
T-14	Dopis Ministarstva odbrane BiH broj: 13-04-1-77-3/12 od 18.07.2012. godine, o vojnoj pripadnosti osumnjičenog, sa priložima (kopija popisa ljudstva po abecedi 102. brigade HVO-a od 19.03.1996.godine i Ovjerena kopija izvotka iz VOB 8 postrojbe 5 samostalna satnija Vojne policije sa podacima pod rednim brojem 3725)
T-15	Kopija registra vojnih obveznika pod rednim brojem 2109
T-16	Kopija personalnog kartona učesnika
T-17	Formacijski pregled pripadnika vojne policije
T-18	Dopis Ministarstva odbrane BiH broj: 08-04-1-206-3/07 od 15.01.2008. godine, sa platnom listom 102. brigade HVO-a u prilogu
T-19	Spisak pripadnika vojne policije Odžak broj: 05-10/92 od 28.05.1992.godine red broj:33
T-20	Akt MUP-a CJB Doboj , broj: 09-02/1-230-1179/08 od 24.09.2013. godine
T-21	Spisak vojnih policajaca HVO-a Bosanske Posavine 102. Brigade od 22. 09. 1992. godine
T-22	Potvrda HVO-a Vojne policije Odžak broj: 01-90/92 od 03.07.1992. godine, sa potpisom Tolić Josipa
T-23	Spisak nezaposlenih pripadnika V.P satnije Odžak broj: 05-38/92 od 16.06. 1992.

	godine redni broj 31
T-24	Kopija dnevnika u rukopisu sa nazivom „V.POLICIJA R BiH“
T-25	Kopija dnevnika u rukopisu sa stanjem dežurstva od maja 1992.godine; Kopija dnevnika u rukopisu sa određenim informacijama iz inkriminisanog perioda, odnosno za vrijeme zatočeništva na prostoru Odžaka
T-26	Spisak pritvorenika u zatvoru (škola) 12 stranica
T-27	Fotodokumentacija pod nazivom „Sabirni logor za civile „Tulek“ u skladištu RK „Beograd“ u brodu od 25.04.1993. godine, od autora Đukić Zorana
T-28	Fotodokumentacija pod nazivom „Sabirni logor za civile u SŠC „Fric Pavlik“, Brod od 26.04.1993. godine od autora Đukić Zorana
T-29	Fotografija „Ulazak u Novi Grad“, opština Odžak
T-30	Fotografija „Ekonomija“
T-31	Fotografija „Ekonomija“ u Donjoj Dubici
T-32	Fotografija „Ekonomija“ na osami prije sela na putu od Odžaka
T-33	Fotografija „Ekonomija“ na osami prije sela na putu od Odžaka
T-34	Fotografija „Osnovna škola u Odžaku“
T-35	Fotografija „Osnovna škola u Odžaku“
T-36	Fotografija „Strolit“, nedaleko od ulaza u Odžak
T-37	Fotografija „Strolit“, nedaleko od ulaza u Odžak iz pravca Vukosavlja
T-38	CD ATV Banja Luka pod nazivom „Odžak 08.05.2011.godine“
T-39	Presuda ...
T-40	Presuda ...
T-41	Potvrda MCK o registraciji zatvorenika Stanković Miloša
T-42	Potvrda MCK o registraciji zatvorenika Pajić Mirka
T-43	Potvrda MCK o registraciji zatvorenika Milojević Milivoja
T-44	Potvrda MCK o registraciji zatvorenika Maričić Petra
T-45	Potvrda MCK o registraciji zatvorenika Maričić Petra
T-46	Potvrda MCK o registraciji zatvorenika Popović Mihajla
T-47	Potvrda MCK o registraciji zatvorenika Bijelić Slobodana
T-48	Potvrda MCK o registraciji zatvorenika Dragić Tomislava
T-49	Potvrda MCK o registraciji zatvorenika Gavrić Slobodana
T-50	Medicinska dokumentacija na ime Gavrić Slobodana od 22. 01. 1997. Godine
T-51	Medicinska dokumentacija na ime Lešić Boro
T-52	Medicinska dokumentacija na ime Teofilović Nikola
T-53	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Dervenić Rade...
T-54	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Dervenić Svetozar...
T-55	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Maričić Petra...
T-56	Službena zabilješka CJB Doboj broj: 11-4/02-136/02 od 19.07. 2002. godine, na ime Maričić Petar
T-57	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Cvjetković Simo...
T-58	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Tomanović Rade...
T-59	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Popović ...
T-60	Službena zabilješka od 18.07.2002. godine, o smrti Popović Mihajla
T-61	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Bijelić Slobodan ...
T-62	Službena zabilješka broj 11-4/02-128/02 od 19.07.2002. godine, na ime Bijelić Slobodan
T-63	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Dragić Tomislav ...
T-64	Službena zabilješka broj 11-4/02-124/02 od 18.07.2002. godine, na ime Dragić Tomislav
T-65	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Milojević Milivoje ...

T-66	Potvrda MKCK o smrti Milojević Milivoja izdata u Beogradu, dana 27.04. 1993. godine
T-67	Službena zabilješka CJB Šamac od 19.07.2002. godine
T-68	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Pajić Mirko...
T-69	Potvrda o smrti na ime Pajić Mirko, Beograd od 10.09.1992. godine
T-70	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Bumbić Mika ...
T-71	Službena zabilješka broj: 11-4/02-127/02 od 19.07.2002. godine, na ime Bumbiće Mika
T-72	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Pavić Jadranko ...
T-73	Sprovodnica za prenošenje umrlog lica na ime Pavić Jadranko...
T-74	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Šišljagić Mišo ...
T-75	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Topić Drago ...
T-76	Foto-dokumentacija Ekshumacije na ime Topić Drago, Doboj, od 22.10.1992. godine
T-77	Foto-dokumentacija vještačenja na ime Topić Drago, Doboj, od 19.11.1992. godine
T-78	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Topić Stevo ...
T-79	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Borojević Milenko ...
T-80	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Stanić Marko ...
T-81	Izvod iz matične knjige umrlih na ime Tadić Brankica ...
T-82	Sprovodnica na ime Đurić Petar ...

B. MATERIJALNI DOKAZI ODBRANE

364. Na glavnom pretresu su izvedeni sljedeći materijalni dokazi odbrane:

O-1	Zapisnik o saslušanju svjedoka Kršić Božidara, broj T20 0 KTRZ 0002344 11 od 23.04.2013. godine
O-2	Zapisnik o saslušanju svjedoka Kršić Božidara, broj 11-02/4-230.5-54/06 od 30.05.2007. godine
O-3	Zapisnik o saslušanju svjedoka Mršić Ranka, broj T20 0 KTRZ 0002344 11 od 23.04.2014. godine
O-4	Zapisnik o saslušanju svjedoka Borojević Miroslava od 08.03.2007. godine i zapisnik o saslušanju svjedoka Borojević Miroslava broj T20 0 KTRZ 0002344 11 od 24.04.2013. godine
O-5	Zapisnik o saslušanju svjedoka Kršić Bogdana broj 284-14/94 od 12.11.1993. godine
O-6	Zapisnik o saslušanju svjedoka Lešić Bora broj T20 0 KTRZ 0002344 11 od dana 24.04.2013. godine i Zapisnik o saslušanju svjedoka Lešić Bora broj 11-02/4-230.5-54/06 od dana 05.02.2007. godine.
O-7	Zapisnik o saslušanju svjedoka Grašarević Steve broj Kri-89/95 od 03.05.1995. godine i zapisnik o saslušanju istog svjedoka broj T20 0 KTRZ 0002344 11 od 26.04.2013. godine
O-8	Zapisnik o saslušanju svjedoka Grašarević Marka broj 11-02/4-230.5-54/06 od 04.04.2007. godine i zapisnik o saslušanju istog svjedoka broj T20 0 KTRZ 0002344 11 od 26.04.2013. godine

O-9	Zapisnik o saslušanju svjedoka Ilinčić Jove broj 02-963/93 od 04.11.2008. godine i zapisnik o saslušanju istog svjedoka broj T20 0 KTRZ 0002344 11 od 11.06.2013. godine
O-10	Zapisnik o saslušanju svjedoka Dervenić Vlade od 04.04.2007. godine, broj 11-02/4-230.5.54/06, MUP Centar javne bezbjednosti Doboj i Zapisnik o saslušanju svjedoka Dervenić Vlade od 25.04.2013. godine, broj T20 0 KTRZ 0002344 11, Modriča
O-11	Zapisnik o saslušanju svjedoka Milojević Vojina od 12.06.2013. godine, broj: T20 0 KTRZ 0002344 11, Modriča
O-12	Zapisnik o saslušanju oštećenog kao svjedoka Gojka Pajića od 18.03.2009. godine, broj 09-02/1-50/09, MUP CJB Doboj
O-13	Zapisnik o saslušanju svjedoka Save Bogojevića od 26.11.2009. godine, broj 02-963/93, MUP CJB Doboj; Zapisnik o saslušanju svjedoka Save Bogojevića od 25.04.2013. godine, broj T20 0 KTRZ 0002344 11, Modriča
O-14	Zapisnik o saslušanju svjedoka Stojanović Boro od 24.07.2013. godine, broj T20 0 KTRZ 0002344 11, Modriča
O-15	Zapisnik o saslušanju oštećenog kao svjedoka Pavić Mire od 06.08.2010. godine, Modriča
O-16	Uvjerenje da je Josip Tolić privremeno nezaposleno lice od 17.08.2004. godine, Odžak, plus kopije evidencijskog lista, puta 2
O-17	Uvjerenje, Zemljišno knjižna kancelarija ...
O-18	Kućna lista, općina Odžak